

•

Hûnera Empatîyê

Abdusamet Yîgît

Weşanên

.
. .
. .
. .

Hûnera Empatîyê
@Abdusamet yigit
Felsefe û civak
2019-Almanya-Berlin

.
ISBN 998-4-940906-32-1

Pêşgotin:

Pirtûka hûneta empatiyê di sale 2014an de hat nivîsandin. Pirtûk piştî wê heta salên 2019an de wê di demên cûda ên weşanê de wê gûhartinên piçûk wê di wê de wê bîn kirin.

Pirtûka hûnerê wê amranca wê di serî de ew bê ku fahmkirina civakî û keseyetî bi zanyarî temenê wê biafirênê û ji wê re destpêkekê bide afirandin. Pirtûk bi çerçoveya xwe re dihênê ser ziman ku wê empatî wê weke xosletê pêşketina mirov a civaknasî û civakî jî bê. Di wê çerçoveyê de pêşveçûnên demê ên ku ew bi zanyarî dihên kirin wê weke ku wê werina dîtin wê wan piştrast bikin.

Empatî wê ne tenê wê bo têkilî û fahmkirinekê wê pêwîst bê. Wekî din wê bo jîyanek bi tendûrûst a bi hevdû fahmkirinê jî wê pêwîst bê. Di aslê xwe de wê dema ku mirov bi nerîneka hevdû fahmkirinê li hevdû binerê û nêzî hevdû bibê wê weke ku wê di hundirê pirtûkê de jî wê were dîtin wê hizirkirinên mirov ên cûda wê, li pêşîyê ne asteng bin. Bi empatî nêzîbûn, bi empatî fahmkirin, bi empatî têkilîdanîn, bi empatî pêşketin û bi wê re pêşveçûyîn wê di nava jîyanê de wê bandura wê li pêşketin û jîyane mirov wê jî temen ve bê. Demên hemdem wê weke demna empatiyê jî wê jî aliyê wê ve wê werina fahmkirin. Empatî wê, di serî de wê bi şikandina pêşdarazên xwe re wê, pêşkeve.

Di serî de wê di demek hemdem û ankû demek bi aqil pêşdikeve de wê mijare hevdû fahmkirinê û bi hevdû re danîna têkiliyê wê di serî de wê, weke aliyekê giring wê derkeve li pêş. Di wê çerçoveyê de wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê têgîna empatiyê wê, mirov dikarê wê fahmbikê.

Empatiyê bi pêşketina civakê, çandî, hûnerê û hemû aliyên din ên zanîni re wê fahmkirinê û wê weke temenekê û şewayêkê fahmkirinê hildana lîdest wê, di serî de wê fahmkirina mirov wê jî gelek aliyan ve wê kûrtir jî bike. Empatî wê weke nerînekê wê di serî de wê, têkilî û fahmkirina me wê bi xwe re wê pêşbixê bê.

Abdusamet yigit

Hûnera fahmkirinê empatî

Hevdû fahmkirin, têkilîdanîn û bi hevdû re di awayekê ahengî de ketina nava têkiliyê de wê, weke aliyekê fahmkirinê ê mirov bê. Mirov wê dema ku wê hevdû fahmbikê wê, serî li rêyên aqil ên fahmkirinê û hêstan wê bide. Di serî de wê, weke van wê rê û cûreyên fahmkirinê wê werina fahmkirin. Empatî wê, weke rêya fahmkirin û ankû bi wê xwe gihandina li zanîne a bi fahmkirinê re ku mirov wê, bi wê re wê, bigihijê rastiye. Empatî wê dema ku min wê weke mijarekê bijart ku ez wê binivîsênim di serî de min hizirkir ku ez wê fahmbikim ku ma mirov dikarê gotina ‘hûnerê’ û ya ‘empatîyê’ dênê li rex hevdû û bi hevdû re wan fahmbikê. Yan jî mirov dikarê wê pirsê bikê ku mirov dikarê empatîyê weke şewayek fahmkirinê ku mirov dikarê wê fahmbikê? Di serî de wê ev wê gelek aliyên din ên ku mirov dikarê bikê weke pirsê wê, bi wê re wê, karibin di mejiyê me de werina li birê. Di nava jîyane xwe ya aayî de mirov gotinên weke “empatîyê dênê”, “bi empatî nêzî hevdû bûn”, “empatî kirin” û hwd wê, were ser ziman. Ji qalibê van gotinan wê ya ku wê were fahmkirin wê şewayekê fahmkirinê ku mirov bi hişyarîyekê wê fahmbikê û wê, dikarê fahmbikê bê. Di nava derûnîyê (parapsikoloji) de wê, têngîna empatîyê wê weke têngîneka fahmkirinê wê, xwe bide nîşandin.

Mijare hevdû fahmkirinê wê çendî ku wê mijareka zanîne û hiş bê wê di aslê xwe de wê ji aliyekê ve jî wê mirov dikarê wê, bi jêhatîyekê û ankû têngînek hûnerî jî wê dikarê fahmbikê. Di wê rewşê de wê, di wê rewşê de wê, mirov wê di destpêkê jîyane xwe de wê dema ku ew bû û dest bi jîyanê kir wê, gelek tiştên ku wan fahmbikê di nava wê jîyankirina xwe de wê rastî wan wê werê. Di dewama wê de wê, tiştê ku ew rastî wan hat wê mirov wê bixwezê ku wan fahmbikê. Wê bixwezê ku ew xwe bigihêne nêzîkatîya wan ya fahmkirinê.

Wê di wê rengê û awayê de wê, di nava hewldanaka fahmkirinê a bênavber di pêvajoya herîkîna jîyane xwe de bê. Wê, di wê rewşa fahmkirinê wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman wê her tiştê ku me fahmkir ku ew bi başî bê û ankû ne başî bê ku ew wre fahmkirin û têngihîştin wê bandûra wê, li jîyane mirov wê pirr zêde wê hebê. Hinekî wê di temenê armanca wê xabatê û nivîsê de wê ev fahmkirin û gihiştina wê fahmkirinê wê hebê.

Di nava jîyane mirov de wê, mirov wê, di wê rewşa xwe de wê, çawa wê bijî wê, bi wê re wê hêst û hizran wê pêşbixê. Mirov wê, di nava

jîyanê de wê, di nava wê çûnûhatina fahmkirinê de wê, di nava hewldanka fahmkiirnê de bê. Di wê rewşê de wê, di aslê xwe de wê mijare fahmkirina empatîyê wê ji aliyekê ve jî wê, dema ku me ew bi awayekê rast fahmkir û gihişt li têgihiştina wê mirov wê bibînê û fahmbikê ku wê rengên fahmkirinên me wê çendê wê bandûrên wan li ser pêvajoyên jîyane me û pêşveçûnên wê hebin wê bi wê re wê were dîtîn. Hinekî wê ji aliyekê fahmkirinê ve wê armanca wê xabatê jî wê ji aliyekê ve jî wê ev bê.

Li vir di çerçoveya fahmkirinê de wê, di wê rewşê de wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê weke têngîna rengên fahmkirinê wê, qatkên hiş ku mirov wan dikê wê çawa wê, di jîyane mirov wê rengê fahmkiirna me, û ahenge wê bidina dîyarkirin wê bi wê re wê were dîtîn. Di wê rewşê de wê, weyn û rola fahmkirinê û rengê wê, di aslê xwe de wê ji ya ku em wê dizanin wê zêdetirî wê, di jîyane me de wê, bandûra wê, di jîyan û pêşketina me de wê hebê. Di serî de wê weke aliyekê giring wê mirov dikarê binxatbikê ku wê hevdû fahmkirin wê, di wê rewşê de wê, ne xosleteka ku wê ji xwe re wê bibê û wê pêşkeve bê. Wê weke aliyekê xosletî ê fahmkirinê ku wê were pêşxistin bê. Di wê çerçoveyê de wê, di serî de wê, weke aliyekê giring wê, mirov dikarê wê fahmbikê.

Di rewşa fahmkirina empatîyê de wê, di wê rewşê de wê, weke renekekê fahmkirinê û ankû hûnera fahmkirinê a hevdû bi awayekê hişmendî fahmkirinê û di xwe de têgihiştina hêst, raman, hizirkirinên ku wê kesê li hemberî me wê bikê jî wê, were ser ziman. Di rewşa têkiliyên mirov ên bi xwezayê re wê mirov wê bi nerîn û ankû dîtîn, bihîstin û ankû gûhdarkirin, destlêdan û ankû rahiştinê û hwd wê, were dîtîn. Aliyê din ê ku wê mirov dikarê wê li ser rewşa vejene mirovî a zindiyî re ku mirov wê dênê jî wê hebê. Ev wê rêya wê ya fahmkirinê wê hêst bê. Di wê rewşê de wê, temenekê wê yê bîolojîkî jî wê weke bi têkiliya nava dê û zaroyê û hwd de wê hebê. Di her zindiyê de wê ev rewş wê, weke aliyekê ku ew zêde nikarê wê salixbikê wê hebê. Wê hîskirinên mirov ên di derbarê hevdû de wê, çendî ku wê bi wê aliyekê wê em û derkkirin û fahmkirinên me bin wê aliyê din jî wê biriqîn, hebûn û têkiliyên mirov ên bi nerînê û hwd ên ku mirov li hevdû dikê bê. Di wê çerçoveyê de wê, ev wê weke aliyekê wê yê giring wê, di serî de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekê giirng wê, di serî de wê werênê li ser ziman.

Empatî wê, di wê rewşê de wê, weke aliyekê fahmkiirnê ê bihiş ê şube ku wê xwediyê temenekê bûjenî û fizîkî ê jîyanî bê wê mirov dikarê wê,

werênê li ser ziman. Temen. Hebûna jîyan a zindîyî wê di her demê de wê bi têkiliyek wê ya bi xwezayê wê re wê hebê. Wê, wê, di wê rewşê de wê ev wê weke aliyekê giring ê wê mirov dikarê wê fahmbikê bê.

Empatî me li jor got ku wê, weke xosletekê ku ew dihê fêrkirin û pêşxistin me hanî li ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê dema ku mirov wê, di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê giring wê fahmbikê wê, di serî de wê, weke aliyekê hişmendî ê ku mirov wê bi wê re wê, derxê li têgihiştinê jî bê. Di fahmkirina wê de wê, bi gotinek gelemper wê bahsa têgîna empatiyê weke hizirkirinek bihişî a ku mirov wê, bi wê dikarê xwe *bibê cihê yê li hemberî xwe* de wê were ser ziman. Bêgûman wê dema ku mirov wê, vê bikê wê, bi wê re wê pêwîstî hişmendîyek teybet wê bi wê re wê demê wê hebê. Di wê rewşê de wê, ji aliyekê din ve jî wê weke hêzbûna fahmkirinê wê were li ser ziman. Di aslê xwe de wê, di wê çerçoveyê de wê gotinên ku ew li çerçoveya gotina empatiyê ku em wan dihûnin hin bi hin ew çerçoveyek têgînî a fahmkirinê bi xwe re ew didina nîşandin.

Di warê fahmkirinê de wê, di rewşa têgihiştinê de wê, di wê warê de wê bi zêdeyî wê dema ku mirov wê empatiyê wê, hilde li dest û wê fahmbikê wê bêgûman wê hişmendîyek teybet wê pêwîstîya wê hebê. Di wê rewşê de wê, dema ku mirov wê bikê ku ew wê hêzê bide nêşandin ku ew xwe karibê bikê cihê kesekê din ê ku ew bi rewşna dijî re wê, di wê rewşê de wê, di temenê wê de wê demê wê fahmkirin, derkkirina hişmendî a ji wê weke objekeyekê, fahmkirina ji hêst, raman, hizirkirinê û hwd a ji wê û hwd wê weke aliyna ku mirov wê, di wê çerçoveyê de wê, fahmbikê bê.

Di warê empatiyê de wê, aliyê giring wê, di wê rewşê de wê weke ku em wê kifşdikin wê hişmendîyek teybet a bi rêyên hêstan ku wê xwe bi fahmkirinê wê bide dîyarkirin û mirov bi wê re xwediyê serwerîyekê bê wê bi wê re wê, were dîtin û ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê fahmbikê wê, werênê li ser ziman.

Xosletên pêşketina mirov wê hinekî jî bê wê di temen de wê, weyn bileyizê. Mirovekê ku êşkişandî wê weke ku wê di nava gel de wê were gotin wê yekê din ê ku ew êşê dikişênê wê fahmbikê. Ji vê gotinê ya ku ew dihê fahmkirinê wê, fêrûazmûneka fahmkirinê ku wê beremberê ya ku ew pêwîsta were fahmkirin ku ew hatibê jîyankirin wê di wê rewşê de wê weyn bileyizê. Wê demê wê rewşên hişmendî wê bi hevdû re wê beremberê hevdûbûyîna wan wê di awayekê de wê hebê. Di wê rewşê de

wê, mirov dikarê wê, mirov dikarê wê weke aliyekê giring wê, werênê li ser ziman ku wê tişt wê aheng, beremberê hevdûyîn û di rewşên rastarastîtiya wan de wê, ew wê bi wan re wê were dîtin. Wê rewşa kesekê bi êş ku wê êşa wê kesekê din ê ku êşek jîyankirî wê fahmbikê wê, di wê rewşê de wê, di wê rewşa fahmkirinê de wê li ser rengê fahmkirinê de wê weke ku têtîneka bi hoyandinê ku ew hebê û nebê jî wê bide me. Di wê rewşê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê demê wê di rewşa fahmkirina hevdû de wê, di wê rewşê de wê, weke aliyekê din ê ku wê ji vê gotinê wê were fahmkirin wê fêrûazmûnên ku em dijîn wê têtîkiliyek telepetikî wê weke ku wê bi hevdû re wê dênin wê hizrek wê bi mirov re wê biafirê. Di wê rewşê de wê, di aslê xwe de wê, rewşa fahmkirinê a bi hevdû re danîna têtîkiliyê wê, di wê rengê de wê, di nava wan rewşên fahmkirinê de wê kodkirinên fahmkirinê refarans, mêyl û hwd wê, weke aliyna ku mirov di serî de wan li vir wan fahmbikê bê. Di dewama wê de wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê rewşa fahmkirinê a weke aliyekê din wê di serî de wê xwe bi awayekê giring wê, di wê rewşê de wê bide nîşandin. Di rewşa fahmkirinê de wê, ev wê weke aliyekê giring ê fahmkirinê bê ku mirov wê, di serî de wê fahmbikê û wê werênê li ser ziman bê. Di rewşa fahmkirinê de wê, di wê rewşê de wê, weke ku mirov wê fahmdikê wê di rewşek fahmkirinê de wê gelek fektorên ku wê di temen de wê weyn bileyizin wê hebin. Wê, di wê rewşê de wê, rewşên weke heyîderbûyînê, şîyarîya zêhnî û ankû a mejiyî û hwd wê, li ser rewşên weke kod, refarans, mêyl û hwd ên nava wê têtîna fahmkirinê wê re wê xwediyê hebûnekê bê.

Mirov wê, dema ku wê, rewşa hiş wê di serî de wê hilde li dest wê, di wê rewşê de wê, rewşa hiş wê, di serî de wê, şîyarîyê li tiştê, bûjenê, rewşên fizîkî û hwd ku wê pêşbixê wê bi xwe re wê werênê li ser ziman. Di wê rewşê de wê, ji gotina hiş wê ya ku mirov wê fahmdikê wê, di wê rewşê de wê, di serî de wê weke aliyekê giring ê fahmkirinê wê ew wê were fahmkirin.

Di rewşa fahmkirina hişmendiye de wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê rewşa hiş wê, di wê rewşê de wê, bi têtîna empatiyê re wê, weke aliyekê temenî bi aliyê xwe yê şîyarîya li tiştê, bûjenê û rewşên fizîkî û hwd re. Wê, di wê rewşê de wê, empatî wê, regekê din ê fahmkirinê ê li ser wê rewşa hiş re bê. Wê berê wê, awayê wê û mêyê, refarans û kodkirinên wê yên fahmkirinê wê, bi wê re wê, biafirin. Di wê rewşê de wê, ev wê weke aliyekê giring ê fahmkirinê bê ku mirov wê, di serî de wê hilde li dest bê.

Di mijare fahmkirinê de wê di serî de wê, weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê têngîna fahmkirinê wê di serî de wê, çendî ku em di jîyane xwe de em bi wê û li ser wê re dijîn jî wê, bi wê re wê, weke ku wê di awayekê 'xwezayî' de wê were dîtîn jî bi me re ber ku em li wê serwer in û xwedî fahmkirinê na wê, bi wê re wê di temenê wê de wê hêzek fahmkirinê wê di serî de wê bi wê re wê pêwîst bê. Fahmkirin wê, awayên wê yên cûr bi cûr wê di jîyanê de wê hebin. Ji aliyê din ve jî wê gelek tiştên ku ew di jîyanê de hena û mirov wan divê ku wê fahmbikê wê, werina dîtîn. Di wê rewşê de wê rewşa fahmkirinê wê bi wan re wê di anava ahengekê de wê pêşkeve.

Di rewşa fahmkirinê de wê, weke ku em bi empatiyê re wê fahmbikin wê, têngîna bi gotina *alaqayê* re wê, wê aliyekê wê yê fahmkirinê ku mirov wê, di serî de wê li ser wê bisekinê û wê fahmbikê bê. Em di nava civakek ku wê weke me bi milyonan kes û ankû mirov ku wê hebin û dijîn wê hebin. Wekî din em di nava xwezayek ku wê bi heman rengê wê bi milyonan zindîyên ku ew di wê de dijîn wê hebin. Em ne di farqe wan de na. Em weke din ne di hizirkirina wan de jî na. Em dema ku em di nava sûkê de dimeşîn wê li rex me wê gelek mirov weke ku em ji xwe nîn in wê di ber me re wê bi bûhûrin û wê herin. Em jî wuaa dikin. Di wê rewşê de wê, ev wê rewşeka weke ku ew rewşek asayî bê wê bi me re wê, herêkirinekê wê bide çêkirin. Mîrov wê bi wê re wê weke ku wê bibînê wê alaqa û heya xwe ya li wan û li dora xwe wê bi wê re wê hin bi hin wê, windabikê. Wekî din wê di nava xwezayê de wê, li mekanê wê binerê û wê weke ku wê bi nerînek giştî wê ew wê bibînê û wê 'nasbikê'. Wê ew hizra naskirinê wê hin bi hin wê weke xweberdanakê wê bi mirov re wê çêbikê. Wê mirov wê, zêde wê piştî wê alaqa fahmkirinê wê nedê nîşandin. Di nava wê, xwezaye giştî de ku mirov wê dibînê û weke ku wê 'nasdikê' wê gelek element, dîyarde, fenomen û hûrgilên ku mirov wan hilde li dest û wan fahmbikê wê hebin. Em ji wan, dîtina wan, fahmkirina û hwd em dîr in. Di wê rengê û awayê de wê ev wê weke xosletekê jîyane me zindîyên di nava xwezayê de bê. Di felsefeyê de wê, têngîna 'mereqê' wê temenê gihiştina fahmkirinê û zanînê din wê were dîtîn wê were ser ziman. mereq wê, weke aliyekê mirov ê zindiyî bê. Wê, mirov bi wê hewlbide ku ew xwe bigihênê li zanîna tişta li dorê. Wê, dema ku wê navê tiştê bibîhîzê û ew nedîtibê wê, bixwezê ku ew wê bibînê. Wê, di wê rengê û awayê de wê ew wê weke aliyekê giring ê fahmkirinê wê xwe bide nîşandin.

Di rewşa fahmkirinê de wê mirov dikarê wê weke aliyekê din ê giring wê werênê li ser ziman ku wê rewşa fahmkirinê wê di wê rewşê de wê, weke rewşek ku mirov wê, di wê temenê de wê mereqê û hwd wê weke wê gelek tîgîn û rewşên ku wê temenê wê biafirênin wê bi wê re wê, pêşdixê. Di wê rewşê de wê, rewşa fahmkirinê wê, di wê rewşê de wê, rewşên weke mereqê wê weke aliyna wê yên motorizekirina wê jî bin. Wê, di wê rewşê de wê weke aliyna wê yên tevgerî ên temenî ku wê bi mirov wê bide kirin û fahmkirinê wê bi wê re wê bide çêkirin bê.

Felsefe aliyên wê yên ku em di çerçoveya mijare xwe de ji wê sûdbigirin û wê werênina li ser ziman wê aliyên weke mereqê, gûmanê, xûf û hwd bin. Wê di wê rewşê de wê, weke aliyna ku mirov wan di serî de fahmbikê û werênê li ser ziman bin.

Empatî wê dema ku mirov wê fahmbikê wê di serî de wê weke aliyekê fahmkirinê wê di rewşa fahmkirinê de wê, xesasîyeta zêhnî û hişmendî ku wê bi me re wê çêbikê wê temenê fahmkirineka bi hûrgil jî bê. Wê, di wê rewşê de wê, ev wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê, di serî de wê fahmbikê wê werênê li ser ziman bê. Di fahmkirina me de wê, dema ku mirov wê, tiştêkê wê fahmbikê wê, di wê fahmkirinê de wê, di aslê we de wê, weke aliyekê giring wê, mirov wê, hewlbide ku wê, bi tamî wê fahmbikê. Wê, di wê rewşê de wê ji aliyê fahmkirinê ve wê, şîyarîuya bi hiş ku wê biafirê wê weke aliyekê wê yê temenî ê fahmkirinê bê. Ev wê ji aliyê fahmkirinê ve bê.

Lê ji aliyê wê yê din ve jî wê mirov dikarê wê bêtê ku wê weke ku me hinekî li jor hanî li ser ziman wê bi tîgîna empatiyê re wê, weke rengekê fahmkirinê ê hoyandî wê weke ku wê mirov wê dibînê wê xwe bide nîşandin. Weke du kesên ku ew di rewşên cûr bi cûr de êş kişandina wê, tîkiliya wan ya ku ew bi hevdû re dînin wê weke ku wê di nava gel de wê were ser ziman wê li ser wê rewşa hiş re bê. Ew rewşa hiş wê çawa wê temenekê hiş wê biafirê? Di aslê xwe di wê rewşê de wê dema ku mirov wê hinekî din li wê dihezîrê wê mirov diakrê wê bi wê re wê, werênê li ser ziman ku wê rewşa êşê wê bi çerçoveya wê ya ku wê li herdû aliyên jî wê were jîyankirin wê, weke gotineka razber a ji rewşên xwe yên jîyankirî wê cûda wê xwediyê awayekê wê xwe bide nîşandin. Di wê rewşê de wê, mirov wê, ew êş wê dema ku wê tîkiliyê wê bi wê re wê dînin wê ew rewşa hiş wê bi wê re wê, li ser wê rewşa êş re wê şîyarîya ku ew bi rewşên jîyankirî û ku ew hê di mejî de weke dîvejin û ankû zindî na wê, bi wan re wê, bi hizîrê. Di wê rewşê de wê, rewşa fahmkirinê wê ji du aliyên ve wê mirov dikarê wê fahmbikê. Yek wê ji

aliyê kesê bi êş bixwe ve bê Aliyê din jî wê ji aliyê kesê bi êş ve ku e dihizirê kesê din ê duyem li hemberî wî beremberî û weke wê êşek jîyankirîya wê bi wê re wê bihizirê û wê têtikiliyek hêstîyarî wê bi rêya nerîna bi çav û hwd re wê bi wê re wê dênê bê. Di wê rewşê de wê, aliyê din ê duyem wê weke fektorek şîyarkirinê jî wê karibê di mejiyê kesê pêşî ê bi êş de wê cih bigirê. Di wê rewşê de wê, di wê rewşê de wê, aliyê din ê duyem ew çawa fahmdikê û ankû ew di çi astê de xwediye wê fahmkirinê de wê weke aliyekê din ê duyem wê li holê wê bimênê. Lê ji aliyê kesê bi êş ve wê, ew wê, temenê şîyariyê bê. Wê heta ku wê hin bi hin wê di xwe de wê bê sedema kûrbûna wê ya di mejî de. Di wê rewşê de wê, di nava hizirkirinan de wê, pêşde herê. Wê, gelek hizirkirinan wê di wê kêlîkê de wê di mejiyê xwe de wê çêbikê û ankû wê werênê li bîrê ji xêvê û wê bi wê re wê, têtikiliyên cûr bi cûr wê bi jîrî wê bi wan re wê bi hevdû re wê bide danîn. Ew têtikiliyên jîrî ku ew wan dide danîn wê ji aliyekê ve wê temenê afrînerîyên hişî û zêhnî ên di mejî de bin. Bi wê re wê, di wê rewşê de wê, ev wê weke aliyekê din bê.

Lê li vir wê kesê bi êş wê, di mejiyê xwe de wê, xwediye wê, hişê bê ku ew wê, kesê din ê duyem jî ew jî ew bi êş a. Wê di wê refaransa êşa xwe û ya kesê duyem de wê bi hizirkirina xwe re wê têtikiliyekê wê bi wê re wê dênê. Wê di wê têtikiliyê de wê temenê fahmkirinê wê pêşî ji xwe wê bide çêkirin. Piştî ku wê re wê, dema ku kesê yekem fêrî êş û jane kesê duyem bû wê hingî wê, bi wê re wê, fahmkirinekê wê çêbikê û wê hingî wê, refaransên têtikiliyê wê ew wê di mejiyê xwe de wê bide çêkirin. Di wê rewşê de wê, rewşên êşî wê di wê rewşê de wê, weke aliyekê têtikiliyê de wê, bi navaroka gotina êşê re wê refaransên wê têtikiliyê wê di destpêkê de wê bi awayekê ku ew bê hanîn li ser ziman û ankû newê hanîn li ser ziman bê wê biafirê û wê mirov wê bi wê bijî. Aliyekê din jî wê mirov wê, bi wê re wê, têtikiliya ku ew danî wê, refaransên wê aliyê xwe yê êşê bê. Wê, bi wê re wê, refaransên têtikiliyê wê dênê. Wê bi wan refaransan wê ew wê fahmbikê û wê temenê wê têtikiliyê wê biafirênê û wê ew wê bide nîşandin û dîyarkirin.

Mijare têtikiliya empatiyê de wê, ev wê weke aliyekê têtikiliyê ê giring bê ku mirov wê, di serî de wê fahmbikê bê. Di wê rewşê de wê, empatî wê, di serî de wê aliyê wê yê pêşî û temenî wê weke rêgezê wê ya fahmkirinê wê *şîyariya bihiş a li tiştê û ankû zindîyê* bê. Di wê rewşê de wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê fahmbikê.

Di wê rwşê de wê, wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman wê di wê rewşê de wê, temenê fahmkirinê wê bi wê re wê biafirê. Di wê rewşê de

wê weke aliyekê din jî wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê empatî wê, di wê rewşê de wê hişkirina wê ya şubjeyî wê, di wê rewşê de wê, weke aliyê yê temenî ê fahmkirinê bê. Di wê rewşê de wê, di rewşa fahmkirinê de wê, dema ku wê bi gotina 'xwe kirina cihê kesê din de' wê, di wê rewşê de wê, ev wê weke gotineka ku wê pirr zêde wê bi hêstî û hizrî wê were gotin. Wê di wateya wê gotinê de wê ew wê hebê ku mirov wê bi wê re wê, çawa wê, fahmbikê wê hinekî jî wê bi wê gotinê re wê ew wê were fahmkirin.

Di rewşa fahmkirina gotina 'xwe kirina cihê kesê din de' wê, di wê rewş de wê, ya ku mirov wê di serî de wê fahmbikê wê, weke aliyekê têtî jî bê. Di wê rewşê de wê, bi fahmkirinê weke wî kesî fahmkirinê û çî bi fahmkirinê jîndikê wê derxê li hiş û weke wê bijî wê, were fahmkirin. Di wê rewşê de wê, di rewşa fahmkirina gotinê de wê, ev wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman bê.

Li vir di aslê xwe de wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê rewşa fahmkirinê wê, di wê rewşê de wê, xwe bide nîşandin. Di wê rewşa fahmkirinê de wê, mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê, rewşa fahmkirinê wê bi wê re wê, di awayekê de wê, xwe bide nîşandin.

Weke kesê duyem di xwe de fahmkirin wê, weke aliyekê bi têtî ku wê ji wê were fahmkirin ku mirov wê weke ku ew fahmdikê wê ew wê fahmbikê bê. Weke aliyekê din ê vê gotinê wê di serî de wê ew bê ku mirov wê dema ku wê fahmdikê wê weke xwe wê fahmbikê. Weke xwe fahmkirin wê, ne bê weke fahmkirineka objeya dervî xwe ku mirov wê, dikê ku wê fahmbikê bê. Çendî ku wê ew wê weke temenekê biqirînê û peyxamê û fahmkirinê wê hebê jî lê wê di wê rewşê de wê, rewşa fahmkirinê wê dema ku ew li gorî me bû wê, di wê rewşê de wê ew wê, weke objeyek dervî wê a ne hatî fahmkirin wê were dîtin. Ji xwe wê, di rewşa fahmkirina têtîna empatiyê de wê, bê gotin ku 'wê dema ku mirov têtîyê bi yê dervî xwe ne danî û weke wê fahm nekir wê weke ku mirov fahm nekirî bê.' Wê bi wê rengê wê ew wê were ser ziman.

Bo ku mirov wê fahmbikê wê, têtîyê bi wê objeyê re wê dênê. Di wê rewşê de wê objeyê wê, weke ku ew hîsdikê wê di xwe de wê hîsbikê. Wê di wê rewşê de wê, di wê rewşê de wê, mirov dikarê wê werênê li ser ziman. Di wê rewşê de wê, dema ku mirov wê li ser fahmkirinê re wê fahmbikê wê, mirov dikarê wê bêjê ku mirov wê li gorî fêrûazmûnên xwe yên jîyanî wê xwediyê fêrbûn û fahmkirina ji wê bê. Di wê rewşê de wê, dema ku wê du mirov ku ew herdu jî xwedî êş jî bin wê di temenê

fahmkirinên wan de wê fêrûazmûnên jîyanî ên cûda wê hebin. Wê di wê rewşê de wê, ew wê weke aliyekê temenê fahmkirinê bê. Wê, di wê rewşê de wê ew wê temenê fahmkirinê bê.

Kesekê ku ew demek dirêj girtî mabê li devereke weke zindanê û ankû wergehekê wê, kesekê ku ew wê jînekiribê wê çendî wê karibê xwe bikê cihê wê de? Di serî de wê, bo wê weke aliyekê wê yê pêwîstîya fahmkirina wê fêrûazmûna wê hebê. Di wê rewşê de wê, hingî wê ew wê, karibê wê hinekî wê fahmbikê. Lê kesekê din ku ew di rewşek din de weke wê û ankû pêvajoyek cûda ku wê encamên wê bi êş bin ku ew jîya bê wê, ew wê ji wan hêstên xwe wê bikê ku ew wê fahmbikê. Di wê rewşê de wê mirov dikarê wê weke têkiliyek hêstiyarî jî wê werênê li ser ziman.

Di wê rewşê de wê, rewşa empatiyê wê weke aliyekê giring ê ku mirov wê, di serî de wê, di wê rewşê de wê, fahmbikê ku wê di wê de wê beremberîtîya jîyankirinê a hevdu wê hebê wê, bi wê re wê were dîtin. Di wê rewşê de wê, ev wê weke aliyekê giring bê ku mirov wê bi wê rewşa beremberê jîyankirinê ku wê bi wê re fahmbikê bê.

Empati wê, di wê rewşê de wê, weke têgînek ku mirov wê di wê de wê kûr dibê wê weke felsefeyek hiş wê xwe di wê rewşê de wê bide nîşandin bê. Di wê rewşê de wê, di aslê xwe de wê weke aliyekê fahmkirinê ê hiş bê.

Di wê rewşê de wê hişê empatiyê wê hişekê hizrî bê û hişekê hêstiyarî bê. Wê, ji van herdû aliyan ve wê mirov dikarê wê fahmbikê û wê werênê li ser ziman bê. Di wê çerçoveyê de wê, weke aliyekê giring wê, di serî de wê mirov dikarê wê fahmbikê bê.

Di nava civake de wê gotineka ku wê were bikarhanîn û ku mirov wê wê li vir bibîrbixê û wê fahmbikê wê gotina “fahmkirin wê weke xosletê me yê mirovbûbê” bê. Di wê rewşê de wê, temenê fahmkirinê wê bi wê têgînê re wê ne tenê wê bi awayekê objeyî ku wê mirov wê weke zindiyekê dihizirê wê tenê wê bi wê re wê were fahmkirin û were ser ziman bê. Wê, di dewama wê de wê weke aliyekê din jî wê, bi wê re wê, têgînên weke yên wijdanê û hwd wê bi wê re wê ew wê di temenê wê de wê, werina hizirkirin bin. Wê dema ku wê bahsa ‘mirovbûnê’ wê were kirin wê, di wê rewşê de wê bi wê kirdeya wê gotinê re wê li bendêbûyîna nêzîkatîyek bi wijdanî û rast jî bê. Rastbûn wê di wê rewşê de wê, weke aliyekê têgînî ê temenî ku mirov wê bi wê re wê fahmbikê wê werênê li ser ziman bê.

Di wê rewşê de wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê, mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê di rewşên fahmkirina têgînên weke başîyê, rastbûnê û hwd de jî wê ew wê, bi heman rengê wê ew hîssîyet wê bi xesasîyetek fahmkirinê re wê xwe bide nîşandin.

Di wê rewşê de wê ya ku ew jî mirov dihê hêvîkirin û mirov weke mirov li bendê ya ku ew nêzkatîyek bi zane bide nîşandin, rast bê, dûrûst bê. Wê ev wê weke aliyna ku mirov bi wê re wê, di serî de wê fahmbikê wê werênê li ser ziman bê. Di wê rewşê de wê, dema ku wê bahsa xwe kirina cihê kesekê din de jî wê di temenê wê gotinê de wê ev têgihîştin wê weke kirdeyna fahmkirinê wê di temenê wê de wê hebin. Wê di dewama wê de wê weke aliyna giirng ên fahmkirinê wê di wê rewşê de ew, ew wê bi wê re wê bîn xwestin ku ew werê fahmkirin.

Di wê rewşê de ku em bi gotin û wateya gotina 'xwe kirina cihê kesekê din de' wê bi wê, ji aliyê kesê ku mirov xwe bikê cihê wê de ji aliyê wê ve hilde li dest û fahmbikê wê, hizir û hêstên ku wê xwe bidîna dîyarkirin wê ew bin ku ew bi rastî weke ku ew dijî were fahmkirin êş û jane wî ya dil were dîtin. Ankû ew dilxweşî bê ku ew dijî ew were dîtin û fahmkirin. Wê, di wê rewşê de wê weke hizrên bendewariyê ên ji fahmkiirne ku wê werina fahmkiirn bin. Di wê rewşê de wê gotina fahmkirinê wê weke gotinek razber bê. Wê mirov çawa û çî bi wê re wê fahmbikê wê ew wê weke aliyekê din bê. Wê mirov çî û çawa wê bi wê re wê salixbikê û wê bi wê re wê werênê li ser ziman wê ew jî hev cûda bê. Du kes wê di fahmkirina xwe de wê ne weke hevdû bin. Wê, di wê rewşê de ew herkes wê li gorî fêrûazmûnên xwe yên jîyanî çî fahmkirin bi xwe re pêşxistiya wê bi wê re wê fahmkirinekê wê pêşbixê û wê li wê gotinê wê bikê û wê bixwezê ku ew were fahmkirin. Di wê rewşê de wê întîba û hwd ku wê di çerçoveya fahmkirinê de wê, bi gotina fahmkirinê û kirdeya wê re wê werina fahmkirin wê, di aslê xwe de wê, referansên wê yên fahmkirin wê, çendî ku wê ew cûdahiya wê hebê jî lê wê aliyê wê yê gerdûnî û ankû bi gelemperî ku wê bi gotinê re wê were fahmkirin wê hebê. Ku ew di çî zimanê de were fahmkirin û çî nav li wê were hizirkirin jî wê rewşa fahmkirinê wê weke li bendê bûyîna fahmkirinê gihiştina wê fahmkirinê û hwd wê, bi wê re wê weke aliyna ku mirov wê bikê ku wê fahmbikê bê. Di wê rewşê de wê, herkesek wê gotineka fahmkirinê wê di mejî de wê hebê. Wê bi wê bihizirê. Çî di wateya gotina fahmkirinê de dihê fahmkirin? Wê bi wê referansên wê re wê bi giştî wê bihizirê. Wê, di wê rewşê de wê, ew weke temenekê giştî ê fahmkirinê bê. Lê di dewama wê de wê, ya ku wê li gorî kes û rewşê û hwd wê reng bide wê fahmkirinê

wê rengên jîyankirin, fêrûazmûnên me yên jîyanî bin. Di wê rewşê de wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê di serî de mirov dikarê wê fahmbikê. Gotina fahmkirinê wê di gotina empatiyê de wê temenê têgihîştinê ku wê bi wê re wê were ser ziman wê, bi awa û renekekê bendewarî jî wê xwe bide nîşandin. Wê rengê jîyankirinê ê di mejî de ku mirov wê li bendê bê ku ew were fahmkirin wê bi wê li bendê bê ku ew were fahmkirin.

Di empatiyê de wê, di serî de wê, di têkiliya nava du kes û ankû zêdetirî de wê, rewşa li hevdû hisandinê, bîrkirinê, pîrsînê, li berçavgirtinê, xiyalkirinê û hwd wê weke aliyê giring bin. Wê di wê rewşê de wê rewşên weke yên ku mirov wê di têkiliyê bi hevdû re dide nîşandin wê ev gotin wê bi serê xwe wê hinek rengên fahmkirinê ên ku ew bi wê wrina fahmkirin wê hebin. Di serî de wê, dema ku wan têkili bi hevdû re danî wê, ji mebasta li hevdû hisandinê ku wê gûhdarî hevdû bikin û wê hevdû bi awayekê cîdî wê bihisiênin. Wê bi wê hisandinê re wê ew întîba û çavdêrî wê çêbibê ku mirov wê hevdû dihilde li cidiyetê. Wekî din wê bi wê re wê, pîrs pîrsînê de wê, bi wê re wê hem bide nîşandin ku ew lê dihisênê, dihilde li cidiyetê û fahmdikê. Wê van hersê tênginan wê bi wê re wê bide nîşandin. Aliyê din ê bîrkirinê wê, di wê rewşê de wê di çerçoveya mijarê de wê hizirkirin û bîrkirinê wê bikê ku ew zêdetirî wê fahmbikê. Têbigihijê û li wê serwer bê. Di wê rewşê de wê, ber ku wê di wê çerçoveya fahmkirinê de ew têkiliya bi wê ya hêstî ku ew diafirê jî wê bi wê re wê, temenekê têkiliyek empatî wê bi wê re wê were danîn. Ji aliyekê din ve jî wê, di rewşa têkiliya fahmkiirî de wê, di wê rewşê de wê, bîrkirin û xiyalkiirî ku ew di wê çerçoveyê de ew li ser temenekê rast û pak werina kirin bin. Ji wê ya rast were fahmkirin.

Di têkiliya empatiyê de wê carna wê weke ku wê di nava gel de wê bê gotin wê têkilî wê ne bi gotinê lê bi dîtîne û ankû nerînê re were danîn. Di nava gel de gotina “nerîn gelek tiştan dibêjê” wê, di aslê xwe de wê weke gotineka ku em di wê çerçoveyê de bi mijara xwe re wê fahmbikin bê. Di dewama wê de wê hilde li dest. Di wê çerçoveyê de wê mijare fahmkirinê wê weke aliyekê giring wê xwe bide nîşandin.

Ji vê aliyê ve jî wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê fahmkirina empatiyê wê, di wê rewşê de wê empatî wê ji aliyekê ve jî wê weke têngîna fahmkiirî, salixkirin û bi navkirina hêstan jî bê. Wê, di wê çerçoveyê de wê, aliyê hêstî wê çendî ku wê bihizirî wê were hizirkiirî jî lê wê ew wê serdest û serwer bê. Di wê rewşê de wê, ev wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê fahmbikê. Di dema ku mirov wê, bi zaroyek

piçûk re wê bileyizê bi leyistokên wê re wê ev wê weke alaqa nîşandinaka li wê jî wê were dîtin. Wê, di wê rewşa ku wê, zaro wê bibînê ku wê yê mazin wê weke wê, bi leyistokên wê bileyizê wê ew wê weke peyamekê wê fahmbikê ku ew an ew dixwezê bi wê bileyizê û an jî ew dixwezê bi wê re wê demê derbas bikê. Yanî ew wê wê dibînê, giringiyê bi qadrûqiyet û hêjabûnê didiyê de. Wê, ew wê ji wê fahmbikê. Di wê rewşê de wê, di temenê fahmkirina empatiyê de wê, têgîna qadr dayin û bi qiymet pêşwazîkirin û hwd wê weke aliyê giring ên ku wê mirov divê ku wê li berçav bigirê bê. Wê, di dewama wê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê, di wê rewşê de wê, ew wê, weke aliyekê giring wê di serî de wê mirov dikarê wê fahmbikê bê.

Hêst wê, di wê çerçoveyê de wê, di dema empatiyê de wê şahbûneka bi hişmendî wê bi xwe re wê bijîn. Wê di wê rewşê de wê kengî ku mirov wê fahmbikê ku ew dihilde hildan li ber cidiyetê û ew bi wê rengê dihe pêşwazîkirin wê, li ser wê re wê gavê bi pêşde wê biavêjê û wê hewlbide ku ew nêz bibê. Ya ku wê temenê wê biafirênê wê ev rengên hêstiyarî ên bi hiş bin. Empatî wê, ji rewşek fahmkirinê a zêhnî zêdetirî wê weke rewşek fahmkirinê a jîrî bê. Di wê rewşê de wê, di serî de wê, weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê fahmbikê.

Di rewşa zaroyekê piçûk de wê di aslê xwe mirov dikarê wê di serî de wê weke aliyekê giring wê hilde li dest û wê werênê li ser ziman. Di rewşa zaroyê de wê, zaro wê, dema ku wê bi wê re wê dem were derbaskirin, were leyistin, parvekirin, pêşxistina kirina wê were kirin û di wan kirinan û kirinên weke wan de wê hîsbikê ku ew bi wê re û bo wê bi wê re wê, hingî wê, temenekê empatî ê teybet wê biafirê. Wê, di wê rewşê de wê bi hêstî wê temenê girêdanê kengî ku mirov empati bi hevdû re danî wê biafirê. Ya ku wê bi zaroyan re bê û ankû bi kesekê mazin re jî bê wê, di wê rewşê de wê xwe bide nîşandin bê. Di rewşa têkiliyê de wê bide nîşandin û fahmkirin ku ew giring û hêja û biqadr a. Wê ev hêst wê, weke hêstna giring ê temenê têkiliyê danînê jî bin. Di wê rewşê de wê, mirov wê, di wê rewşê de wê, li ser wan hêstan re wê têkiliyekê wê bide danîn. Zaro wê dema ku wê bi dayik û bavê xwe re wê têkiliyê wê dênê wê bi hêstî ku ew nikaribê wê dem bi dem wê werênê li ser ziman jî wê li bendê bê ku ew ji aliyê wan ve ew bi başî were pêşwazî kirin, hildana li cidiyetê, were fahmkirin, hizrên wê werina dîtin û fahmkirin û hwd. Wê, di wê rewşê de wê, vê yekê wê di bertekên xwe de wê bide nîşandin. Carna wê dema ku wê zaro wê weke 'belesebeb' wê ji dêûbavê xwe wê qayide û ankû wê li wan hêrs bibê û nava xwe û wan wê vekê wê, hinekî

jî wê ev aliyên ku ew bêbersiv weke ku ew hatina hiştin û zaro bi wan dijî wê hebin.

Empatî wê, di aslê xwe de wê, weke aliyekê ku wê di her rewş û demên jîyanê de wê weke aliyekê wan ê ku mirov wê fahmbikê bê. Wê, di wê rewşê de wê di nava têkiliyên weke yên dêûbav bi hevdû re, dêûbav û zaro û hevalên wî re wê, di nava rewşa têkiliyek civaknasî û hwd de wê, mirov dikarê wê fahmbikê. Wê, hevaltiyek jî wê temenwê ji aliyekê ve wê, li ser hevdû fahmkiirne û danîna têkiliyek empatiyî re bê. Di wê çerçoveyê de wê, di serî de wê weke ku mirov wê dikarê wê fahmbikê wê çerçoveya fahmkirina empatiyê wê, di wê rewşê de wê weke rêzkariyekê wê çawa mirov dikarê wê di çerçoveya fahmkirinê de wê hilde li dest. Ez gelekî li wê hizirim. Di serî de wê dema ku ez hizirim wê di wê hizirkirina min de wê gelek aliyên fahmkirinê ên bi hêstîyarîya jîrî û hişmendî wê bi wê re wê min kifşkir. Çendî ku wê weke çerçoveyek hêstîyarî wê were dîtin jî lê wê ji temen ve wê weke temen û çerçoveyek hizirî û zanînê bê. Ber vê yekê ez dikarim bêjim ku wê weke rêzkariyek zanistî wê pêşxistin di nava fahmkiirna jîyanê de li rex fahmkirina civaknasîyê, derûniyê û hemû zanistên din ên civakî wê, weke aliyekê giring wê karibê xwe bide nîşandin. Wê fêdeyên wê yên ji pêşketina mirov, hevdû rast fahmkirin û pêşxistina aqilê çareserker ê bo pirsgerêkan di jîyanê de jî wê, pirr zêde wê temenekê baş ê fahmkirinê wê bi xwe re wê bihênê li holê.

Di rewşa fahmkirinê de wê, li gorî wê her tişt wê ku ew zindî bê ne zindî bê wê weke ku wê li bendî me û fahmkirina wê bê. Di wê rewşê de wê, hêstek wê bi me re wê çêbibê.

Ji aliyê rêbazî ve jî wê dema ku mirov wê hilde li dest wê têkiliya fahmkirinê a empatiyê bi fahmkirina dîrokê, felsefeyê û hwd re wê, di wê rewşê de wê, li ser temenê civakî, keseyetî û hwd re wê, mirov dikarê wê fahmbikê.

Ber çî ez giringiyê didimê ku empatiyê weke têgînek zanyarî wê, pêşbixim. Ber ku wê di wê rewşê de wê temenekê fahmkirinê ê nava mirovan, çandan, pêvajoyên dîrokê, felsefeyê û hemû rengên din ên hizirkirinê wê bi baştirin fahmkirinê wê karibê bi xwe re wê, bide çêkirin bê. Di wê rewşê de wê, weke aliyekê giring ê fahmkirinê wê, çerçoveya wê xwe bide nîşandin.

Aqil û mejî wê bo fahmkirinê wê hebin. Wê, di wê çerçoveyê de wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê, di serî de wê mirov divê ku wê fahmbikê wê, empatî wê ji aliyekê din ve jî wê, hizirkirin û aqilekê hêstî

jî wê bi wê re wê hebê. Wê jî di serî dewê mirov dikarê wê weke aliyekê giring ê temenî wê bi wê re wê fahmbikê. Weke ku me li jor hanî li ser ziman wê empatî wê ji rewşek zêhnî zêdetirî wê jîrê di xwe de wê bide nîşandin. Ev jî wê, weke aliyekê fahmkirinê ê pirralî wê bixwe re wê karibê temenekê wê yê giring wê bide çêkirin.

Di rewşa fahmkirina empatiyê û fahmkirina wê de wê, di her demê de wê, pêwîstiya wê hebê. Wê temenê têkilidanîna mirov û çandan jî wê bi wê re wê biafirê. Di wê rewşê de wê, ji aliyê mirov û çandî ve wê, weke aliyekê giring wê ya ku wê ji mirov re wê bide qizînckirin wê ew bê ku mirov ne tenê ji aliyê xwe ve bi tenê mijarê fahmbikê. Tiştê ku ew were fahmkirin ku tênginekê bê, tiştê bê, bûjenek bê û hwd ku ew ji aliyê wê ve jî ew were fahmkirin. Di wê rewşê de wê, di wê rewşê de wê ev wê weke aliyekê giring ê fahmkirinê wê di wê çerçoveyê de wê, di serî de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Di fahmkirina têngîna empatiyê de wê, bi wê re wê weke aliyekê giring wê di wê rewşê de wê ya ku wê bi zêdeyî wê derkeve li pêş wê, di wê rewşê de wê, têngîna fahmkirinê a ku mirov wê ne tenê ji aliyê xwe ve wê fahmbikê bê. Wê di wê çerçoveyê de wê weke çerçoveyek şêwayî wê, tiştê ku ew were fahmkirin ku ew were fahmkirin wê pêşî ku ew zindîbê wê bi zinditiya wê re wê fahmbikê û wê bihizirê ku ew weke me xwedî mejî, hiş û fahmkirinê bê. Aliyê din ku ew weke tiştê din ê ne zindî bê wê pêşî bibînê fahmbikê bê. Di wê rewşê de wê di her aliyê de wê, rewşa tiştê û ankû hebûnê wê weke çerçoveyek dervî me ku wê hebê wê bi awayekê objektîv wê bi wê re wê were dîtin, salixkirin û fahmkirin. Di wê rewşê de wê, tişt wê bi hebûna xwe re wê pêşî wê were fahmkirin.

Di rewşa fahmkirinê de wê, di wê rewşê de wê, tişt wê dema ku mirov wê fahmbikê wê, di serî de wê ev wê weke aliyekê wê yê giring wê bi fahmkirina tiştê re wê di wê de bi kûrbûna wê re ku mirov wê bikê wê bi wê re wê bêî ku ew carna ji xwe tevîbikê wê, fahmbikê. Lê ji aliyekê din ve jî wê mirov dikarê wê fahmbikê wê, tişt wê, di wê de wê, hissiyeta ku ew dide me wê, di wê rewşê de wê, ne tenê wê weke hissiyeteka ku ew ji aliye me ve ew bi me re çêdibê bê. Wê ji aliyê wê tiştê ve wê ew rewşa tiştê a ku ew bûya wê di wê çerçoveyê de wê ew wê weke aliyekê wê yê giring wê di serî de wê mirov dikarê wê weke aliyekê giring wê hilde li dest û wê werênê li ser ziman bê.

Di fahmkirina tiştê de wê, gelek şêwayên wê yên fahmkirinê wê hebin. Wê ber ku wê tişt wê, bi gelek şêwayên wê re wê hebê. Di wê çerçoveyê de wê, di rewşa hebûna wê ya jîyanî, zindiyî û hwd de wê hilde li dest û

wê bi darêjkiya wê ya jîyanî re wê fahmbikê. Tişteke ku ew ne zindi bê ku mirov wê dema ku wê diacibênê û wê dixwezê wê, ev hêst wê, weke hêsteka ku wê di nava me û wê tiştê de wê weke têkiliyek empatî jî bê.

Di warê kar û xabatê de jî wê di wê rewşê de wê, bandûra têkiliya empatiyê wê wê ne tenê wê bi ponijbûyîna bi wê re wê xwe bide nîşandin. Wê bi wê re wê, di wê rewşê de wê zêdeyî haşîrûnaşîrbûyîna bi wê re wê bi awayekê wê xwe bide nîşandin. Di aslê xwe de wê mirov dikarê wê weke aliyekê giring wê di serî de wê werênê li ser ziman ku wê rewşa fahmkirinê wê di wê rewşê de wê, bi zêdeyî wê bi hişmendiyekê wê xwe bide nîşandin. Temenê baştirbûyîna di wê de û serketinê wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê zêdetirî wê karibê bi xwe re wê bide çêkirin. Wê di serî de wê bi gotineka bi hêsanî ku mirov wê têgîna empatiyê wê di wê çerçoveyê de wê, werênê li ser ziman wê şîyarîya mirov wê li mirov, xwezayê, hewirdorê û hwd wê bide çêkiirn. Wê mirov wê weke ku wê carna di nava gel de wê bê gotin wê ne bêxam bê li hemberî rewşên jîyanê û pêşketinên di wê de.

Di wê rewşê de wê, di nava jîyanê de wê her tişt wê, bi awayekê dîyalektîkî wê di hundirîna xwe de û di derveyîya xwe de jî wê di nava têkiliyê de bê. Wê di du awayên têkiliyê de bê. Empatî wê di wê rewşê de wê, aliyê wê yê têkiliyî ê hundirînî wê weke ku mirov wê bi wê re wê dibînê wê zêdetirî wê weke ku wê li pêş û diyarker bê. Lê wê weke encamên wê bi zêdeyî wê derveyîyê wê di herîkîna wê ya jîyanê û fahmkirinê de jî wê bide dîyarkirin. Di wê rewşê de wê, dema ku mirov wê, dîmenekê wê bide berçav wê ew dîmen wê bê temenê hizirkirineka ji me li berçavê kesên ku ew dibînin. Ku em dîmenekê din li şûna wê dîmenê daban nîşandin wê ew dîmen wê bi wê re wê li şûna wê hizra ku ew afirî wê hizrek din a weke wê dîmenê din wê bi xwe re wê biafiranda.

Di wê rewşê de wê, mirov divê ku wê werênê li ser ziman ku wê ev wê weke aliyekê rêzkarîya hundirînî a têgîna empatiyê jî wê bi xwe re wê werênê li ser ziman. Empatî wê, di wê rewşê de wê weke aliyekê fahmkirinê wê, xwe bi wê re wê bide nîşandin. Wê di wê rewşê de wê, di kifşkirina me ya di dîyarkirinê a ji me jî wê bi xwe re wê bide nîşandin. Di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê giring wê, di wê rewşê de wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman. Du mirov wê dema ku wê bi hevdu re wê li otobûsekê wê suwar bibin wê herdu ne li cem hevdu rûnihin. Lê herdu di demên berê de ew rastî hevdu hatina û wan bi hevdu re parvekirinek kiriya. Wê hêst bi wan re wê çê bibê ku ew nêzî hevdu bibin. Lê wê jî hevdu wê hêvîya wê gava pêşî a bi ber hevdu ve çûyîne wê bikin. Ku

yekê ew gava pêşî avêt wê yê din jî wê bi ber wê bi nerîna xwe bê û ankû bi awayekê din bê wê bersivê beremberê wê bidiyê de. Wê, di wê rewşê de wê, êdî wê ew herina cem hevdû û wê bi hevdû re wê bidest axiftinê wê bikin û wê parvebikin. Di wê çerçoveyê de wê, di têkiliya herdu mirovan de wê hertimî wê gava pêşî wê weke aliyekê destpêkî ê giring wê xwe di wê destpêka wê têkiliyê û bûyîna wê de wê xwe bide nîşandin. Ku ew gava pêşî ne hatiba avêtin wê wan mirovan wê neçûban cem hevdû û wê bi hevdû re ne axiftiban û wê hizrên xwe wê bi hevdû re wê parve nekiriban. Wê xwe wusa dîrî hevdû hiştibamn. Dema ku piştî wê cara ku wan hevdû dît û ew gava pêşî neavêtin wê care duyem ku hevdû bibînin jî wê, çendî ku wê bi dîtina hevdû wê hêst wê bi wan re wê çêbibin jî lê wê wê gavê wê bi ser hevdû de wê neavêjin. Heta ku wê bi wê re wê gelek hêst û hizrên din ên vajî hevdû jî wê bi derfet bê ku wê bi hevdû re wê bi wan re wê çê bibê. Ev wê weke aliyekê wê encama wê bê. Pêşîya wan hêst û hizrên vajî hevdû girtinê wê di gava pêşî a ku ew pêwîstbû ku ew hatiba avêtin de bû.

Empatî wê, di wê rewşê de wê, di nava civakê de wê, weke aliyekê têgînî ê aqilê hêstiyarî ku wê mirov wê bi wê re wê têkiliyê wê bihevdû re wê dênê, alî hevdû bikê. Hevdû bi rastî weke xwe ku ew heya wê fahmbikê, xwe li ser ti kesekê re mazintir nebînê, xwe bi her kesekê yek û herkesekê bi xwe re yek dibînê wê weke aliyekê wê yê fahmkirinê bê. Wê di wê çerçoveyê de wê, di nava civakê de û ankû jîyane civakî de wê mirov wê hertimî wê hewceyîya wî ya hevdû jîyankirinê wê hebê. Ber ku mirov wê zindiyekê civaknas bê. Wê têkiliyek civaknasî a ku mirov wê di serî de wê fahmbikê wê, di wê çerçoveyê de wê, xwe bi wê re wê bide nîşandin bê.

Di rewşa fahmkiirinê de wê weke aliyekê giring wê, di wê rewşê de wê mirov dikarê wê weke aliyekê giring ê fahmkirina empatiyê mirov ku wê werênê li ser ziman wê, di wê rewşê de wê, fahmkirina hevdûnasînê wê bi hêstiyariya wê re bê. Wê, di wê rewşê de wê, weke aliyekê giring bê.

Di her pêvajoyên mirov de wê, têkiliya empatiyî wê li rex ya aqilî û hwd wê hebê û wê pêwîstîya wê hebê. Wê ev wê weke aliyekê mirov ê ku wê temenekê mirov jî wê karibê dirêjtir bibê. Ber ku wê hizirkirna negativ û hertimî ji aliyê xirab ve hildana li dest wê funksiyonên mejî wê, karibê zûtirin xirabikê û pêşîya jibîrkirin û nexweşiyên weke *alzaymer*ê û hwd jî pêşbixê. Di rewşa wê de wê, di wê rewşê de wê, temenê xirabûna xêvê û hwd jî wê bi aliyê negativ re wê zêdetirî wê li pêş bê. Wê di wê rewşê de wê mirov wê ber ku wê bi wê re wê ne rehet bê. Wê

di xwe de wê hertimî wê di nava mitalekirinekê de bê. Wê di xwe de wê hertimî wê xûf û gûmanekê wê bihawênê. Wê di rewşa xwe de wê, dema ku wê hertimî wê negativ bê wê pêşîya gelek têtikiliyên ku ew bi kesên dervî xwe re dênê û ankû kesên dervî wî wê re dênê wê bide girtin. Ev jî wê weke aliyekê bi awayekê xwezayî bi jîyane xwe re ku ew xwe 'îzolebikê' wê bi wê re wê bi encam bibê.

Di wê rewşê de wê, weke aliyekê din ê empatiyê wê di aslê xwe de wê bi têtikiliya nava pozitiv û negativ hizirkirinê re wê were ser ziman. Wê jî wê weke rêgezên wê yên li jor ku me hanîna li ziman em li vir wê hinekî li ser wê bisekin in. Bêgûman ev aliyên ku me hanîna li ser ziman wê her yekê wê pêwîstîya vekirin û fahmkirina xwe ya ji gelek aliyan ve wê hebê. Wê derfeta wê jî wê hebê. Di wê çerçoveyê de wê temenekê xort û mazin ê hizirkirinê wê hebê.

Lê li vir wê weke aliyekê din wê mirov dikarê di dewama wê de wê werênê li ser ziman ku wê rewşa fahmkirina empatiyê wê di serî de wê, di rewşa hizirkirinê de jî aliyê negativ rizgarkirinê û bi hizirkirina aliyê pozitiv re zêdetirî haşîrûnaşîrkirinîya wê re wê bi encam bibê. Di wê rewşê de wê di wê rewşê de wê di têtigihên weke felsefeyên karma û hwd de wê bahsa 'vejene pozitiv' û vejene negativ' ku wê jîyane mirov bi bandûr dikin wê bikê. Di aslê xwe de wê di şêwayekê bi wê rengê de wê, rewşna bandûrî ên li ser jîyanê wê xwe bi wê re wê bidina nîşandin. Gotina empatiyê û ankû fahmkirina wê ji vê aliyê ve wê weke aliyekê fahmkirinê ê giirng bê ku mirov wê di serî de wê hilde li dest û wê werênê li ser ziman bê.

Hizirkirina pozitiv wê bandûra wê ya li jîyane mirov wê bi fîzîkî wê pirr zêde bê. Di wê rewşê de wê di nava jîyanê de wê hertimî wê fektorên ku wê bibina temenê hizirkirinê negativ wê bibin. Wê di wê rewşê de ew ev jî wê weke ku wê di nava gel de wê bê gotin wê bina temenê dîrkirina mirov a ji jîyanê. Di wê rewşê de wê, ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê pêşî wê bi restî wê fahmbikê bê. Aliyê din jî wê bi rewşa hizirkirinê ku wê dema ku wê hizirkirina negativ bû û serwer bû ku wê çawa wê di xatekê û herîkînek hizirkirinê de wê bi aliyê hizirkirinê ê pozitiv ve wê têtikiliya wê were danîn û wê girêdanek wê were danîn wê di wê rewşê de ku ew weke resta duyem wê hizirbikê bê. Di nava derûnîyê de wê, ku mirov wê bêhêvî bibê wê bo ku çîroskek hêvîyekê wê bide çêkirin wê li rêyên wê were lêgerîn. Wê di gelemperiya wê lêgerînê de jî wê, daketina li zaroktiyê û ji wê kifşkirina bîrhanînên baş û herênî wê, werina kifşkirin û wê werina derxistîna li pêş û wê bi wan wê were

hizirkirin û wê li ser wan re wê, hizirkirinên pozîtîv wê werina pêşxistin. Di wê rewşê de wê ev wê weke aliyekê wê yê giring wê di serî de wê xwe bide nîşandin.

Di rewşa aliyê negatîv û wê ji holê rakirinê de wê di nerîneka hesan de wê weke ku mirov wê li vir wê kifşbikê wê, di serî de wê, ya ku wê derkeve li pêş wê, di aslê xwe de wê çawa wê bi aqilekê wê pozîtîv wê were hizirkirin bê. Li gorî wê, wê demê mirov li vir du gotinên beremberê hevdû ên weke aqilê pozîtîv û aqilê negatîv kifşbikê, pêşbixê û bi wan re temenekê hizirkirinê bi minaqên wê re wê pêşbixê û li ser wê re bihizirê. Di nava dualîteyeka aqilê pozîtîv û aqilê negatîv de wê di wê rewşê de wê, hizirkirin wê ev wê hebê, Wê weke resta sêyem jî wê bi aqil wê ku mirov wê kifşbikê wê her tişt wê ne weke xwe bê. Yanî wê ya negatîv wê ne tenê ne negatîv bê û ya pozîtîv wê tenê wê ne pozîtîv bê. Wê di wê rewşê de wê di nava xwe de wê weke ku wê di ahengekê de wê bi fahmkirinê wê xwe bide nîşandin. Di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê giring wê, di serî de wê werênê li ser ziman ku wê di wê rewşê de wê, li gorî wê mantiqê ku mirov hizirê wê her tişt wê karibê vegerihê li hevdû. Di wê çerçoveyê de wê dema ku mirov dihizirê wê têgîna dîyalektîkê a bi yekitiya dijberan re wê were berbîra mirov.

Di wê rewşê de wê weke aliyekê giring wê, di serî de mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê, rewşa fahmkirinê wê di wê rewşê de wê weke aliyekê giring wê xwe di wê rewşê de wê bide nîşandin.

Rewşa pozîtîv û negatîvê wê di wê rewşê de wê, di rewşa empatiyê û fahmkirina wê de wê, ew bê ku mirov wê hertimî wê giraniyê bide fahmkirin û hizirkirina pozîtîv bê. Di wê rewşê de wê, dema ku mirov wê bi wê re wê bihizirê wê, di wê rewşê de wê di nava gel de wê, di demên berê de wê, bo ku ew baş bihizirin û pozîtîv bin wê, wan bixwe wê di mejiyê xwe de wê hêncet ji kirinên kesên dervî xwe re wê bi başî bidîtan û wê li ser wê temenê wê avabikiran. Wê, di wê çerçoveyê de wê minaq wê dema ku wê kesekê wê, kirinek ku wan wate ne didayê de wê bidîtan wê bigotan ku ew kirin belesebeb nekiriya. Sebebek wê ya baş divê ku ew hebê. Wê di wê rewşê de wê yan wê ji kesê duyem wê ku ew kiriya wê li bendê ban ku wî ew hanîba ser ziman û yan jî wan di mejiyê xwe de wê bi manitqê bûyarê ku wê rûdaya re wê bi hizirkirina wê re wê sedemek herênî wê kifşkiriban. Di wê rewşê de wê weke aliyekê din ku wê sedema wê ya rast ku ew bi negatîv jî hatiba dîtin û kifşkirin jî wê temenê wê sedemê wê bi aliyê pozîtîv ve wê çawa wê bi hizir bihatakirin

wê di wê çerçoveyê de wê di nava hewldana hizirkirinekê de ban. Wê bi wê re wê êdî wê ew wê bihanîna li ser ziman.

Hertimî di rewşên xirab de jî karîna bi sedemek pozitiv û baş hizirkirin wê weke xosletê aliyê aqilê pozitiv bê. Wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê were hizirkirin. Hizirkirina bi wê re wê weke aliyekê wê yê giring wê di wê çerçoveyê de wê mirov dikarê wê, di serî de wê werênê li ser ziman ku wê *sedema pozitiv* wê, weke aliyekê armancî ê hizirkirina empatiyê jî wê xwe bi wê re wê bide nîşandin û dîyarkirin. Di wê rewşê de wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê rewşa hizirkirina empatiyê wê di wê rewş de wê, weke ku me kifşkir wê xwe bi wê re wê bide nîşandin. Empatî wê, di wê rewşê de wê, di rewşa wê de wê weke aliyekê giring wê bi sedema pozitiv a hizirkirinê re wê xwe bide nîşandin. Sedema pozitiv a hizirkirinê re wê bi wê re wê ne tenê bo minimalizekirina liyê negativ bê. Wê weke aliyekê din ê fahmkirinê ê temenî ku wê çerçoveya fahmkirinê bi awayekê têkilîdanînê wê bi empati wê were pêşxistin jî bê. Di wê rewşê de wê, sedema pozitiv wê weke rengê têgînê têgihiştin û fahmkirina empatiyê a temenî bê. Wê temenê nerîna li hevdû wê bi wê re wê, were ser ziman. Mirov wê weke zindiyekê dihizirê wê hertimî wê, di temenê xwe de wê, weke objeyek hebûnî a bi nirx û hêja wê were hildan li dest. Ji xwe wê empati wê bo wê nirxbûn û hêjabûna zindiyê wê bide dîyarkirin li berçav bê. Wê qadrdayîn û bi qiymetgirtinê wê werênê li berçav û bide nîşandin wê were ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê, di serî de wê weke aliyekê wê yê giring wê di serî de wê mirov dikarê wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê li ser ziman.

Di rewşa fahmkirina fahmkirinê de wê weke kirdeya dihizirê wê zindî û ankû mirov wê hebê. Wê di wê rewşê de wê, di nava xwezayê de wê her zindî wê bi wateya wê re wê were kifşkirin û hanîn li ser ziman. Di wê rewşê de wê, qiymet û hêja dayîna li her tiştê û zindiyê wê weke xosletê wê rengê hizirkirinê û fahmkirina bi empatiyê bê.

Di wê rewşê de wê di temenê sedema pozitiv de wê, têgîna hêjabûnê û parastina wekheviyê a zindiyê wê hebê. Wê wekî din wê temenê parastina wê û ne hiştina şikeştina wê ya bi hêstî û hwd jî wê bi wê re wê hebê. Di wê rewşê de wê, hertimî wê bi sedema pozitiv wê hizirkirina wê re wê, di wê çerçoveyê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê di serî de wê mirov dikarê wê, bi wê re wê fahmbikê.

Di wê rewşê de wê weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê rewşa fahmkirina zindiyê wê, di wê çerçoveyê de wê bi zêdeyî wê derkeve li pêş. Di dewama wê de wê, aliyê wê yê giring bê.

Kengî mirov nikarê bahsa empatiyê bikê? Kengî ku ew hewldana fahmkirinê a bi sedema pozitiv re dawî li wê hat wê hingî wê weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê bahsa dawî li wê hatina wê bikê. Di wê çerçoveyê de wê, hingî wê vajî wê sedema negativ wê serwer û serdest bibê. Wê bi wê re wê hizirkirin wê bibê.

Mirovekê ku ew hertimî di xabîtê û karê wî hertimî wê di dawîya dawî de wê, xirab wê herê. Wê di mejiyî wî de wê ew hizir wê biafirê ku ez çendî ku wê bikim wê dîsa wê encam wê weke wê bê. Wê aynî bê. Wê xwe bi wê rengê wê weke ku wê bisipêrê baxtawerîyekê. Wê di wê rewşê de wê xwe berdê. Lê di wê rewşê de wê, ne hizirê ku ew encam ber çî bi wê rengê bûya, sedema wê çî ya, û hwd. Wê, di wê rewşê de wê, di wê rewê de wê aqilê empatiyê wê di wê warê de wê temenê hizirkirinê û fahmkirina sedema epistemolojîkî bo rewşê wê weke aliyekê giring wê pêşnîyarbikê. Wê di wê rewşê de wê bixwezê ku ew temenê wê bi wê re wê di wê çerçoveyê de wê bi fahmkirina wê re wê bikê.

Di wê rewşê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê di serî de mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê çerçoveya fahmkirînê a ku mirov wê di wê çerçoveyê de wê di serî de wê werênê li ser ziman ku wê çerçoveya fahmkirinê wê di wê rengê de wê bi rastîya wê re wê were dîtîn. Di her encamê de wê, di aslê xwe de wê sedema bûyîna wê bi awa û rengê wê re wê hebê. Tenê ya pêwîst wê ew bê ku mirov xwediya wê zanîna wê fahmkirina wê û derxistina wê ya li holê bê. Di wê çerçoveyê de wê ev jî wê, weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê di serî de wê fahmbikê û wê werênê li ser ziman bê.

Di rewşa fahmkirinê de wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê, di rewşê de wê, mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê çerçoveya fahmkirina wê di wê rengê de wê xwe bide nîşandin.

Empati wê, di wê rewşê de wê, ne tenê wê jî mirov wê bi awayekê rêgezî wê bixwezê ku mirov bihizirê û wê bi wê re li ser sedema pozitiv re wê hizirkirinê bikê bê. Wê wekî din wê jî mirov bixwezê ku mirov baş jî bê. Wê, di wê başbûnê bi têgînê hem di kirinê de bide nîşandin û hem jî di nêzîkatîya xwe ya li hemberê kesên din ên li hemberî xwe wê bide nîşandin. Di wê çerçoveyê de wê ev wê weke aliyekê giring wê, di serî de wê mirov dikarê wê weke aliyekê giring wê fahmbikê û wê werênê li ser ziman.

Di rewşa fahmkirina empatiyê de wê, rewşa fahmkirinê bi têgihiştin, derkkirinê û her wusa wê bi wê re wê bi rengê nerîna me re wê xwediyê temenekê fahmkirinê bê. Di wê çerçoveyê de wê di serî de wê weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê, di serî de wê fahmbikê wê werênê li ser ziman. Di nava jîyanê de mirov gelek caran rastî gotinên bi wê rengê dihê ku mirov dibêjê ku “min qancî bi wî kir lê wî xirabî bi min kir.” “Çendî ku wî gotinên xirab gota min min bersiv neda.” “Ez hertimî bi awayekê pozitiv nêz bûm.” “Min bi ya ne baş re bersiv neda.” Û hwd. Wê bi wê rengê wê gelek gotinên ku mirov dikarê wan kifşbikê û wan werênê li ser ziman wê bi wê re wê hebin. Gotina karmayî a bi rengî kirinek baş wê bersiva wê baş bê” wê di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê ku wê kirinên me wê weke ku wê ji aliyekê ve wê bide kifşkirin.

Kirina baş wê çendî ku wê beremberê wê negativ wê bibê wê pozitiv jî wê bibê. Lê li vir wê hertimî wê ya baş ku ew çendî ku wê ew hat kirin ku ew li hemberî wê kirinek xirab jî bizanebûnî bê û ne bi zanebûnî jî bê were kirin wê ew temenê xwe baş hîsnekirinê jî bê. Di wê çerçoveyê de wê başî wê di aslê xwe de wê, weke xosletekê hebûnê ê bi jîyanê re bê. Têgînên weke bi bi başiyê, nebaşiyê û hwd wê têgînên aqilê şubjektiv bin. Wê, di wê çerçoveyê de wê weke renekê aqilî ê aktiv û ku ew dihizirê jî bê. Wê di wê çerçoveyê de wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman.

Di aslê xwe de wê empati wê dema ku mirov wê di wê çerçoveyê de wê li wê dihizirê wê mirov dikarê wê bi wê re wê werênê li ser ziman ku wê weke sîyaneka fahmkirinê a bi karîni ku mirov wê dikarê wê werênê li ser ziman bê. Di wê çerçoveyê de wê, afrînerîya aqilê şubjeyî wê bi awayekê wê xwe bi wê re wê ji aliyekê ve wê bide nîşandin.

Di dewama wê de wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê rewşa fahmkirinê a empatiyê wê ji aliyekê ve jî wê, di wê rewşê de wê, temenê wê li ser ya ne hatifahmkirin ku ew were fahmkiirn. Di wê rewşê de wê, fahmkirin û gihiştina fahmkiirnê wê weke armanc bê. Wê, di serî de wê gihiştina wê fahmkirinê wê bi sedema pozitiv re wê weke aliyekê wê yê giring ê fahmkirinê bê.

Sedema pozitiv wê, di wê rewşê de wê, weke temenekê giring ê wê fahmkirinê bê. Ku mirov wê bi gotinê wê bilêvbikê, bi nêzîkatîyê bide hîskirin û hwd wê bi wê re wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman. Di dewama wê de wê weke aliyekê giring ê din jî wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê temenê têkiliyê bi aktiviteyên jîyanê ê bi rengê hizirkirina sedema pozitiv re bê. Di nava hûnerê, çandî û hwd de jî wê

pêşbixê û ankû wê kifşbikê wê reneke wan jî wê ji mirov re wê baştir wê bide nîşandin. Wê zêdetirî wê biikê temenê gihiştina li hevdû û hevnasînê a bi wê re jî. Di wê çerçoveyê de wê çand wê, di wê rewşê de wê, têkiliya wê ya empatiyî wê bi dinava meju û îroyîya wê de wê xwe bide nîşandin. Wê, di wê rewşê de wê weke têkiliyek objektiv wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman. Lê rengê têkiliya empatiyê wê çendî ku mirov wê karibê bi aliyê objektiv û şubjektiv bi herdû aliyan wê werênê li ser ziman lê wê aliyê şubjektiv wê bi rengê têkiliyî bi hizirkirinê û hwd re wê zêdetirî wê weke ku wê derkeve li pêş. Di wê rewşê de wê ev wê bi wê re wê were dîtin.

Fahmkirina empatiyê wê, di wê rewşê de wê, weke têngneka hevdû rast, dûrûst bi sedema pozitiv wê fahmkirinê bê. Di wê çerçoveyê de wê di fahmkirinê de wê hertimî wê gotinek wê were gotin ku “rastî carna diêşênê”. Li vir wê empati wê di rastiye wê weke rastiya wê êşandinê wê ji holê rabikê û encamê wê ji holêrabikê bê. Wê di wê rewşê de wê, di rewşa wê de wê weke aliyekê giring wê xwe bide nîşandin.

Empati wê di wê rewşê de wê, di fahmkirinê de wê, derxistina li têngihiştinê wê esasbigirê. Di dewama wê de wê weke aliyekê giring jî wê, di wê rewşê de wê rewşa fahmkirinê wê li ser temenekê ku wê di ast û pîvane fahmkirinê de gihiştinna li hevdû bê. Di wê rewşê de wê, carna wê gotinek wê were bi lêvkin û wê bê gotin ku “wê bêgotin wê tişt carna pêwîst bê ku ew were fahmkirin.” Ev jî wê, dema ku wê mirov wê li hevdû nerî, li nava çavên hevdû nerî û hwd re wê ew wê were ser ziman. Di wê rewşê de wê, mirov wê dema ku wê bi hizrekê wê du kes wê li hevdû binerin wê ew nerîna wan wê tişt ku wê ji hevdû re wê bêjê wê hebê.

Di wê rewşê de wê mirov dikarê wê weke aliyekê giring wê werênê li ser ziman ku wê rewşa fahmkirinê wê di wê rewşê de wê, temenê wê weke ku wê bi gotinek gelemper wê were gotin wê li ser esasê hevdû fahmkirinê bê.

Têkiliya nava mirov û hizrê de jî wê di wê çerçoveya têkiliya empatiyî de wê mirov dikarê wê gotinekê bêjê. Hizir wê carna wê ji ya ku ew di xwe de bi wate dikê wê ji wê cûdatir wê, têngnekê wê bide mirov û wê bi wê têngnê wê karibê bandûrê li jîyane mirov bikê. Minaq wê mirov wê dema ku bêjê ku “dema ku ez hêstên negativ dijîm wê, hizra ku ew çî divê ku wê bi xwe re û di jîyane xwe de bigûharênim wê bide min.” Di wê hevokê de wê ya ku wê were fahmkirin wê ne tenê weke ku wê i gotina hevokê a bi rengê “hêstên negativ” re wê were ser ziman bê. Di wê

rewşê de wê, dema ku mirov wê jîya wê çawa wê bigihijê wê qanaatê ku ew di jîyane xwe de wê gûharînê bikê wê weke aliyekê hizirkirinê ê bi têkiliyek empatiyê bê. Wê mirov dikarê bi gelek aliyan û awayan wê bixwênê û wê fahmbikê.

Di dewama wê de wê dema ku ez bêjim di demên ku wê zor li ser min hebê ez dikarim di halê xwe de bisekinim, yan jî ez dikarim hêstên xwe sehê bikim wê, weke aliyna têgînê ku mirov wan bi aqilê empatiyê re fahmbikê bê. Di rewşên hizirkirinê weke bersivdayina bi hêstên negatîv û karîna xwe girtina mirov, bersivdayîna hêstên kesên li hemberî xwe, li hemberî astengîyan karîna xwe ji nûve motivekirin, li gorî rewşa halê gîyanî a kesên din tevgerîn, xwûncemîdî û heybûn, fahmkirina farqe hêstî a nava hêstên negatîv û pozîtîv de, rewş û bûyên ku mirov dikina nava tevgerê karîna xwe girtinê di halê xwe de, çendî ku rastarast newênina ser ziman jî karîna fahmkirina hêst û ramanên kesên li hemberî xwe, di zanebûyîna ku wê hêstên negatîv wê hilberîna keseyetî didaxînê de bê, ji kesên dervî xwe nîşanakên alikariyê û pêwîstîyan zû fahmkirinê, di farqe hêstên xwe de bê, karîna sehêtkirina hêstên xwe di rewşan de, bandûrê bi pozîtîv li rewşa gîyanî a kesê li hemberê xwe kirin, di rewşa têkiliyê de ji pêşniyarîyan re vekiribûyîn, bihêz hîskirina hêstên kesên dervî xwe ku li wan dihezirênê, karîna xwe bi hesanî ji hêstên negatîv derxistinê û hwd wê weke aliyna ku mirov di çerçoveya hizirkirina empatiyê de werênê li ser ziman bê. Aliyê din ên ku wê weke van aliyan temembikin wê aliyên motivasyon, fahmkirin, derxistina li têgihiştinê, hişkirin, bîrkirin, di bîrê de hiştin, xiyalkirin, hanîna li bîrê, bîrhanîn û hwd bin.

Di wê rewşê de di aslê xwe de wê keseyeta empatiyê wê di serî de wê weke keseyetek ku wê ji van xosletên wê were fahmkirin wê weke keseyetek li xwe serwer, bi hêz, karîna xwe, di fahmkirina rastarast û ankû na ne rastarast de ku ew bi rastî û di cih û dema wê de fahmbikê bê. Wê, di wê çerçoveyê de wê bi xosletên wê re wê derkeve li pêş.

Zanîna xwe bi xwe, motivasyon, jêhatiyên civaknasiyê û hwd wê, wê weke aliyna empatiyê ên bi kirinê hêstî ku mirov wan dikarê werênê li ser ziman û fahmbikê bê. Di dewama we de wê, ji aliyekê weke aliyna din jî wê werênê li ser ziman ku wê di wê rewşê de wê rewşa fahmkirinê wê bi wê re wê weke aliyekê temen wê xwe bide nîşandin bê.

Çerçoveya fahmkirina empatiyê wê, di wê rewşê de wê, bi zêdeyî wê weke çerçoveyek bi hişmendî wê derkeve li pêş. Xosletên wê yên wê yên ku mirov wê di serî de wê fahmbikê wê weke aliyekê giring wê xwe bi wê re wê bide nîşandin.

Fahmkirina rastiye û li gorî wê tevgerîn wê di wê rewşê de wê, bi wê re wê weke aliyekê temenî wê derkeve li pêş. Rastî bixwe jî wê dema ku mirov wê têdigihê wê li gorî ya ku mirov ji wê fahmdikê wê rewşên rûhî wê bi mirov re wê biafirin û wê gîyane mirov wê biafirênin. Wê, di dewama wê de wê weke aliyekê wê yê din jî wê, ji wê fahmkirina ji wê rastiye ku ew çî bê wê, bi wê re wê di wê rewşê de wê, weke aliyekê din ê giring wê bi wê re wê, bandûra wê li ser hêstên me wê pirr zêde wê bibê. Di wê rastiye de wê ku wê tiştê baş bê wê bi başî wê bandûrê li mirov bikê bi hêstî. Lê ku ew ne baş bê wê bi nebaşî wê bandûrê li hêstên mirov wê bikê. Wê bi wê bandûra baş û nebaş re wê mirov wê bi rûhiyeta xwe re wê bikeve rewşên derûnî xirab û ankû derûnî baş de. Di wê rewşê de wê, wê xwe bi wê re wê weke aliyekê bandûrê ê fahmkirinê li ser keseyetîya mirov bê. Dema ku mirov wê ji vê aliyê ve wê hilde li dest wê, mirov dikarê wê kifşbikê ku wê, fahmkirin wê di wê rewşê de wê, hêstên ku ew bi me re çêdikê wê ji aliyekê ve wê bi wê re wê xwe bi me re wê bide nîşandin. Wê ew rewş wê ne tenê wê weke bertekna bin. Wê ji wê zêdetirîrî weke rewşna ku wê çawa wê bi wê re wê, fahmkirinê ên bi rûhiyeta me re jî bin. Di wê rewşê de wê zanîna empatiyê wê bikeve dewrê de. Di aslê xwe de wê, di wê rewşê de wê, ev wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê di serî de wê fahmbikê ku wê rewşa wê, xwe bi wê re wê bide nîşandin. Rûhiyeta mirov wê çawa wê bandûr li wê bibê wê bi wê re wê mirov wê yan xamgin bibê û yan jî wê dîlxweş bibê. Wê bi wê re wê, di nava rewşa xwe ya jîyanê de wê li gorî wê rûhiyetê û bandûra wê yan wê di jîyanê de wê çalak bê û yan jî wê ne çalak bê.

Di wê rewşê de wê, ev wê weke aliyna fahmkirinê ên ku mirov wan di serî de dikarê fahmbikê û wan werênê li ser ziman bê. Di rewşa fahmkirina rastiye û bandûrên wê yên hêstî de wê weke van aliyan wê gelek aliyên din ên ku mirov dikarê wê werênê li ser ziman wê hebin.

Empatî û têkiliya wê ya bi fahmkirina çandî re

Di destpêka mijarê de me ku bahsa empatiyê kir me bahsa pêşketin û pêşxistina wê ya bi aqil re jî kir. Di wê çerçoveyê de di aslê xwe de mirov wê hinekî wê bi çerçoveya fahmkirina çandî û hwd re wê hilde li dest. Mirov wê, di nava rewşek civakî de wê pêşkeve, wê şêwayekê perwerde wê hilde û wê bi wê re wê pêşketina xwe wê bi xwandina xwe re wê çê bikê. Mirov wê weke zindiyekê ku ew hertimî wê ji fêrbûnê û azmûnkirinê re wê vekiribê bê wmirov dikarê werênê li ser ziman.

Di wê rewşê de wê mirov wê çi fêrbibê û wê weke bi zanînê re wê bi çandê, perwerdeyê û hwd re wê hilde wê, di aslê xwe de wê, bandûra wê li empatî kirin û nekiirna wê hebê. Empati wê na xosletê mirovê zayif û nezan bê. Wê xosletê mirovê bi zanebê. Mirovê ku ew ji wê diravîn ku ew hineki karibin bikin û ankû ew nikarin wê bidina nîşandin wê di temenê wê de wê, nezanîn wê hebê. Di wê rewşê de wê, di zanîna wê empatiyê wê ji aliyekê ve wê wê bi aqilê kirinî ve jî wê têkiliyek wê hebê. Di wê çerçoveyê de wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Her wusa wê, di wê rewşê de wê, di serî de wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman wê, rengê awagirtin û şekilgirtina mirov wê di wê rewşê de wê, weke aliyekê ku mirov wê dikarê wê, di serî de wê fahmbikê bê. Di wê rewşê de wê, çandên civakî wê, di nava wê de wê, di wê rewşê de wê, zêdetirî wê ji yên netewên serdest wê ew hêst û zanîna empatiyê wê hebê. Ber ku ew ew zêdetrî xwezayê û zêdetirî bi temen a. Temenê wê ne çêker a. Di temenekê çêker û afrîner a bi gotinî de wê zorbê ku ew kesên bi wê empatiyê bi xwe û jîyane re li hemberî kesên din wê bidina nîşandin. Li vir em divê di nava têgîna empatiyê û ya weke kesekê li bin xwe re dîtîne weke xwe nêzîkirinê wê ji hevdu cûda bikê. Wê di serî de wê mirov dikarê weke aliyekê giring wê di serî de wê werênê li ser ziman û wê fahmbikê.

Di wê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê rewşa fahmkirina empatiyê wê, di wê rewşê de wê, di aslê xwe de wê, weke rewşek teybet ku em wê di serî de wê li ser estek zanînê û pêşketina wê re dikarin wê fahmbikin bê. Di rewşa fahmkirina empatiyê de wê, di wê rewşê de wê ev wê weke aliyekê giring wê xwe bi wê re wê bide nîşandin.

Çand wê navenda ku wê mirov wê di wê de wê mazin bê. Têkiliya çand û perwerdeyê bi zanînê wê bihevdu re wê li ser wê temenê ku ew bi wê dihê perwerdekirin wê hebê. Di wê çerçoveyê de wê di serî de wê weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê xosletên empatiyê wê ji aliyekê ve wê weke xosletên têrçandî, têrzanînî, têrperwerdeyî û hwd jî bin.

Pêvajoyên fahmkirinên çandî wê bi dîrokê re wê, mirov wê, di nava xwe de wê, çawa wê mazin bibin wê bi wê re wê hevdu nasbikin. Çand wê nerîna mirov a li mirov wê bi bandûr bikê. Wê heta ku wê ji temen ve wê biafirênê. Di wê çerçoveyê de wê, temenê xweşbîniyê dîtîne û ankû

ne dîtînê wê bi wê re wê bîafîrênê. Di dewama wê de wê weke aliyekê giring wê, di serî de wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman.

Di dewama wê de wê mirov dikarê wê fahmbîkê wê xweşbînî wê aliyekê din ê rêgezî ê têngîna empatiyê jî wê bîafîrênê. Wê di wê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê werênê li ser ziman. Di wê rewşê de wê xweşbînî wê, di wê rewşê de wê, temenê wê weke yê empatiyê wê bi fahmkirinê re bê. Lê xweşbînî wê di wê rewşê de wê temenê wê têngîna bîafîrênê ku mirov bi hevdu re ne di hemhîzrê de jî bê ku mirov hevû baş pêşwazî bikê bê. Wê di wê rengê û awayê de wê ew wê weke çerçoveyek fahmkirinê wê bi wê re wê xwe bide nîşandin. Empatî wê, aliyê wê yê çandî û hwd wê hebê. Lê bi aliyê wê yê perwerdeyê û hwd re wê pêşxistina wê re gûharînên bi çandî ku mirov dikarê bi wê re bikê wê temenê pêşketinên empatiya çandî jî wê bikê. Çanda empatiyê wê, di wê rewşê de wê, weke aliyekê fahmkirinê ê ku mirov wê di serî de wê weke aliyekê giring wê li vir wê kifşbîkê bê. Çanda empatiyê wê, di serî de wê, weke têngîneka fahmkirinê a li hevdu bûnê bê.

Çand wê dema ku mirov wê bahsa wê dikê wê bahsa jîyaneka bi komî ku ew bi wê re dihê jîyîn wê dikê. Di aslê xwe de jî wê xosletê wê biawayekê xwezayî wê pêwîstba ku ew bi wê re ew pêşketiba. Di dewama wê de çerçoveyên pêşxistinê ên bi wê re wê, di wê rewşê de wê weke aliyekê ku wê pêşîya wê karibê bigirê bê. Di wê rewşa çanda rejîma tirk, çanda almanyaya **nazî** û hwd de mirov dikarê wê, minaqên wê zêde bikê û werênê li ser ziman. Di wê çerçoveya ramyarî û kirîna wê di aslê xwe de di wê çerçoveyê de di her demê de bi têngîhiştina fahmkirîna empatiyê hewceyî kirîna berlêpîrsînê de wê bi wê hebê. Ber ku ew wê weke aliyê ku mirov dikarê wan weke aliyê pêşîlêgirtîner wan bibînê û wan werênê li ser ziman.

Di rewşê de wê, di rewşa ramyarîyê de wê gotîna “xwandîna nava rêzan” wê hebê. Di wê çerçoveyê de wê ew gotîna û întbayên bi gotînen weke wê re ku mirov digihê wan wê, weke ku wê ew empatî wê bi wê re wê bi ramyarî û hwd wê hebê. Lê di wê rewşê de wê ew gotîna wê di wê rewşê de wê, bi rengê bi fahmkirinê û gihandîna li rengên fahmkirinê wê jî wê rastiyê dîr wê bi felsefeyekê wê were dîtin û ser ziman.

Empatî wê, aliyên wê yên çandî, ramyarî, felsefeyî, hûnerî û hwd wê hebin ku mirov wan fahmbîkê û wan werênê li ser ziman bê. Di wê çerçoveyê de wê di serî de wê weke aliyekê giirngê din wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê rewşa fahmkirîna wê çand wê di çerçoveya hebûna xwe ya xwezayî a civakî de wê mirov dikarê jî wê têngîna

empathiyê wê fahmbikê. Çandên dagirker û ankû bi rêyên dagirkirinê ku wê di demên dîrokê ên berê de ku ew bûna wê, di dewama wê de wê, di nava wan de wê pêşketina têtînen weke yên empathyê wê zêde wê nebê. Di wê çerçoveyê de wê, dema ku ew empathya çandî hebûba wê ji xwe wê ew pêvajo wê pêşketiban. Di serî de wê weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê di dewama wê de wê werênê li ser ziman ku wê di roja me de wê çendî ku wê kêr jî wê were ser ziman wê, empathya nava çandan wê di serî de wê, weke aliyekê ku wê li pêşîya wê asteng bê wê ev pêvajoyên ramyarî û çandî ên metinger bin. Wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê çadan dagirkirinê wê di wê rewşê de wê di rewşa pêşketina keseyetiyê, derûnî û fahmkirina wê de jî wê bi wê re wê were dîtin ku wê di wê rewşê de wê, ew li pêşîya wê asteng bê. Di wê rewşê de wê, di roja me de wê, têtînen weke bişavtinê ku wê, di serî de wê weke aliyên ku ew bi tememî temenê wê ji holê radikîn û bi aynîhevdû kirina wê re wê hem temenê wê têtîliyê û hem jî wê temenê wê pêşketinê wê ji holê rabikin. Di wê rewşê de empatî wê di nava çanda civakê a li ser temenê xwe ku ew dijî re wê dikarê wê di serî de wê werênê li ser ziman.

Têtîliya empathyî wê têtîliyê li ser esasê hevdû fahmkirinê bê ku ew di nava çerçoveya hundirînî a çandî de bê û ankû ew dervî wê bi hebûna giştî a çandî re bê. Wê, di wê çerçoveyê de wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê têtîliya nava mirov û mirov, mirov û civakê û hwd de wê ew têtîlî wê bibê. Fahmkirina çandî wê, di wê rewşê de wê, temenê wê ku ew bi wê re hebê wê biafirênê. Çandên hemdem wê weke çandna ku wê bahsa têtîliya wan a bi hevdû re wê were kirin. Di wê çerçoveyê de wê ew her têtîlî wê temenê wê ne li ser fahmkirineka ku ew bi pêwîstî divê ku ew hebê bê. Li vir em têtîliyê û rewşa empathyê ji hevdû cûda wê divê ku wê li vir wê werênina li ser ziman. Têtîlî wê bi awayekê xwezayî wê di temenê pêşketina jîyanê de wê hebê. Ew têtîlî wê rengê wê yê hevdû dîtinê fahmkirinê, têtîlidanîna bi awayekê rast, dûrûst û pak wê di xwe de wê hin bi hin wê empathyê karibê pêşbixê bê. Mijare fahmkirina empathyê wê, di wê rewşê de wê, ji aliyê çandî ve wê dema ku mirov wê hilde li dest wê, zor bê ku mirov wê bi hemû rengên çandî re wê fahmbikê. Ya têtîliyê wê dikarê bi hemû rengên çandî re wê werênê li ser ziman. Lê empatî wê, xoslet û restên wê yên fahmkirinê wê, çend çand di roja me de wê karibin wan werênina li cih û karibin bêjin ku ew xwediyê wê na?

Di aslê xwe de wê, wê ev wê weke aliyekê giring bê ku mirov bi bersivdayina wan pirsan re wê li wê bigerihê bê.

Di nava têkiliyê de wê aliyên weke 'wate', 'watelêkirin', 'levkirin' û hwd wê derketina li pêş. Di wê rewşê de wê, dema ku mirov wê bi mirov û têkiliya nava wan re wê werênê li ser ziman wê, di wê rewşê de wê bi zêdeyî wê aliyekê fahmkirinê wê bide me. Lê di wê rewşê de wê, bi xasasîyeta empatiyê fahmkirin wê di wê de wê ew hebê? Di wê rewşê de wê ev wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê di serî de wê fahmbikê û wê li ser wê sekinê bê.

Bi fahmkirina wê ya hesan wê empati ku wê ew bê ku mirov xwe bigihê yê li hemberî xwe û bi wê bihizirê û fahmbikê bê. Li gorî wê, biqasî li xwe û nirxên xwe hizirkirin li çand, nasnema û nirxên kesê din ê li dijî xwe ve jî hizirkirin wê bi wê re wê dema ku mirov bi têngîna empatiyê bihizirê wê were fahmkirin.

Di rewşa fahmkirina têngîna empatiyê de ku em bi têngîna pozitivsmê bihizirê ku wê hebûna çandî û keseyetî a ji çandek din wê bi dîtina wê re hanîna li ser ziman, fahmkirina wê û fahmkirina wê bê. Li gorî wê têngîne wê dema ku wê bi derûnîyê jî wê were hizirkirin wê di çerçoveya wê têngîne de wê nirx, teorî, fahmkirin, rest û ristên ku ew dihên li ser ziman wê çerçoveya wê ya çandî de bin. Wê, di dewama wê de wê ev wê weke aliyê wê yê fahmkirinê wê xwe bide dîyarkirin. Li gorî wê wê têngîh, felsefe, bawerî û nirxên wê çandê wê bi hebûna wê re wê ne li ser ya yeka din re bin. Wê di heman awa û rengê û awayê de wê wekehevdû wê bîne li ser ziman. Di çerçoveya têngînen weke humanismê û hwd de jî ku mirov dinerê wê di wê çerçoveyê de wê were li ser ziman. Li vir wê, ya ku wê were dîtin û fahmkirin ku wê bi dîtbarîya çandî re gihiştina cewherê fahmkirinê ê mirov wê bi wê re wê weke aliyekê giring ê fahmkirinê ê di çerçoveya wê mijarê de bê.

Empati wê ji aliyekê din ve wê dema ku mirov wê fahmbikê wê temenê wê li ser fahmkirin bê. Wê bi wê re wê, dema ku wê xwe bikê cihê de û wê fahmbikê wê newê wê watayê ku wê di hemhizra wê de bê û ankû li dijî wê bê. Wê di wê rewşê de jî wê herdû alî wê bi wê re wê biderfet bin. Di wê rewşê de wê, rewşa fahmkirina têngîna empatiyê de wê rastîya fahmkirinê wê weke aliyekê giring wê di wê rewşê de wê xwe bide nîşandin. Di rewşa fahmkirina wê de wê, mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê rewşa hizirkirinê wê dema ku wê bi têngîna empatiyê re wê, di wê rewşê de wê, weke aliyekê fahmkirinê bi şêwayî ê bi awayekê bi xosletên wê re wê, bi awayekê wê mirov wê dikarê wê fahmbikê.

Me li jor hanîbû ser ziman ku wê her yekî û têkiliya bi hevdû re wê ne empatî bê. Wê, bo ku ew bibê empatî wê, di serî de wê restên empatîyê û rêgezên wê esasbigirê û bi temenekê fahmkirinê li ser wê çerçoveya wê re ew wê were fahmkirin.

Minaq dema ku mirov wê care pêşî wê bi kesna re wê mirov wê were cem hevdû û ankû wê hevnasinê bikê wê, di derbarê wan dîtbarîya wan û hwd de wê hizir wê di mejiyê de wê weke pêşhizir wê biafirin. Lê çendî ku mirov hevdû naskir û di têkiliyê de pêşde çû wê hin bi hin wê ew pêşhizir û ankû pêşdaraz wê ji holê wê ji navê wê rabin. Wê bi wê re wê mirov wê, hin bi hin wê têkiliyek ku ew bi wê bawer dikê û ankû bi wê biêmina wê dênê.

Di wê rewşê de wê, di wê rewşa pêşdaraziyê de wê wê, ew weke aliyekê serrû ê bi dîtbarîya me re ku me fahmkirîya bê. Lê di wê rewşê de wê, mirov dikarê wê fahmbikê û wê werênê li ser ziman ku wê her tişt wê weke ku mirov bi têkiliyan re dibînê wê, bi di kûrbûna têkiliyê de re wê, ew wê, weke aliyekê wê yê giring wê xwe were dîtin.

Hizirkirina têkiliyê wê, di wê rewşê de wê, temenekê ku wê mirov wê dihizirê wê, di temenê wê de wê hinek hizirkirin, daraz û hwd wê hebin ku wê bi wan re wê pêşkeve. Wê ev rengên têngîni wê di demên pêşî ên têkiliyê de wê yan wê temenê têkiliyê wê bi awayekê bêserûber wê pêşbixin û wê zû bikê ku ew di wê de hevnasinê bikin û li hevdû serbest bibin wê bibê û yan jî wê bê temenê xwe ji hevdû dûrkinê, vaciniqînê û hwd. Wê, di wê rewşê de wê, ev wê, weke aliyê hizirkirinê ên bi me re bin. Pêşdarazî wê weke aliyekê fahmkirinê ê ji aliyê fahmkirina me bi xwe ve bê. Wê di wê rewşê de wê, çendî ku wê aliyê din wê were naskirin û wê ji wê nasîn, têngî û fahmkirin wê were girtin wê bi wê re wê ew pêşhizirên me yên darazî wê hin bi hin wê ew wê li gorî wê di xwe de wê sererastkirinê wê bikin û wê mirov wê, hin bi hin wê, bi wê re wê, bi ber ji holêrakirina astengiyên zêhnî ên li pêşîya têkiliyê û bi danîna têkiliyê ve wê herê. Di wê rewşê de wê ev wê weke aliyekê wê yê giring ê ku mirov wê, di serî de wê, fahmbikê bê.

Ev rewşa pêşdarazî wê weke aliyekê ku wê temenê têkiliyên me yên bi hevdû re wê werênina danîn jî wê bê. Wê rengê nêzîkatîya mirov û heta ku wê gotinên mirov ên li hevdû wê bide nîşandin. Minaq ku turk dibêjin “kurdên pîş” û “kurdên cahil” wê, rengê hizirkirinê pêşdîtinê li kurdan ê di nava sînorê wê de jî wê biafirênin bin. Weki din wê di wê rengê de wê salixkirinê weke bi navê xalkan re ên weke “tirkên hov”, îtalîyên hêstîyar, “yewnanîyên jev belewele”, ‘almanên zêde hêj kar dikin’,

‘îrlandiyên hov’ û hwd wê navna lêker ên pêşdaraz jî bin. Di wê rewşê de wê, di wê rewşê de wê, nbi navê kes, kom, xalk û hwd re wê nav wê werina lê kirin. Ev navlêkirin wê ne tenê wê weke navekê wê bimênê. Wê ji wê zêdetirî wê rengê têkiliyên mirov û dîtina mirov a li wan kes, kom û xalkan jî wê bide nîşandin. Ev wê weke gotinna pêşdaraz bin. Wê, di wê rewşê de wê, ev wê weke gotinna ku wê bi wê rejimên roja me wê bi wan wê çawa wê sînor di nava xwe û xalkên din de wê çêbikin bi têtîna nîjadî ku ew dihên pêşxistin bin. Wê di çerçoveya yê li hemberê kêr, piçûk û hwd dîtîna de wê werina kirin bin. Di wê rewşê de wê, ev gotin wê, ji aliyê felsefe ya fahmkirinê a empatiyê ve wê weke gotin û rengna fahmkirinê ên li hevdû ku wê werina mahkûmkirin û ji wan ku wê were derbaskirin bê.

Di wê rewşê de wê rewşên pêşdaraz wê di aslê xwe de wê, weke aliyekê pêşîya pêşxistina empatiyê girtinê jî bê. Wê, di wê çerçoveyê de wê, di serî de wê, mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê di demeka ku wê zêde wê ragihandin wê li ser esasê propaganda wê were kirin de wê, pêşxistina darazan û hwd û ankû pêşîya wan girtin wê weke ku wê hinekî zor jî bê. Wê, ev wê di temenê wan de wê, ber ku wê zihniyetek ku ew xwe bi wa dide jîyandin wê hebê.

Di roja me de wê bahsa têkilîdanêna çand û civak û herêman a bi hevdû re wê were kirin. Di wê çerçoveyê de wê, di serî de wê, di aslê xwe de wê, dema ku mirov van aliyan dihilde li dest wê, di wê çerçoveyê de wê, astengiyên zêhnî ên bi wê rengê bi têtîna û gotinên pêşdarazî ku wê li pêşîya wan wê were danîn wê, ew weke aliyekê giring ê astengiya danîna wê têkiliyê bê.

Empati wê hinekî jî wê weke fahmkirin û zanîna şikandina darazan jî bê. Wê, di wê çerçoveyê de wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê ji aliyê têkilîya çandî ve wê mirov dikarê wê fahmbikê û wê werênê li ser ziman.

Pêşdarazî wê aliyekê ku wê mirov wê bi wê re wê navberê wê bikê nava xwe û kesên din ên li hemberê xwe de. Wê bi wê xwe weke beremberê wê û ankû weke wê nebînê. Wê di wê rewşê de wê, ev têtîna wê di rewşên têkiliyên zayendî de jî wê, mirov dikarê wê, fahmbikê û wê werênê li ser ziman. Her wusa gotinên weke di nava têkiliya jin û mêr de ku wê mêr bihêztir û serdest wê bidina nîşandin wê di wê rewşê de wê. Weke gotinna pêşdarazî ku ew werina mahkûmkirin bin. Di nava civakan de wê, ev rengê têkiliyan wê bi rewşên weke têkiliyên nava mirov û mirov, mirov û civakl, jin û mêr, û hwd wê bibê. Minaq wê, di demên berê de wê di nava kurdan de wê gotinên weke !”zarok di hêka xwe de

kifş a” wê di wê çerçoveyê de wê weke gotinna ku wê, bi wan wê pêşdarazak wê were pêşxistin bê. Wê, di dewama wê gotinê de wê, kesê ku ew bi wê gotinê baş hat dîtin û ankû ne baş hat dîtin wê, bi wê rengê wê di nava civakê de wê were ser ziman. Piştî wê ew gotinên ku di dewama wê de li wî kesî hatina gotin wê ji wî re wê bibina nav. Wê xalk wê bi wê rengê wê navbikê.

Ev rengên naskirinê wê, di wê rewşê de wê, dema ku wê bi pêşdarazî wê werina kirin û pêşxistin wê, di wê de wê, hingî wê wê, mirov wê bi wê re wê têkiliyek weke hevdû wê li ser wan gotinan re wê ji wan re wê zor wê were ku ew bi qawizin û bi hevdû re dênin. Di dewama wê de wê mirov dikarê wê weke aliyekê din jî wê werênê li ser ziman wê, pêşdarazî wî hinekî wê encamên wê yên ku wê di wê çerçoveyê de ku mirov fahmdikê û dibînê wê ji ya têgînek nîjadî û ankû nîjadperewstî wê necûdatir bin.

Temenê têgînên bi wê rengê ên weke pêşdarazî wê hinekî wê aqilekê serdest ku ew xwe bi wê sermirovî dibînê wê bi wê re wê werê ser ziman. Gotinên weke !”kurd acînî a” wê, di dewama wê de wê bi xosletên acînîyan wê li wan bihizirin û wê ew wê bîna fahmkirin. Di wê rengê de wê, hizrên di çerçoveya têgînên başî û nebaşîyê de jî wê aliyekê wan ê ku mirov di wê çerçoveyê de wan fahmbikê wê hebin. Ev jî wê weke aliyekê wan ê giring bê ku mirov wan fahmbikê bê.

Di dewama wê de wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê pêşdarazî wê weke şewayekê ramyarî ê roja me ku wê bi wê têgih û rengê fahmkirina wê bi wê were kifşkirin jî wê ji aliyê rejimên toteriter ve wê were pêşxistin bê. Di dewama wê de wê ew wê bi wê re wê, di serî de wê bi wê re wê, weke encamên wê rengê hizirkirinê wê pêşîya têkiliya bi hevdû re ku ew dênin wê bigirin. Wê ji aliyekê din ve jî wê, weke aliyekê giring wê xwe bide dîyarkirin ku ew wê çawa wê werê fahmkirin.

Di rewşa fahmkirinê de wê mirov dikarê wê weke aliyekê din jî wê bi wê re wê fahmbikê ku wê şikandina pêşdarazan wê di serî de wê bi fahmkirinê û têgihiştinê re wê bibê. Di çerçoveyê têgîna pêşketinê de wê, aliyên ku wê mirov dikarê weke aliyê kifşkar wê, xêva dîrokî, çerçoveya fahmkirinê a civaknasîyê, temenê aborî, berheviya zanistî (û ankû zanînî), û hwd wê weke aliyê ku wê bandûra wan di kirinên mirov de wê hebin bin. Çerçovaya fahmkirina çandî wê, bi van aliyên ve wê, pêşketina xwe wê bide pêşxistin. Mirov wê, dema ku wê pêşketina xwe wê, çêbikê û wê, temenê ku ew li wê fêrbûya û ankû alimiya wê, ew jî wê weke aliyekê ku ew bi wê re wê, bi temen bibê bê. Wê di wê rewşê de

wê, mirov wê, di wê temenê de wê, xûyên xwe yên jîyanî wê bi wê re wê bide jîyankirin. Derketina dervî xûy û qalibên jîyanî ên rûniştî wê pêşî wê tirs û gûmanê wê bi mirov re wê çêbikê. Mirov wê nexwezê ku ew derkeve dervî wan. Lê piştî ku ew derket dervî wan û navenda ku ew di wê de jîya û fêrî wê bû û pêvajoyê bi wê re bi jîyankirinê re derbaskirin wê êdî wê bi wê re wê, hin bi hin wê bi ser xwe û wê ve wê were. Wê di wê rewşê de wê, biservehatin wê, wateya wê ya pêşî wê ew bê ku mirov wê, di nava wê rewşa jîyanê de ew bidest fêrbûnê dikê û fêr dibê û ya ew êdî xwe dibînê. Di dewama wê de ew êdî wê ji xwe re wê temenê tirs û gûmanê nabînê. Di awayekê de wê, bi wê re wê jîyane xwe ya pêşxistî wê bi wê bijî.

Di wê rewşê de wê di serî de wê weke aliyekê giring wê mirov dikarê werênê li ser ziman wê, ew bê ku wê mirov dikarê weke aliyekê giring wê fahmbikê wê rewşa jîyanê wê, di wê çerçoveyê de wê, alimîn, fêrbûn û azmûn wê di temenê wê de hebin. Alimîn wê şewayekê fêrbûnê bê. Wê dema ku wê mirov wê bialimê tiştêkê wê, di wê de wê, çawa wê bijî ew wê, êdî wê fêrî wê bibê. Piştî ku ew fêrbûn pêşket û pê de wê fêrbûn wê weke pêvajoya duyem a di dewama wê de wê xwe bide nîşandin û wê temen wê bi wê re wê pêşkeve. Pêvajoya sêyem wê azmûn bê. Azmûn wê, di wê rewşê de wê giştîya alimîn û fêrbûna ku ew hatî jîyankirin û di encama wê de pêvajoyên jîyankirinê ên ku ew hatina jîyankirin bin. Di wê rewşê de wê alimîn wê, pêpeloka pêşî a gava jîyanê a bi wirdetir bê. Fêrbûn wê têgihîştin, derxistina li his, fahmkirin û gihiştina li zanînê û hwd bê. Azmûn wê ev hemû bin. Wê, pêvajoyên jîyankirî bin. Azmûn wê temenê wê li ser ya hatî jîyankirin û mirov bi wê re alimî ya û fêrbûya bê. Wê, di wê rewşê de wê mirovê bi azmûn wê weke mirovekê ku ew di wê rewşê de pêvajoyê derbaskirina bin. Wê di seri de bi wê rengê di dewama hevdû de dikarin werina hanîn li ser ziman.

Di wê rewşê de wê, dema ku mirov wê ji deverêkê wê herê deverêk din wê bêgûman wê aliyên nedîyar, xûf, tirs û gûman wê biafirin. Ev alî hemû wê bi hevdû re wê, di wê çerçoveyê de wê, weke aliyekê giring wê, mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê, mirov wê, di wê rewşê de wê li devera nû çûyê de wê, ji aliyê kesên berî wî li wir û ankû ji vir ve wê weke kesekê beyenî û xarib bê. Wê di wê rewşê de wê pêşî ew wê li kirin û rewşên wan ên jîyanî wê binerin. Wê bi wê re wê, ew wê hin bi hin wê piştî demek şopandinê wê êdî wê hin bi hin wê di mejiyê hevdû de wê cih bigirin. Heta wê demê wê mirov wê, ji yên berê xwe re wê beyenî bê. Wê dema ku wê yên berî wî ku wê lê binerin wê di çerçoveya bihîstinê xwe

yên berê ku wan bihistina de wê binerin. Di wê rewşê de wê, di wan bihîstina de ku ew çawa hatibin pênasekirin wê ew wê bi wê rengê wê li wan wê werê nerîn. Ew kesên ku ew mijare wan bihîstina na wê, bi jîyankirina xwe re wê, weke şikandina jiberkirina wê, ew wan bihîstina wê bi nêzîkatî, jîyan û nerînen xwe re wê bidina gûharandin.

Mirov di nava jîyanê û bi jîyankirinê wê di nava hevdû de wê, fahmkirinê wê pêşbixê. Wê, di wê rewşa fahmkirinê de wê, empatî wê, dema ku mirov wê, hinekî li ser tevgeran re wê hilde li dest wê, di wê çerçoveyê de wê, weke aliyekê wê xwe bide nîşandin.

Empatî û derûnî

Di nava derûniyê de wê, têngîna Empatiyê wê, weke têngîneka ku wê di çerçoveya fahmkirina hêst û rewşên tevgerî ên ku ew bên nîşandin re wê hewlbê dayin ku ew were fahmkirin. Wê di nava derûniyê de wê weke têngîneka ku wê bi wê rewşa kesê bi derûnî nebaş fahmkirinê weke rêya wê jî wê were dîtî û ser ziman. Heta salên 1980 wê bi zêdeyî wê têngîna empatiyê wê zêde wê newê ser ziman. Kesên weke Olden, Schafer, Kohut, Greenson wê, gotinê wê di nava têngîna derûniyê de wê li ser wê bisekin in û wê hewlbidin ku ew cihê wê fahmbikim. Di wê çerçoveyê de wê bi derûniya xwe bixwe fahmkirinê de wê, weke ku wê werê hildan li dest bê.

Piştî Salên 1980 wê bi zêdeyî wê, dema ku wê were ser ziman wê weke têngînekê wê were li ser ziman. Kohut wê bi têngîna çavdêriya bi navbeynkarîyê re wê ew wê bikê ku wê werênê li ser ziman. Wê di wê rewşê de wê, temenê wê rengê fahmkirinê wê hinekî jî wê bi têngîna kesê derûnvan xwe kirina dewsa kesê nexweş de wê, bi wê re wê, bê temen kirin. Ev rewş wê, di nava derûniyê de wê, bi awayekê bêî were bi navkirin wê di aslê xwe de wê di nava derûniyê de wê, bicih bibê. Di wê rewşê de wê, di wê rewşê de wê, weke di rewşa rolê de wê cihgûharandinê de wê, di awayekê de wê, xwe bide nîşandin.

Di aslê xwe de wê, di rewşa fahmkirina têkiliya wê ya bi derûniyê de wê, di wê rewşê de wê bi têngîna dahûriya xwebixwebûyînê re wê, dahûrvan ku ew bi derûnî wê, di hemû pêvajoyên yê nexweş de ên bi hiş û yên ne bihiş de ku ew daxilî wan bibê wê, bi wê re wê, weke aliyekê ku ew wê were fahmkirin bê.

Di rewşa fahmkiirna têngîna empatiyê a di nava derûniyê de wê, bi zêdeyî wê, weke aliyekê fahmkirinê a di rewşa derûniya xwe bixwe de wê, di wê rewşê de wê, were ser ziman. Di rewşa fahmkirinê de wê,

empati wê weke têngîneka ku wê bi zêdeyî wê, di fahmkirina hêstan de wê derkeve li pêş wê dîmenekê jî wê bi xwe re wê bîne li berçav. Lê di aslê xwe de wê dema ku mirov wê hinekî li wê dinerê û wê dikê ku wê fahmbikê wê, di wê rewşê de wê, weke aliyekê giring wê, di wê rewşê de wê, rewşa hêstê wirdetir wê, di rewşek dahûrî a derûnî û fahmkirina wê de jî wê weke temenekê fahmkirinê wê karibê were fahmkirin.

Di wê rewşa fahmkirinê de wê, empati wê dema ku ew hat kirin wê, di wê rewşê de wê bêgûman wê temenê wê li ser jêhatiyekê, zîrebûyînekê û karînekê wê were dîtin. Di wê rewşê de wê, di teybetiyek hûnerî de wê, bi hizirkirinê re wê were dîtin.

Di aslê xwe de wê, di rewşa fahmkirina wê de wê, di wê rewşê de wê, dema ku mirov wê, bi wê dihizirê wê, di wê rewşa fahmkirinê de wê, bi hêstê hizirkirinê ku mirov wê li wê bihizirê wê, çendî ku wê li gorî rastiya gotina empatiyê jî bê lê di aslê xwe de wê weke aliyekê ku wê kêmkirî were fahmkirin jî bê.

Di wê rewşê de wê, têngîna empatiyê wê, bi zêdeyî wê, weke têngîneka bi hêstiyarî a fahmkirinê, dahûrkirinê û gihiştina li zanînê a bi wê re jî bê. W. Dilthey wê weke aliyekê fahmkirinê ê bi rêbazê pêşxistina wê ku ew salixdikê wê, bi rengê weke derkkirinên cûda hiskirin û ravakirina wan wê werênê li ser ziman. Di têngîna W. Dilthey de wê gotina 'ravakirinê' wê zêdeyî wê, di aslê xwe de wê weke gotinaka ku wê mirov dikarê wê hinekî li wê bihizirê. Di wê rewşê de wê, dema ku mirov wê, têngîna ravakirinê wê werênê li ser ziman wê ser wateya têngîna 'pejirendinê' re wê werênê li ser ziman. Di wê rewşê de wê, di aslê xwe de wê, çendî ku wê, ev dîmen wê, li ser rewşa nêzîkbûyîna hêstan re wê were dîtin jî lê di aslê xwe de wê, ev bi temamî wê bi wê rengê hildana li dest wê weke ji aliyê fahmkirina wê ya objektiv weke dîrketinê wê dîmenekê û rengekê fahmkirinê wê bide me.

Bi ravakirinê weke ku W. Dilthey dihênê li ser ziman wê bi wê re wê bûyarên dîrokî wê werina fahmkirin wê rast bê. Lê di vir de wê dema ku mirov wê hilde li dest wê, di wê rewşa fahmkirina W. Dilthey de wê sererastkirinê bi rewşa fahmkirina bi têngîna gotina 'pejirendinê' ku ew dikê re wê, bikê. Di wê rewşê de wê, hingî wê, ji wê rewşê wê, dema ku mirov ew kir wê hingî wê ne tenê wê weke têngîneka bi fahmkirina hêstî wê were fahmkirin. Wê ji wê zêdetirî wê weke têngîneka bi temenî a fahmkirinê jî wê dîtin.

Di wê rewşê de wê, dema ku mirov têngîna empatiyê wê hilde li dest wê, divê ku mirov wê fahmbikê ku wê wê çerçoveyek fahmkirina wateyî û di

wê rewşê de wê, dîyarkirin û dana nîşandinê de wê were dîtin. Di nava tîkiliya nava derûnvan û yê nexweş de wê dema ku wê ew wê bi axifîn bi hevdû re de wê, di serî de wê divê ku ew temenê wê bihevdû re wê çêbikin. Di dewama wê de ew divê ku wê di serî de wê, li gorî wê, di nava hizirkirinê a wê kêlîkî de rêyên rast gihîştina hevdû û tîkilidanîna bi gotinê re wê kifşbikin. Ev wê, di wê rewşê de wê, di aslê xwe de wê, awayekê afrînerî ê bi hizrî wê di destpêkê de wê, di pêvajoya hizirkirinê a empatiyê de wê pêwîstiya wê bide nîşandin. Di wê rewşê de wê, dema ku wê gihîştina fahmkirina li hevdû wê, weke minaq nexweş ku wê bi tememî wê qinyatê bi derûnvan wê werênê li ser fahmkirina xwe ya li wî re û wê bi wê re wê bidest xwe hanîna li ser ziman wê bikê wê, di wê çerçoveyê de wê, ravakirina wê re wê, bibê. Di wê rewşê de wê, bawerîyek wê bi hevdû wê biafirê. Yanî wê, ji dûrûstbûn û rastbûna hevdû wê di wê demê de wê gûman wê nebê. Aliyê hêstî wê hinekî jî wê di wê rewşê de wê, weke aliyekê fahmkirinê û di wê fahmkirinê de gihîştina ahengekê de wê, bide nîşandin.

Derûnvan û nexweş wê dema ku wan tîkilî bi mejî bi hevdû re danî wê, hingî wê were fahmkirin. Empati wê dema ku wê Bash dema ku wê werênê li ser ziman wê bi tîgîna 'taxmînê' wê werênê li ser ziman wê bi gotina "li ser taxmînekê avakirina taxmîna din" re wê werênê li ser ziman. Di dewama wê de wê bi gotina 'empati ku yê din em hizir dîkin bi tîrî ku ew dişibihina me bi tîkiliyek analojîkî ku em tîkiliyê bi hêstên xwe re didênin em bi wê hêst, xuy û xosletên yê din ku em em fahmbikin" re wê werênê li ser ziman. Di wê rewşê de wê, di aslê xwe de wê, ev şîroveya bahs wê, di wê de wê, dema ku mirov wê, hizirbiikê wê, tîgîna bi gotina 'simpatiyê' re ku wê Hume wê wê werênê li ser ziman wê hinekî wê werênê li ser ziman. Di wê rewşê de wê, wekhevdûkirina Hume a bi rengê karkirina zihn û hêstên ku ew weke hevdûya wê, ji yekê ku mirov gavbiavêjê ya din fahmbikê' wê werênê li bîra me. Di wê rewşê de wê, ew wekehevdû kirin wê, di wê rewşê de wê, di aslê xwe de wê, tîgîna ku wê zindî weke 'mekanîkî' dîtin a descartes wê di dewama wê de wê werênê li bîra me. Di rewşa fahmkirinê de ku ew zindî bê wê demê divê ku mirov bêgûman derkeve dervî wê rengê fahmkirinê ê empirîkî û hinekî bi teybet û xosletên wê yên xwemal ên her zindiyî re wê, hilde li dest û wê fahmbikê.

Rasta ku wê her mirov wê bijî, wê bihizirê û wê hîsbikê. Wê bi wê re wê hêst wê bi wan re wê çêbibin. Bi wê re di dewama wê de wê mirov dikarê wê bêjê ku ev bûyîna bi hemû mirovan re wê newê wê wateyê ku

em karibin wê wekehevdûkirinê bi wan re wê pêşbixin û herkesekê wê di wê çerçoveyê de wê, bi awayekê ji yekê yê din fahmbikin. Wê dema ku me ji yekê yê din fahmkir wê demê wê ti wateya xosletên yê duyem wê nemênê. An jî wê ew wê newina ser ziman. Di wê rewşê de wê, ev wê, weke aliyekê wê yê din bê. Empatî wê, di aslê xwe de wê dema ku mirov wê dikê ku wê fahmbikê wê di serî de wê weke aliyekê giring wê temenê wê li ser fahmkiirnê bê. Fahmkirin wê weke gotina bingihînî a temenê wê diafirênê bê. Di dewama wê de wê, ev wê, di rewşa aliyê hîskirinê bi wê re ku mirov wê hilde li dest wê, di dewama wê de wê weke aliyekê giring ê ku mirov wê, di serî de wê, bi wê re wê, fahmnikê bê. Fahmkirin wê, di wê rewşê de wê cûreyên wê hebin. Hêst jî wê, rengê yê bi hîskirinê bê. Di wê rewşê de wê, mirov dikarê wê werênê li ser ziman. Lê fahmkirina empatiyê wê di wê rewşê de wê aliyekê wê yê giring û temenî ku mirov wê weke şêwa û rêbaza wê ya giştî a fahmkirnê wê werênê li ser ziman wê hevdû-fahmkirin bê. Hevdû fahmkirin wê, di wê reşwê de wê, di awayekê de wê, hebûna hizirkirinê wê weke aliyekê fahmkirinê ê dervî xwe bibînê û wê bi wê re wê, bi wê re wê çavkaniyê wê bi fêrûazmûnên bi fahmkirinê re wê, were li ser ziman.

Di wê rewşê de wê, dema ku wê empatiyê wê fahmbikin wê weke ku wê Samuel T. Coleridge wê werênê li ser ziman wê, 'li zindiyên xiyalî lê kirina hizir û hêstên me wê hesan bê, lê derketina dervî xwe û xwe kirina ji xwe cûdatir rewşan û li wan hizir û hêstan wan hizirkirin wê, mirov wê karibê wê bikê?' wê werênê li ser ziman. Di hizirkirina Samuel T. Coleridge de wê weke ku xwe kirina cihê wan û ankû weke wan de wê, di têngînekê de wê were fahmkirin. Ev rengê ku wê, Samuel T. Coleridge wê dihênê li ser ziman wê, çendî rast bê ku mirov wê bi hizra empatiyê re wê dikarê wê werênê li ser ziman. Gotina 'xwe kirina dewsa yekî din û fahmkirina hizir û hêstên wan' wê, di aslê xwe de wê, di wê rewşê de wê, di rewşa hizirkirina empatiyê de wê weke ku mirov wê bi gelek hizirkirinên li ser empatiyê ên hizirvanan de ku wê kifşbikê wê weke mijareka ku ew bi hizirkirinê weke ku ew nikarin ji wê derkevin bê. Wê, weke nûqteyeka taqînînê wê di hizirkirina wan de wê xwe bide nîşandin.

Sedema wê jî wê, di serî de wê ji rewşa rengê hildana dest bê. Di wê rewşê de wê, dema ku mirov wê rewşa bi 'xwe kirina dewsa yekî din û fahmkirina hizir û hêstên wan' re wê fahmbikê li vir di serî de wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê bi fahmkirinên weke 'xwe kirina weke wan' û ankû bi têngîna pejirendinê wê hildana li dest û fahmkirina hizir û hêstên xwe kirina li dewsê de wê, di wê rewşê de wê, weke aliyna

ku wê, di wê fahmkirinê de ji rewşa fahmkirina empatiyê û têngîna dûrketinê jî mirov dikarê wê fahmbikê û wê werênê li ser ziman.

Hizirkirina empatiyê wê, di wê rewşê de wê, rewşa fahmkirina 'xwe kirina dewsa yekî din û fahmkirina hizir û hêstên wan' wê, di wê rewşa ku ew dihilde li dest wê di temenê wê têngîna de wê gotina watelêkirinê, fahmkirinê, derxistina li têngiştinê weke têngîna objeyî wê, fahmbikê. Wê dema ku mirov bi van aliyan wê fahmbikê û wê werênê li ser ziman wê di aslê xwe de wê hingî wê, bi awayekê rêbazî wê baştirin wê mirov karibê fahmbikê û ji wê taqna fahmkirinê derkeve.

Ev taqnên fahmkirinê wê hinekî jî wê ji serwer nebûna fahmkirina wê were. Di serî de wê weke aliyekê giring wê bi wê re wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman û wê fahmbikê. Di dewama wê de wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, di wê rewşê de wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman.

Di wê rewşê de wê, li ser têngîna, mantiq û felsefeya fahmkirina mirovekê din ê dervî xwe wê fahmkirina empatiyê wê zelaltir wê temenekê fahmkirinê wê bide çêkirin. Wekî din weke têngînek mîtolojîkî û ankû weke têngîneka xwe kirina weke yê ku ew fahmdikê û an jî xwe kirina weke wê di hizir û hêstê de wê, di wê rewşê de wê, ne têngîna ku wê rastiya fahmkirina empatiyê wê bidina fahmkirin bin. Di aslê xwe de wê ya ku wê di serî de wê, weke têngîneka fahmkirinê ku wê dikarê wê bide fahmkirin wê, di serî de wê, têngîna empatiyê wê, di wê rewşê de wê, temenê wê li ser fahmkirina kesê dervî xwe bê. Di wê rewşê de wê çi wê weke temenê wê fahmkirinê wê were hildan li dest? Li vir wê aliyê mirov dikarê wê hinekî li ser wê bisekinê û wê bikê ku wê fahmbikê. Weke ku wê Hume wê bi têngîna 'sempatiyê' re wê werênê li ser ziman wekehevdûkirinê mirov wê nikaribê wê bikê. Di wê rewşê de wê, hinek aliyên ku weke ku me li jor li ser fêrûazmûnên weke bi jîyankirinê ên di heman hevrastiyê de ku wê werina jîyankirin, minaq weke êşê û hwd wê, di wê warê de wê ji ya ku mirov wê dijî ku ew rewşek êşê bê wê ber ku mirov bi wê bi fêr û azmûn bûya wê kesê duyem ê ku ew êşekê wê bijî wê, êşê wê fahmbikê. Di wê rewşê de wê, di wê rewşê de wê, di rewşa fahmkirinê de wê têngîna êşê wê weke objeyek fahmkirinê wê bi kesê ku ew fahmdikê re wê derkeve li pêş. Lê aliyê din ê kesê duyem ku ew dijî dervî wê gelek aliyên din ku ew dervî wê divê ku ew werina fahmkirin wê hebin. Ew hevrastî wê, di wê rewşê de wê, rewşek hevrast û hoyandî wê di fahmkirinê de wê bi xwe re wê bide çêkirin. Di wê rewşê de wê, dema ku ew rewş hat çêkirin wê bêgûman wê ew newê wê wateyê ku wê

ew kes wê, di wê rewşê de wê, bi yê xwe dikê dewsê de ew weke wê bihizirê û wê bipirejinê bê. Derûnvanek wê dema ku wê xwe bikê dewsê wê di wê rewşê de wê ew wê weke nexweş bibê. Di wê rewşê de wê, di rastiye de ku mirov bi wê rengê wê fahmbikê wê ji rastiya fahmkirinê jî wê di gelek aliyên de wê dûrketinê bê.

Mijare fahmkirinê wê di wê rewşê de wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê, têgînên weke bi şewayî ku wê weke refarans wê werina têgîn wê, fahmkirin, watelêkirin û derxistina li têgihiştinê bin. Aheng û dîyalektika di nava van gotinan de wê, bi pêvajoya fahmkirinê a di nava kesê ku ew fahmdikê de wê, werênê li ser ziman.

Di wê rewşê de wê, di serî de wê, weke aliyekê giring wê di wê rewşê de wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê têgîna fahmkirinê wê di aslê xwe de wê, hinekî jî wê salixkirinên bi gotinê ku ew di wê rewşê de wê, werina esasgirtin wê karibin wateyek cûda bidina me. Di wê rewşê de wê, şewayê bi rêbazê salixkirinê wê temenê fahmkirinê, watelêkirinê û gihiştina li têgihiştinê wê bi afirênê.

Di dewama wê de mirov dikarê wê aliyê jî wê werênê li ser ziman ku wê rewşa fahmkirinê wê, di wê rewşê de wê weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê fahmbikê. Fahmkirin wê, dema ku mirov wê dihilde li dest wê, di her wareê de weke têgîneka ku ew were salixkirin wê derkeve hemberî me. Di wê rewşê de wê, gihiştina zanîna kesekê din ê dervî xwe wê bi xwe kirina weke wê re wê nebê. Di wê rewşê de wê têgîna empatiyê jî ya ku ew pêşniyar dikê û weke weke derpêşekê wê derdixê li pêş jî wê ne ew bê. Ya ku wê weke derpêşekê wê derxê li pêş wê di serî de wê di warê fahmkirinê de wê, bi fêrûazmûn xwe yê jîyanî re ku ew ji wan sûdbigirê û bi wê re ew karibê bigihijê fahmkirinekê. Lê li vir wê çavkanî wê dîsa wê kesê duyem ê dervî me ku ew mijare fahmkirinê bê. Wê bi xoslet, teybetmendî û rastiya wê re wê ew wê were dîtin û fahmkirin.

Di wê mijarê de wê, dema ku mirov wê mijarê wê hilde li dest wê, di wê çerçoveyê de wê, rastiya fahmkirinê wê, di serî de wê, di wê de wê, weke aliyê pêşî ê fahmdikê wê, di wê de wê, rêbaza fahmkirinê ku ew bikardihênê wê, di wê rewşê de wê, weke aliyekê giring û temenî bê. Di dewama wê de mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê rewşa fahmkirinê wê, di wê rewşê de wê, bi kesê duyem ê dervî me re bê. Dema ku wê, bi têgîna xwe kirina weke wê re wê bê ser ziman wê hingî wê, di wê rewşê de wê, ji wê fahmkirina wê gotinê wê weke ku ew 'ji rastiya xwe derkeve û bikeve rastiya din de' ku wê bi întîbayekê wê

karibê wê fahmbikê wê, ne awayekê fahmkirinê ê rastiya empatiyê bê. Di wê rewşê de wê, di temen de wê hemû rasti wê bi rastiya xwe re wê hebin û ti rastî wê ne weke rastiya din bê. Di dewama wê de wê her rastî wê ji aliyê din ve wê were fahmkirin.

Di rastiya fahmkirinê de wê, di wê rewşê de wê, bi awayekê metodolojikî ku wê hilde li dest wê, di wê rewşê de wê, kesê duyem wê di fahmkirina xwe de wê, weke objeyek fahmkirinê wê ji kesê yekem re wê bimênê. Wê di wê çerçoveyê de wê weke çavkaniyek fahmkirinê bê. Di wê rewşê de wê, di serî de wê mirov dikarê wê weke aliyekê giring wê, di serî de wê, hilde li dest û wê werênê li ser ziman. Çavkaniya fahmkirinê wê di wê rewşê de wê, dema ku wê were fahmkirin wê ne kirina weke xwe û ne jî xwe weke wê kirinê wê di wê rewşê de wê, bi şêwayê ji xwe çûyinê re wê were pêşnîyarkirin. Di mantiqê xwe kirina cihê wê û fahmkirinê de wê, di wê rewşê de wê, di aslê xwe de wê, weke aliyekê giring wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê rewşa fahmkirinê wê, di wê rewşê de wê, dema ku wê, bahsa xwe kirina li cihê û fahmkirinê de wê, di wê rewşê de wê, bi awayekê wê, di hizirkirinê de û ankû di fahmkirinê de wê bi armanca fahmkirina reng û awayê hizirkirinê, hîskirinê û fahmkirinê bi kifşkirina wê re derxistina li têgihiştinê bê. Di wê çerçoveyê de wê ev wê weke aliyekê wê yê giring ê fahmkirinê bê ku mirov wê di serî de wê fahmbikê bê. Di dewama wê de wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê di rewşa wê de wê weke aliyekê giring wê, di serî de wê ev wê bi wê rengê were fahmkirin. Fahmkirina awa û rengê hizirkirinê, hîskirinê û fahmkirinê ê kesê duyem wê di wê rewşê de wê, mijare fahmkirinê bê.

Di rewşa fahmkirinê de wê çi wê weke temenê fahmkirinê bê? Di aslê xwe de li vir mirov dikarê wê pirsê bipirsê û wê werênê li ser ziman. Di dewama wê de wê weke aliyekê giring wê di serî de wê mirov dikarê wê fahmbikê û wê werênê li ser ziman ku wê mijare fahmkirinê wê, di wê rewşê de wê, weke aliyekê wê jî wê, dema ku mirov di çerçoveya têngîna pêşdarazê de wê fahmbikê mirov wê, ji aliyê xwe bixwe ve jî wê karibê wê hinek tiştina bibêjê.

Mirov wê, dema ku wê fêrî tişteke bibê û ankû wê bigihijê zanîna wê, ew zanîn wê ji aliyekê ve wê, dema ku ew weke 'ya rast' dît û ankû weke ya ku ew 'were esasgirtin ku ew kifşkir wê, ew temenê qalibbûyîna bi mirov re wê biafirênê. Zanîn wê di wê çerçoveyê de wê dema ku mirov wê ji kîkjan aliyê ve wê fahmbikê wê karibê ji mirov re wê awayekê zêde û ankû ne zêde wê, karibê bibê temenê pêşxistina pêşdarazan jî. Di aslê

xwe de wê, bi awayekê wê her fahmkirinên me û nerînên me wê di wê çerçoveyê de bê. Gotinên weke 'ez wusa dihizirim', 'nerîna ev a', 'ez weha dibînim', 'weke min' û hwd wê, di wê çerçoveyê de wê, weke têgihna temenî ku wê ji aliyê me ve wê weke aliyekê giring wê temenê wê karibin biafirênin. Di wê rewşê de wê, di wê rewşa fahmkirinê de wê, gotinên di derbarê hinekan de ku mirov dibîhîzê, û ankû gotinên ku em weke di derbarê tişt û hinekan û ankû rewşna de di mejiyê xwe de wê herê dikin wê, di wê rewşê de wê weke nerînên me ên di derbaerê rewşê de bin. Ew nerîna me ya li rewşê wê temenê têgihek me ya ku em bi wê li rewşê dihizirin ku em dikarin bêjin 'ez dizanim ev rewş çi ya' û ankû 'ez li rewşê bi zanebûna xwe re waqif im' û hwd. Di wê çerçoveyê de wê, temenê fahmkirinê wê biafirê.

Zanebûna rewşê, tiştê û kes wê, di aslê xwe de wê ya ku me fahmkir û ankû weke zanebûna tiştê û ya di derbarê rewş û kes de ya wê, tenê wê weke hinek têgihna razberî bin. Di wê çerçoveyê de wê, di wê rewşê de wê ew zanîn wê karibin weke têgihna pêşdaraz jî wê ji vê aliyê fahmkirinê ve wê karibin xwe bidina nîşandin bin.

Di warê fahmkirinê a ji navenda xwe gavavêtin û fahmkirin jî wê di wê rewşê de wê karibê weke aliyekê pêşdarazî bide afirandin. Di wê rewşê de mirov dikarê wê bîrê li ser ziman ku wê mirov wê, dema ku wê tiştek wê bi awayekê wê fahmbikê û wê bi wê rengê wê xwe bi wê bide bawerkirin ku ew wê 'dizanê' wê di aslê xwe de wê, di wê rewşê de wê, ne tenê wê weke pêşdarazekê wê bimênê wê ji aliyekê din ve jî wê weke ku ew xwe ji fahmkirinên din re bide girtin jî wê di awayekê de wê dîmenekê wê bide hanîn li berçav.

Di wê rewşê de wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê rewşa fahmkirinê a ku ew ji pêşdarazan û pêşkifşkirinan dûr ku mirov karibê wê hilde li dest wê di çawa bê? Di wê rewşê de wê di wê rewşê de mirov di wê rewşê de divê ku ew ji pêşherêkirinên xwe ew çendî ku ew weke rast jî bin mirov ku wan weke sînorekê bi xwe re wê bi temen bikê di fahmkirinê de wê, ne hilde li dest. Di wê rewşê de wê hingê wê mirov wê karibê wê ji wê rastiye jî wê bigihijê rastiye din. Di wê rewşê de wê dema ku ew pêşherêkirin û ankû pêşqabûl ew bûn wê, di wê rewşê de wê, weke temenê pêşîlêgirtina fahmkirinê a aliyên din jî wê bi mirov re wê bigirê. Di wê rewşê de wê, ev wê weke aliyekê giring bê ku mirov wê bi tememî wê karibê fahmbikê bê.

Di rewşa fahmkirina pêşdarazan de wê, di wê rewşê de wê, di aslê xwe de wê weke ku me li devereke li jor jî hanî li ser ziman wê di temenê wê

de wê, bawerkirin ku ew bicih bû wê, di wê rewşê de wê, pêşkeve. Her têtî ku ew bawerî jî bê, yaqîn jî bê û qanaatkirin jî bê wê, dîtbar bê. Di wê rewşê de wê, dema ku mirov wê hilde li dest wê, di serî de wê, ew wê, weke fahmkirinê bê. Lê di wê rewşê de wê, di wê rewşa ku me ew rastî ji wê fahmkir de wê gelek rastiyên din jî wê karibin bi wê re ew hebin ku ew werina fahmkirin.

Fahmkiirn û pêşdarazî wê, di wê rewşê de wê weke du aliyên ku mirov wan fahm dikê wê dibînê ku wê di nava wan de wê xatek tenik a bi hiş wê hebê. Weke ku wê zerdeşt wê bi avêsta de wê werênê li ser ziman wê 'ya ku me ew fahmkir û weke rast dît wê aliyê wê yê din jî wê, fahmkirinaka din a ku mirov wê fahmbikê bê. Di wê rewşê de wê, ew jî wê, weke aliyekê din ê ku mirov wê bihişbikê û wê fahmbikê bê. Li ser rewşên weke pêşhizre û têtîliya wê ya bi zanîna me re emê li jêr li ser wê bisekin in. Lê li vir em cardin vegeirihina li ser rewşa derûnvan û têtîliya wî ya kesê weke yê duyem (û ankû yê nexweş) em hizirkirina xwe bidomênin. Di zane min de wê di dewama wê de wê hinek tiştên ku em divê ku wan di dewama wê de wan werênina li ser ziman wê hebin. Di serî de têtîliya bûjeniya bûjenî wê di wê çerçoveyê de mirov çawa dikarê wê, di çerçoveya mijarê de wê hilde li dest li vir bi gotinekê jî em divê ku wê werênina li ser ziman. Di nava têtîna derûniyê de wê, mijare bûjenê wê di awayekê derbasdar û ankû bûharîner de wê, bi awayekê ku wê temenê gûharîne wê, biafirênê wê, werênê li ser ziman. bi çavdêrî wê, têtînen teorîkî, şrove û wateyên ku ew bi rêya çavdêrîyê re dikarin werina gûharandin wê, di wê rewşê de wê, weke aliyekê têtîni wê, bê ser ziman. Pêvajoya têtîna gûharîne bi zanyarî ku wê di demên berê de jî wê, mirov ji filosofên weke haraklit û hwd wê bixwênê wê, di wê rewşê de wê, ji aliyekê ve ku mirov wê, bibîrbikê di zane min de wê ne şaş bê. Di aslê xwe de wê, di wê rewşê de wê têtîna gûharîne wê, di rewşê de wê temenekê fahmkirinê wê xwe bide nîşandin.

Mijare derûniyê wê, di wê rewşê de wê têtîna empatiyê wê di wê rewşê de wê, dema ku mirov wê di çerçoveya wê de wê fahmbikê wê, di aslê xwe de wê, weke aliyekê giring ê têtîni wê xwe bi wê re wê bide nîşandin. Mijare derûniyê de wê, weke ku wê Freud wê dem bi dem wê di berhemên xwe de jî wê werênê li ser ziman wê bahsa fahmkirina di çerçoveya hiş û dervî hiş de ku wê bi rêya çavdêrîyê ku wê were fahmkirin wê, di wê rewşê de wê, têtînekê wê bide me. Freud mijarê weke mijarek têtîliyî û fahmkirinê di nava wê de wê dihilde li dest. Di dewama wê de wê, encamên ku wê bi zanîni wê bigihijê de wê, di

temenê wê de wê, bi wê re wê, bi têtînek objeyî re wê werênê li ser ziman. Derûnî wê di fahmkirina wê de wê, bi têtîna şûbjeyê wê were li ser ziman. Di wê rewşê de wê, zanînên wê çawa wê werina fahmkirin û ankû wê werina piştrastkirin wê di wê çerçoveyê de wê, li mijarê wê bihizirê. Di rewşa wê de wê, mijara ku ew wê weke aliyekê giring wê di serî de wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê çerçoveya zanînê a ku ew hatgirtin wê bi rewşa kesê çavdêr re wê bi rewşa çerçoveya kesê nexweş re wê di ahengekê de wê dilevkirinekê de wê bê hanîn li ser ziman.

Mijare hildana li dest wê, di wê rewşê de wê weke ku me hinekî li jor hanî li ser ziman wê, angejebûyîna çavdêr di rewşa hundirê kesê nexweş û ankû kesê duyem de wê, bi wê re wê, têtîliya ku wê dênê wê ne tenê wê têtîliyê ku ew bi wê bawerîyê bide çêkirin ku ew karibê alikariyê bide yê nexweş bê. Wekî din wê weke têtîliyê ku ew bi wê bigihijê zanînê û fahmkirinê jî. Di rewşa hewldana fahmkirina kesê nexweş de wê, dema ku wê li vir ku mirov bi bîrbixê wê kesê çavdêr ku ew xwe bikê li şûnê û bihizirê bo fahmkirina rewşê wê, ne weke rewşek ku ew xwe nexweş bikê û ankû bi hizirên ku ew bigihijê wan re di nava pejirandinekê de bê. Li vir wê ya giring wê ew bê ku wê were dîtin ku wê rewşa fahmkirinê wê, di wê rewşê de wê, bi rewşa çavkaniyê re wê, bi wê re wê, were ser **ziman**. Emê li jor li ser rewşa xwe şibandin û ankû weke ku em di filman de qarakteran dibînin ku wê di dema tamaşakirinê de wê xwe kirina weke wê û ankû li şûnê xwe hizirkirin wê di wê rewşê de wê weke aliyekê ku mirov wê di wê rewşê de wê hinekî li wê bihizirê bê. Di wê rewşê de wê, weke ku mirov di wê rewşê de jî wê kifşbikê wê, di wê de wê, rewşa li şûnê bixwe hizirkirin û ankû xwe kirina cihê û hizirkirin wê, di wê rewşê de wê, ya ku wê were hizirkirin wê, weke çerçoveya hizirê a ku wê weke qalib wê were girtin bê.

Di warê fahmkirina empatiyê wê di wê rewşê de wê weke têtîneka fahmkirinê wê, di wê rewşê de wê weke aliyê fahmkirinê ê jî vê rewşê pêşerêkirinan dîr ku wê were fahmkirin bê. Di derûnîyê de wê têtînen ku wê werina fahmkirin wê, di wê rewşê de wê, çendî wê mirov karibê weke têtîna rast wê herê bikê. Di wê rewşê de wê, di şewayekê rast de wê, di aslê xwe de wê, empati wê, têtîliyê hundirînî wê bi awayekê bi çerçoveyî wê bide çêkirin. Her çendî ku wê weke çerçoveyek şubjeyî wê were dîtin lê di aslê xwe de wê têtînen ku wê derûnvan wê bidest bixê wê mirov nikaribê bi tememî bi şubjeyî werênê li ser ziman ku mirov ji aliyê kesê yekem û duyem ê ku ew ji wê were girtin. Ji aliyê derûnvan jî

wê mirov dikarê wê bînê ser ziman ku wê, weke têngîneka Derûnvan wê di çavkaniya xwe de kew digihijê hizirna wê ew hizir wê, di destpêkê de wê weke hinek fahmkirinna wî yên ji rewşê bin. Di wê çerçoveyê de wê, rewşa kesê duyem weke çavkanî wê bi dîtbarî, gotin û tevger û bertekên xwe re wê, temenê wê hizrê û rengê wê bide afirandin. Di wê rewşê de wê, Derûnvan wê, di wê rewşê de wê, empatiya ku ew bi kesê duyem re ku ew didênê wê, temenê wê hem kesê duyem bê û hem rewşa rûdayî a bi kesê duyem re bê. Di wê rewşê de wê rewş wê, di aslê xwe de wê, weke têngîna obje ku wê derûnvan wê bigihijê zanîna wê.

Civaknasî û empatî

Huner ku mirov wê ji kîjan aliyê ve bînerê wê, weke têngînek çandî wê mirov dikarê wê, di wê rewşê de wê, weke têngînekê wê werênê li ser ziman. Di aslê xwe de wê bi mijare empatî û derûnîyê re wê hê gelek aliyên ku ew werina ser ziman û vekirin di çerçoveya mijarê de wê hebin. Li jêr cih bi cih emê hewlbidin bi gotin bikin. Di wê çerçoveyê de emê, hewlbidin ku çerçoveyek wê ya fahmkirinê bi wê re wê werênina li ser ziman. Ber ku wê derûnî wê weke aliyekê giring ê ku mirov wê, dikarê wê, di wê çerçoveyê de wê, di serî de wê, werênê li ser ziman. di nava jîyane **civaknasîyê** de jî wê, di çerçoveya têgihîştina weyn û rola kesî û hewldana bidest xistina wan xosletan û hwd wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman.

Di aslê xwe de wê, civaknasî û empatî wê, weke aliyekê giring ê têngînî ku mirov wê dikarê wê, di serî de wê fahmbikê û wê werênê li ser ziman bê. Di nava jîyane civaknasî de wê dema ku mirov wê rewşa kesekê astengdar ku em li berçav bigirin. Mirov wê dema ku li wê bihizirê ku ew çî dijî û çawa dijî wê hinekê wê dikarê wê werênê li ser ziman. Mirov bêhnekê bisekinê di xwe de bihizirê. Hinekî xwe bikê çê wê ya astangdar de. Wê fahmbikê ku ew çawa dijî, xwediyê çî hêst û fahmkirinê ya. Çawa li mirovan dinêrê. Çî hêvî, bendewarî û hwd ji mirovan ên wê hena. Mirov dikarê bi van aliyan ve jî wê, di serî de wê weke aliyna giring giring ên civaknasî wê, di serî de wê, fahmbikê û wê werênê li ser ziman.

Mirov di nava jîyaneka ku ew dijî de dijî û di wê jîyanê de wê gelek cûre tevger, kirin û rewşên jîyanî wê hebin. Di wê rewşê de wê, di nava jîyanê de wê dema ku mirov bi civaknasî bi wê re dihizirê wê, di serî de wê, mirov dibînê ku wê rewşa civaknasî wê, di wê rewşê de wê, karibê çerçoveyek fahmkirinê bi fahmkirina xwe ya bi têngîna hevdûfahmkirinê re bide me. Di wê rewşê de wê, di nava têngîna civaknasî de wê, mirov

wê, di nava jîyanê de wê bi hevdû re wê bijî. Wê mêyl, xwestek û rewşên weke wê ji hevdû wê hebin. Di wê rewşê de wê, di nava wê rewşa jîyanî de wê, rewşa derfetên jîyanî ên ku mirov xwediya û ne xwediya wê hebin. Wê, di wê çerçoveyê de jî wê mirov dikarê wê, weke aliyekê giring wê dikarê wê fahmbikê û wê werênê li ser ziman. Di rewşa fahmkirina rewşa civaknasiyê bi wê re de wê, di wê rewşê de wê, çerçoveyek têgînî wê bi rewşa jîyanî a ne weke hevdû re wê karibê fahmkirinekê bide me.

Mirov wê, di nava wê jîyane ku ew dijî de wê, di wê rewşê de wê hertimî wê hewlbide ku ew di nava jîyane xwe de ew serkevti bê. Wê di demên hemdem de wê ev wê weke alî û xwestekek mirovî a di jîyanê de bê. Ber vê yekê wê gelekî wê kar û xabatê wê bikê. Wê, bi armanca zêde qizincirinê û başkirina jîyane xwe wê, karên cûr bi cûr wê pêşbixê. Armanca mirov wê, hertimî wê li ya pêştir bê. Ya baştir û ankû çêtirin wê hertimî wê gavekê li pêşîya mirov bê û wê mirov wê hertimî wê di nava hewldana xwe gihandina wê de bê. Di wê rewşê de wê, di serî de wê, weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Di nava jîyanê de wê, her jîyan ku mirov wan bi têgîna jêrûjorîn fahm nekê û di çerçoveya cihêrengiya wê re wê fahmbikê mirov wê, bi wê re wê karibê wê fahmbikê wê bibînê. Di dewama wê de mirov dikarê wê weke aliyekê din jî wê, werênê li ser ziman ku wê rewşa jîyanê wê dema ku mirov wê li hevdû bihizirê wê, di wê rewşê de wê, xwestekê wê hertimî wê di dilê mirov de wê çêbibê bi armanca bûyîna xwedîyê. Di wê rewşê de wê, mirov wê di wê rewşê de wê, bi wê xwestekê wê hertimî wê xweziyên xwe wê werênê li ser ziman. Di dewama wê de wê weke aliyekê din jî wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê rewşa bûyîna xwedîyê wê, di wê rewşê de wê, bi mirov re wê weke xwestekê bê. Di wê rewşê de wê mirov wê, di nava cihêrengiyên jîyanê de wê, tiştekê ku ew di jîyane yekê de hebê wê yê din wê bixwezê ku ew wê bibînê û ankû wê fahmbikê. Yan jî wê, tiştekê ku ew xwedîyê wê bê wê bixwezê ku ew ew jî bibê xwedîyê wê. Di wê rewşê de wê, xwestek wê weke aliyekê azwerî ku wê bi mirov re wê hertimî wê derkeve li pêş bê.

Azwerî di nava jîyanê de wê weke aliyekê din jî wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê di dewama wê de wê weke aliyekê çerçoveyî ê bi mirov re wê bibê bê. Wê temenê tevgerên me de wê ew wê hebê û wê ankû wê mirov wê bikê tevgerê de.

Di wê rewşê de wê weke aliyekê din jî wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê rewşa fahmkirina empatiyê a di nava jîyane civaknasiyê

a civakê de wê, di wê rewşê de wê, gelek alî û fêdeyên wê yên ku mirov bi pêşketinek zêhnî re wê werênê li ser ziman wê bibin.

Mirov wê di wê rewşê de wê, ji rewşên xwe kirina cihê hevdû bigira û heta ku wê di wê çerçoveyê de wê, çerçoveya hewldana fahmkirina hevdû de wê, bi wê re wê, karibê wê pêşbixê. Di wê rewşê de wê rewşa xwe kirina cihê de wê, weke gotineka ku wê weke navê gotina empatiyê wê were li ser ziman bê. Bi ferhengî wê xwediye çî rengê wateyê bê û ankû wê çawa wê were salixkirin wê bi wê re wê, hewl bê dayin ku ew were salixkirin. Lê di wê rewşê de wê, carna wê pêwîstiya fahmkirina wê ya bi rewşên weke yên jîyanî ên weke kirinî, tevgerî, tiştî, rewşî, fizîkî û ankû bûjenî û hwd re wê fahmbikê.

Di wê rewşê de wê weke aliyekê din jî wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê rewşa fahmkirinê wê, di wê rewşê de wê bi têngîna fahmkirinê wê di nava jîyane civaknasiyê de wê bi wê re wê derxê li pêş. Di wê rewşê de wê di nava kurdan de wê, gotinên weke 'hazînîna li hevdû' wê, di demên berê de wê ev wê werina li ser ziman. Wateya wê gotinê wê ew bê ku wê 'ya ku yek xwedi bê wê yê din jî wê bixwezê ku ew bibê xwediye wê' re wê were li ser ziman. Di wê rewşê de wê, rewşa hazînîne wê, weke têngîneka empatiyê a bi aliyê nebaş re ku wê were hizirkirina li hevdû wê were li ser ziman bê. Di wê rewşê de wê, di dewema wê de wê, werê hanîn li ser ziman.

Rewşa hazînîna li hevdû wê, di wê dewama wê de wê weke aliyekê ku wê weke hazînîna li jîyane hevdû wê were kirin jî wê were hizirkirin. Di dewama wê de wê, hazînîn wê, di dewama wê de wê, ne tenê wê weke têngîneka ku wê, di wê rewşê de wê bi rewşa ya ku ew dihê dîtin re ku wê were hizirkirin bê. Di dewama wê de wê were hizirkirin ku wê mirov çawa dijî xwe li şûnê hizirbikê û bi wê re ew wusa li jîyanê teftîr bikê.

Di mijare fahmkirina têngîna hazînîne de wê, di wê rewşê de wê mirov dikarê di dewama wê de wê werênê li ser ziman û wê fahmbikê ku wê çerçoveya wê ya fahmkirinê wê weke ku wê di nava gel de wê were hizirkirin wê, bi gotina hazînkirina li hevdû bê. Peyxam û morfolojîya gotina hazînîne wê, di nava kurdan de wê bi rengên weke hazînîna li hevdû bi çavlêdanê, çavberdanê û hwd re jî wê bê hanîn li ser ziman. Di wê rewşê de wê, weke rewşa empatiya nebaş wê, bi wê re wê were kifşkirin, hanîn li ser ziman û wê bi wê re wê vajî wê ya rast çawa ya wê li wê were hizirkirin ku ew were pêşxistin. Di dewama wê de wê ya baş wê, weke beremberê wê, were dîtin û wê bi wê re wê were derxistin li pêş. Ya baş wê, di wê rewşê de wê, weke fahmkirina wê di wê rewşê de

wê, bi hevdû re wê rast têkili danînê, hevdû fahmkirinê û bi wê re rakirina farqê bi fahmkirinê re wê were dîtin. Di wê rewşê de wê, ya ku wê ji aliyê wê yê fahmkirin wê were ser ziman wê ew bê ku mirov aliyekê wê yê hazînînê wê di temenê wê de wê ne fahmkirin hebê wê bi wê re wê were hanîn li ser ziman. Li gorî wê têngîhiştinê ku ew fahmkirin bû wê, ew wê, bi xwezayî wê were rastkirin.

Di fahmkirina têngîna hazînînê de wê ya ku mirov wê fahmbikê wê weke aliyekê wê yê din ê morfolojikî wê bi wateyî wê xwe li şûnê hizirkirinê bê. Di wê rewşê de wê, di wê rewşê de wê, di nava wê de wê ev gotina hazînînê wê, sedema wê hertimî ku wê çawa wê bi başî wê were kirin wê, weke beremberê wê fahmkirina wê were dîtin. Minaq ku mirovek bibînê ku wê du mirov wê xwarinê dixwûn û xwarina wan xwarinek xweş û bi lezete wê wê, hingî wê dema ku wî kesê din ê li wan nerî ew wê dilê wî herîyê de. Hingî wê demê ku ew kesên xwarinê dixwûn ku ew xwarina xwe bi kesê dinerê û birçî re parvenekin û wî dewetî sefrê nekin wê ew wê, weke rewşek xirab û nebaş wê were dîtin. Wê bê gotin ku 'ew dilê wî çû xwarinê û ew ne hat dewetkirin.' Wê, di wê rewşê de wê, ev rewş wê weke rewşek xirab wê were parvekiirn. Di wê rewşê de wê, rewşa hizirkirina li hevdû a di wê rewşê de wê weke têngîneka xistina temenê parvekirinê jî wê were dîtin bê. Yanî wê, di wê têngîna empatiyê de wê aliyekê wê yê baş û yê nebaş wê hebê. Di wê rewşê de wê demê ew encama wê divê ku ew baş bê. Di wê rewşê de wê, ew wê li wê were hizirkirin. Çendî ku ew rewş xirab jî bê ew encama bi başî were pêşxistin û bersivandin. Wê, di wê rengê û awayê de wê li wê were hizirkirin.

Mijare fahmkirinê wê di wê rewşê de wê weke aliyekê giirng wê, di serî de wê mirov dikarê wê, di wê temenê wê de wê weke aliyekê giring wê, di wê rewşê de wê werênê li ser ziman. Fahmkirin wê, di wê rewşê de ew, weke aliyekê nêzîkbûnê wê bide dîyarkirin.

Di fahmkirina mirov a di nava jîyanê de wê, di wê rewşê de wê, têngîna empatiyê wê, bi wê re wê weke aliyekê giring wê, di wê rewşê de wê, derkeve li pêş. Di nava civakê de wê, têngîna empatiyê wê, di aslê xwe de wê weke têngî û fahmkirineka ku ew hertimî wê li wê were lêgerîn bê. Di wê çerçoveyê de wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê fahmbikê û wê werênê li ser ziman.

Di nava civakê de wê, rewşa empatiyê de wê, di nava têkiliyên mirov de wê di temenê fahmkirin û têkilidanînê de wê weke aliyekê giring ê lêgerîn û fahmkirinê bê. Wê, di wê rewşê de wê, fahmkirin û têkili û

ankû danîna empatiyê wê, weke xosletekê bi hûner ê ku mirov bi ast û pîvan jî wê dikarê werênê li ser ziman. Mirovê ku ew dikarê empatiyê dênê wê weke mirovê bi zane, jîr, hişmendîya wî pêşketî, kesekê ku ew di derxistina li têgihiştina pirr baş bê, di fahmkirinê de li pêş bê û di nava jîyanê de ew di wê warê de ew kesekê ku ew wê dikarê bikê bê wê were dîtîn. Yanî li gorî wê, mantiqê wê herkesek wê nikaribê wê empatiyê bikê. Di wê rewşê de wê, mirov bêjê ku wê her têkilî wê mirov nikaribê wê bi têngîna empatiyê re wê werênê li ser ziman bê.

Empatî wê, di wê rewşê de wê jîrîyeka wê ya ku mirov wê dikarê wê bi teybetî bikirpênê wê hebê. Di dewama wê de wê fahmkirina wê, ew di wê rewşê de wê li pêş bê. Di wê rewşê de wê, car bi car wê weke ku wê di hinek şîroveyên bi armanca fahmkirina empatiyê de ku wê bi gotina 'xwe kirina li cihê kesê din de bo fahmkirina hizir û hêstên wê' wê dema ku ev gotin wê were bikarhanîn wê bêhna feregatkirinê a xwe li leyha kesê ku ew xwe kiriya li cihê de wê ji wê gotinê wê were. Di aslê xwe de wê ev wê di serî de wê weke rengekê fahmkirinê a şaş jî wê, di wê çerçoveyê de wê karibê bi xwe re wê bide nîşandin bê. Di rewşa fahmkirina empatiyê de wê, di serî de wê mirov dikarê wê fahmbikê wê, ne di temenê xwe tabîlîkirina li leyha kesê ku ew xwe kirina li cihê de bê. Di serî de wê, mirov divê ku wê fahmbikê bê.

Li vir wê gotina me ya miftayî wê rewşa û gotina fahmkirinê, derxistina li têgihiştinê bi awayekê objeyî bê. Di wê rewşê de wê rewşa kesê duyem ê ku ew mijare fahmkirinê bê bi hizir û hêstên xwe re wê bo kesê yekem wê di wê rewşek objeyî a fahmkirinê wê bibê. Di wê rewşê de wê, kesê ku ew fahmdikê wê ne bi awayekê pejirendinê û ankû ne pejirendinê wê bê û ne jî wê, di rewşeka ku ew xwe bi tememî di wê temenê de tabîlî wê bibînê. Yan jî ew bi tememî weke xwe bibînê bê.

Dibê ku weke ku me li jor li çend deveran hanî li ser ziman ku wê azmûnên kesê ku ew dikê ku kesê duyem bi hizir û hêstên wî re fahmbikê ew, xwediyê hinek fêrûazmûnên bi jîyane xwe re ên weke di hevrastiyê de ku ew werina dîtîn hebin. Minaq ku ew kesê duyem êşek û janek jîyankiribê bi awayekê bi kesê ku ew dikê ku ew fahmdikê jî bi wî re êşek û janek bi awayekê hatibê jînkirin. Wê, di wê rewşê de wê di rewşa êş û janê de wê, ji azmûnên xwe wê gavbiavêjê wê ew wê bikê ku ew wê fahmbikê. Lê li vir wê, di wê rewşê de wê çendî ku wê rewş wê bi wê rengê wê were dîtîn û fahmkirin jî lê di aslê xwe de wê, di wê rewşê de wê, rewşa kesê duyem wê dîsa wê, di nava wê rengê hizirkirina şubjeyî a kesê yekem de wê weke rewşek û têngînek obje a ku ew li wê bihizirê wê

bimênê. Di wê rewşê de wê ev wê weke aliyekê giring ê fahmkirinê bê di wê rewşê de.

Di warê têngîna empatiyê de wê bi têngîna civakê re wê hinekî divê ku mirov wê li wê bihziirê. Di aslê xwe de wê aliyê wê yê civakî wê di wê rewşê de wê weke aliyekê giring bê ku mirov wê karibê fahmbikê bê. Di nava civakê de wê, di serî de wê empati wê, weke têngîneka hişyariya li hevdû, fahmkirin ku ew pêşdixê û bi wê re ji xweberdana bi baxtewarî ku ew mirov xilas dikê wê di wê çerçoveyê de wê mirov dikarê wê fahmdikê.

Car bi car wê, di nava civakê de wê gotinên ku wê hin kes wê ji hevdû re wê bêjin “wî kir û encama wê wusa wî dît”, “dunya kirin û dîtîne ya”, “ya dît wî haq kir”, “ku wî wusa nekiriba wê wusa ne hatiha serê wî”, “bila wî jî wusa nekiriba”, “serê xwe pê ne êşêna”, “ez te fahm dikim lê tu min fahm nakê”, “ya xirabtir jî heya”, û hwd weke wê ku mirov dikarê hê gelek gotinên din li hevdû hevdû rêzbikê û werênê li ser ziman wê, di aslê xwe de wê weke aliyekê giring ê ku mirov di wê çerçoveyê de wê fahmbikê bê. Di wê rewşê de wê, di nava civakê de wê xweberdan, bêalaqabûyîna li hevdû, serê xwe ji hevdû ne êşandin û hwd wê ne tenê weke nexweşîyan bi baxtewarî bin bi wê re wê weke nexweşîyna civakî ên temen û nîşanaka ji hevdû felişînê jî bin. Di wê çerçoveyê de wê, di wê rewşê de wê, bi gotinên weke ‘serê xwe ji hevdû ne êşandinê’ wê, di aslê xwe de wê weke çerçoveyek fahmkirinê a ku mirov wê bi wê re wê, weke ku wê xosleta kirina empatiyê a li hevdû ku ew wînd kirî jî wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman bê.

Di wê çerçoveyê de wê, weke aliyekê din jî wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê rewşa fahmkirînê wê di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê rewşa fahmkirinê wê di dewama wê de wê weke aliyekê giring bê ku mirov wê werênê li ser ziman. Empati wê di aslê xwe de wê dema ku mirov di çerçoveya fahmkirina civakî de wê li wê dihezirê wê, weke xosletekê ku ew weke aliyekê civakî û pêşketina wê aku ew nebê nabê jî wê were dîtîn bê. Temenê têngînên weke wijdan û bi rewîst bûyîn ku wê bi têngînên başîyê û hwd re wê werina li ser ziman wê, di wê çerçoveyê de wê bi empatiyê jî wê xwediyê wate kirdeyna fahmkirinê ên ku mirov dikarê bi wan fahmbikê bê. Di wê çerçoveyê de wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê di çerçoveya fahmkirinê de wê dikarê wê werênê li ser ziman.

Mijare fahmkirina civakî wê, di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê di nava wê de heya

mirov ji hevdû hebûnê û li hemberî hevdû bi şîyarî û berpirsîyarî nêzbûn wê ne tenê wê weke xosletekê civakî bê wê, her wusa wê weke xosletekê mirovbûna mirov jî bê. Wê, di wê çerçoveyê de wê, di serî de wê dikarê bi têgîna empatiyê re wê ji temen ve wê fahmbikê. Ji vê aliyê ve wê zanîna empatiyê wê bi zanîna civakê û pêşketina wê re wê, weke aliyekê giring ê temenî yê fahmkirinê bê.

Di rewşa fahmkirina civakê û fahmkirina nava wê de wê, di wê rewşê de wê, empatî wê ji aliyekê ve jî wê weke xosletekê wê were dîtin. Di dewama wê de wê weke aliyekê giring wê, di serî de wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê fahmkirina civakê wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê, xwediyê rengê hebûnî bê.

Têgîna empatiyê de wê, bi fahmkirineka ku mirov li hemberî hevdû laqayt nemênê bê. Di wê çerçoveyê de wê di rewşa fahmkirinê de wê xwe li hemnerî hevdû di bêdengiyê de nede hiştin bê. Di wê rewşê de wê, weke ku wê carna wê di nava têkiliya civakî de wê bê gotin ku mirov bi wijdan bê û li dengê wijdanê xwe bihisênê..

Di wê rewşê de wê, rewşa fahmkirinê wê bi wê re wê bi awayekê wê were dîtin. Di rewşa fahmkirina wê de wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê fahmkirina mijarê wê di wê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê weke aliyekê giring wê di serî de wê werênê li ser ziman ku wê têgîna empatiyê wê temenekê têkiliyê a beremberê hevdû wê biafirênê bê. Di serî de wê, empatî wê têgîneka nêzîkatî a fahmkirinê wê biafirênê. Wê, nerînekê wê bide çêkirin. Wê, bi wê re wê, fahmkirinê wê pêşbixê.

Di rewşên ku ew weke rewşên ku em dikarin pêşîya empatiyê digirin û ankû ne rengên têkiliyî ên empatî na ku mirov werênê li ser ziman wê di çerçoveya fahmkirinê de wê bibin. Minaq wê dema ku kesek wê ji yê din re wê bêjê “ez li şûna te bama minê wusa bikira” wê, di wê rewşê de wê ev wê weke şîretekê bê. Di wê rewşê de wê, hizirkirinên bi wê rengê axiftinbi wê şewayê, aqildayîn, waaz û hwd wê, mirov nikaribê di wê çerçoveyê de fahmbikê û werênê li ser ziman bê. Ev wê weke aliyê hizrî ê ku wê kes wê ji aliyê xwe û ezîtiya xwe ve ku wê bikê bê.

Aliyê din jî wê aliyê weke aqildanê û hewldanên weke dayîna aqil û hwd wê, di wê rewşê de wê, hebin. Minaq gotinên weke “tu divê ku bi wê rengê bikê, divê ku tu bi wê rengê tevbigirihê” wê, di wê rewşê de wê, weke hizirkirina aqildayînê ku mirov wê nikaribê bi empatiyê û fahmkirina wê re wê fahmbikê û wê werênê li ser ziman bê. Hizirkirinên bi fermanî û hwd jî wê di wê çerçoveyê de wê weke hizirkirinna ku mirov wê nikaribê di wê çerçoveyê de wan fahmbikê bê. Her wusa wê

mirov nikaribê wan bi wê rengê wê werênê li ser ziman bê. Ev hizirên ku wê tenê wê ji mirov re wê bêjin divê ku tu bi wê rengê bikê û ankû tevbigerihe wê tenê wê weke hizirna ku ew bi awayekê xwe li ser re dibînin bin. Wê, di wê rewşê de wê, weke hizirna ku wê ne hizirên empatiyê bin.

Ji aliyekê din ve jî wê, rewşên weke yên ku wê di wê rewşa têkiliyên empatiyê de wê mirov diikarê wê werênê li ser ziman ku wê di wê rewşê de wê, di nava têkiliya du kesan de wê weke aliyekê giring wê hevdû fahmkirinê wê di wê de wê empati wê were lêgerîn. Minaq di nava têkiliya jinûmerekê de wê hevdû fahmkirin, xwe kirina li şûna hevdû û bi wê rengê pêşxistina têkiliyekê wê karibê herdû aliyan jî dilxweş û şa bikê. Wê di wê çerçoveyê de wê, di nava civakê de wê, di wê rewşê de wê, di nava civakê de wê gelek kom û beşên civakî û herêmî wê hebin. Di wê rewşê de wê hemû jî wê di rewşa jîyane xwe de wê, bi awayekê giştî ê bi hevdû re wê xwediyê jîyaneka bi hevdû re bin. Wê, di wê rewşê de wê, minaq wê, di rewşa hevdû de wê, li hevdû wê çendî ku wê hevdû fahmkirin wê li hevdû serdest bin û wê bi hevdû re wê têkiliyê wê bi rehetî wê dênin. Di deverên tang ên weke gundan de wê, di wê rewşê de wê mirov wê hemû wê hevdû nasbikin. Wê di derbarê hevdû de wê xwediyê hizirên hevdû naskirinê bin. Wê bi wê re wê zanibin ku ew jî çi dilxweş dibin, jî çi bi hêrs dibin, jî çi wê baş bibin û hwd. Wê ev wê di nava têkiliya du kesan û ya gelek kesan de jî wê ev wê wusa bê.

Di dewama wê de wê rewşa têkilîdanînê de wê ev wê weke aliyekê giring ê mijarê wê xwe bide nîşandin. Di dewama wê de wê weke aliyekê wê yê giring wê di serî de wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman.

Di empatiya civakî de wê mirov wê, di awayekê de wê dema ku em têgîna empatiyê a li jor wê hilde li dest wê, di serî de wê, di çerçoveya fahmkirinê de ku ew karibê derkeve dervî hemû daraz û pêşdîtînan xwe û bi bi awayekê serbixwe ku ew karibê kesê hemberî xwe bi hêst, hizir, rewşên jîyanî ên weke bi hêz û lawaz û hwd de wê karibê fahmbikê re wê xwe bide nîşandin. Di dewama wê de wê ev wê weke aliyekê giring ê fahmkirinê a bi hevdû re bê. Mirov di nava têkiliyên civakî û civaknasî de wê dema ku wê xwe derxist li ser astek fahmkirinê a kirina empatiyê de wê, di nava jîyane civakî de wê, bi awayekê wê bi zêdeyî wê derkeve li pêş. Di wê rewşê de wê, di roja me de wê, weke rewşa pêşengîya civakî û civaknasî jî wê bi wê re wê, di awayekê de wê bi wê fahmkirinê re wê karibê xwe bide pêşxistin. Di nava civaknasiyê de wê, di wê rewşê de wê mirov wê, bi awayekê wê, pêşkeve û derkeve li pêş. Wê empati wê

weke rewşek civakî û civaknasî a serkesî û sercivakî jî wê, di asta bilind a empatiyê de wê karibê bi mirov re wê bide çêkirin û pêşxistin. Di wê çerçoveyê de wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê bi wê re mirov dikarê wê fahmbikê wê mirov wê, di wê de wê di serî de wê weke bi keseyetîya xwe re wê bê bixwe û wê di dewama wê de wê bigihijê hûnerek fahmkirinê a bi empatiyê re.

Di rewşa fahmkirina kes û têlîliya wê uya civakî de wê empati wê weke çerçoveyek fahmkirinê a ku wê kes wê di nava civakê de wê bi awayekê berpirsîyar û hişmendî wê derkeve li pêş bê. Wê di wê rewşê de wê, pêşketina xwe û ya civakê wê di çerçoveyekê de wê bikê yek. Wê bigihênê li hevdû. Wê bi wê re wê, dema ku wê kesek wê derket l iasta jor weke rêveber û hev wê, biwê re wê bihizirê ku ew tiştê bikê. Di wê çerçoveyê de wê giring bê ku ew gotinên weke 'başîyê', 'rastiyê', 'xweşikatiyê' û hwd li berçav bigirê û wê bikê. Di wê çerçoveyê de wê, di wê rewşê de wê di serî de wê têgîna empatiyê wê di hundirê kes de wê pêşî wê zanînekê wê bi wî bixwe re wê di derbarî wî bixwe de wê bide çêkirin. Wê bi wê re wê ew wê li xwe wê serwer bibê. Wê xwe nasbikê. Wê, di wê çerçoveyê de wê, ya rast û ne rast, baş û nebaş wê ji hevdû wê karibê wê cûda bikê. Wê, di wê rewşê de wê, bi nerîneka giştî a li ser re wê karibê bînerê û fahmbikê.

Hûnera empatiyê wê, di wê çerçoveyê de wê di temenê xwe de wê, di aslê xwe de wê, zanînek li pêş a bi ast wê di temenê xwe de wê bixwezê. Mirov wê, bi wê re wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê empatî wê, di nava jîyane xwe de wê, di wê rewşê de wê, weke aliyekê giring wê, mirov dikarê wê werênê li ser ziman.

Empati wê, di wê rewşê wê bi awayekê hişmendî û şubjeyî wê temenekê fahmkirinê ê giştî wê bi mirov re wê bide çêkirin. Minaq ku em gotina empatiyê û gerdûnê dênina li rex hevdû bi wê bihizirin emê çi fahmkirinê û encamê bi wê re bidest bixin? Di serî de emê wê bidest bixin ku emê pêşî zanibin ku wê li dunyayê wê gelek jîyan wê hebin. Wê herêm bi herêm wê gelek komên civakî, zindî, xweza, nebat û hwd wê hebin. Wê, demê wê têkiliyek bi hemûyan re wê pêwîstîya danîna wê jî wê hebê. Hemû tiştê ku ew heya wê bi wê re wê mirov karibê têkiliyek empatiyî wê dênê û wê bi wê re wê fahmbikê. Di nava xwezayê de wê ez bi zindiyekê û tiştê ne zindiyî re jî wê empatiyê wê bi têgînî wê mirov karibê bi hişmendiyeke wê pêşbixê. Di nava xwezayê de wê, gelek zindî

wê hebin û wê di wê çerçoveyê de wê, têkiliya bi wan re û her wusa parastina wan wê weke aliyekê giring wê xwe bide nîşandin.

Di rewşa fahmkirina têgîna empatiyê bi têgîna gerdûnê re wê, di wê çerçoveyê de wê temenê têkiliyek gerdûnî bi hemû çand û fahmkirinên cûda re jî wê were danîn. Wê ew wê werê fahmkirin. Wê empati wê were danîn û bi wê ew wê were fahmkirin.

Empati ku em wê di demê de wê bikin wê di wê di wê çerçoveyê de wê mirov karibê wê bikê. Lê mirov wê dema ku mirov, bi xosletên aqilê xwe bihizirê wê karibê li gelek rewş û tiştan wê bihizirê. Minaq em dikarin li pêşarojê bihizirin. Di wê rewşê de hizreka pêşarojê di mejiyê xwe de wê dênin û bi wê bihizirin û hinekî xiyalbikin ku wê çi û çawa bê. Di wê rewşê de wê, ev wê weke aliyekê wê yê fahmkirinê bê. Ji aliyekê din ve jî wê hizreka ku em dikarin bi demê re bi wê bihizirin wê empati wê bi wê re wê were fahmkirin wê, hizra başiyê bê. Başî wê hertimî wê weke rengê hizirkirina empatiyê wê xwe bide nîşandin bê. Di wê çerçoveyê de wê, bi awayekê hişmendiya wê rengê xwe bide nîşandin. Hizirkirina li kesekê dervî xwe kirin û bi wê hewldana fahmkirinê wê di aslê xwe de wê çendî ku mirov wê karibê wê bi awayekê objeyî wê fahmbikê wê mirov di wê çerçoveyê de wê bi wê re jî wê karibê wê bi wê rengê wê fahmbikê bê. Di dewama wê de wê, hizirkirina bi demê re wê, di wê rewşê de wê, di awayekê de wê hizirkirina bi demê re a bi wê rengê bê.

Hizirkirin wê di wê rewşê de wê dema ku mirov bi kîjan nerînê wê li wê nerî wê bi wê re wê were dîtin. Di wê rewşê de wê ya ku wê fahmkirina bi awayekê şubjeyî wê bide fahmkirin jî wê di aslê xwe de wê di wê rewşê de wê ev aliyê wê yê fahmkirinê bê. Di rewşa fahmkirinê de wê, fahmkirin wê di wê rengê û rewşê de wê mirov dikarê wê weke aliyekê giring wê werênê li ser ziman.

Hizirkirina bi demê re wê, di wê rewşê de wê, çi di demê de wê bibê ku mirov hinekî li wê bihizirê bi hişmendiyek baş li wê hizirkirin û empatî danîn mirov dikarê bi gotinekê wê werênê li ser ziman. Minaq dikarê bêjê “ku qiyemet jî biqatîhê darekê biçênê.” Di wê rewşê de wê ev wê weke aliyekê wê yê fahmkirinê ê bi demê re bê.

Empati wî di nava civakê de wê weke têgînaka hevdu fahmkirinê wê rengê xwe wê bide nîşandin. Lê di dewama wê de wê mirov dikarê empatiyê weke têgîneka fêrbûnê jî wê di wê çerçoveyê de wê hinekî li ser wê bisekinê. Mirov wê, dema ku wê di nava jîyanê de wê bi awayên weke fîzyolojîkî-bîolojîkî û hwd wê rewşên weke sar-germê wê ji hevdu wê cûda bikê wê di awayekê de wê bide berhevdû. Di wê rewşê de wê,

rewşê wê fahmbikê. Di wê rewşê de wê, di warê fahmkirina hizirkirinên têtîn, têtîhiştin, hişmendî, zanîn û hwd jî wê bi wê rengê wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman. Di nava jîyane mirov de wê gelek têtîhên bi hêstî ên weke hêsbûnê, hêzkirinê, tirsê, nefretê, hêstên piçûkxistinê û hwd wê bijî. Di wê rewşê de wê, di fahmkirina wan de wê rewşê wê, di wê rewşê de wê, ya ku wê mirov dikarê wê weke rêbazekê fahmkirinê wê hilde li dest wê rêbaza dîyalektîkî a bi têtîna yekîtîya dijberan re wê dikarê wê hilde li dest. Têtîna tişt bi ya vajî xwe re wê hebê. Wê dema ku mirov wê bi wê bihizirê li nefretê wê demê wê ya vajî wê hêskirin û ankû ne nefret nekirin bê.

Di wê rewşê de wê, di wê rewşê de wê, dema ku mirov li ser têtîna fêrbûnê re wê têtîliyê bi empatiyê re wê dênê wê, di wê rewşê de wê, di nava fêrbûnê û pergalek fêrbûnê de jî wê weke rêbazekê fahmkirinê wê karibê xwe bide nîşandin. Di wê rewşê de wê rêyên weke aqilmeşandinê û hwd re wê, karibê temenekê fahmkirinê ê bi wê ji fêrûazmûnên me yên jîyanî wê bide çêkirin û fahmkirin.

Di nava jîyane civaknasî de wê danîna beremberê û hevdu û fahmkirina wê bandûra wê di nava jîyane civakî de wê pirr zêde wê bi pêşketina wê re wê xwe bide nîşandin. Di wê rewşê de wê, dana beremberê û hevdu û hwd wê, ji xwe wê weke xosletekê mirov ê bi aqil meşandinê û hwd re ku wê di nava jîyane civaknasî de wê pêşkeve bê. Di dewama wê de wê weke aliyekê giring wê di dewama wê de wê werênê li ser ziman ku wê rewşa fahmkirinê wê bi wê re wê weke aliyekê giring wê xwe bide nîşandin.

Di wê rewşê de wê, dema ku mirov bi têtîna empatiyê re bihizirê wê, di aslê xwe de wê ne tenê wê di nava zindiyên dijîn de wê ew rewşa empatiyê wê kirina derfeta wê hebê. Di nava zindiyek û tiştê ne zindî de jî wê ew wê hebê. Di wê rewşê de wê empatî ku mirov ji aliyê wê ve û ji vê aliyê ve wê, li wê dinerê wê mirov dikarê wê bêtê ku wê weke xosletekê fahmkirinê û pêşketina aqilê me jî bê. Ez dema ku li kursiyekê li pêşîya min bê ku ez hizir dikim li wê rûnîhim û hinek bêhn bistênim û ankû karekê bikim ku ez wê bikim ezê wê bikim. Lê dema ku ez li kursî bihizirim ku ew lingekê wê şkestîya û ez li wê dihizirim ku ez kursî ku ew li wê rûnîhim wê bikeve. Wê empatiya ku bi kursî re ku ez didênim wê têtînê dide min. Wê demê wê di wê rewşê de wê beremberê wê hizra ku wê bi min re wê çêbibê ew bê ku ez ne rûnîhim wê baştir bê. Ber ku kursiyekê lingsikeştî wê, dema ku ez li ser wê rûniştim wê, bi min re wê bikeve. Ezê ji ser wê rehet nebim.

Ev wê weke aliyekê wê yê hizirkirnê bê. Hizirkirn wê, di wê di wê çerçoveyê de wê di çerçoveya têkiliya nava wê weke bi têkiliya nava bûjenê û biriqîna wê di aslê xwe de wê, têngîna fahmkirinê ku ew didê mirov ji xwe wê, di wê rewşê de wê temenekê fahmkirnê wê biafirênê. Di nava dûalîteya fahmkirina bûjenê de wê, ew rewş wê weke rewşek fahmkirinê ku min bi aqilê xwe bi wê re têkilî danîya bê. Ji aliyê wê bûjenê ve bihizirim ew jî bi hebûnê heya û wê bi mejiyê min re bi hebûna xwe re wê têkilîdanîya.

Empati wê weke têngîneka fêrbûnê wê di wê çerçoveyê de wê mirov dikarê wê bi fahmkirina wê re wê hilde li dest û wê werênê li ser ziman. Di dewama wê de wê bi wê re wê, fêrbûn wê, di rewşa wê de wê, bi têkiliya bûjenî û ankû fizîkî re wê xwe bi wê re wê were û pêşkeve. Empati wê weke xosletekê fêrbûnê bê. Bi wê re wê weke hûnerê ku mirov wê fêrdibê û wê pêşdixê bê. Minaq wê dema ku mirov wê zaroyekê ku ew di nava jîyanek xwezayê de windabûyî werênê li berçavên xwe wê, ew zaro wê bi xwezaya xwe re wê mazin bê. Çendî ku wê dunya me nedîtê û wê nikaribê wê têkiliyê dênê wê bi dunya ku ew di wê de dijî ku ew aqil bi wê re hebê jî û nebê jî wê ew wê têkiliyê wê dênê bi jîyankirina xwe re. Di wê rewşê de wê, kesê ji aliyê dunya me ku ew wê zaroyê bibînê ku ew xwediyê wê hûnera empatiyê bê wê têkiliyê wê bi wê zaroyê re wê bi mejiyê xwe re wê dênê û wê li wê bihizirê û wê bi wê hizirkirinê wê hewlbide ku ew wê fahmbikê ku ew çawa dijî, bi çi dijî û çi dixwê û divexwe, di nava şertûmercên çawa dijî wê, ew wê bikê ku wê fahmbikê. Di wê rewşê de wê fêrbûn wê weke xosletekê ku mirov wê bifêrûazmûnên xwe re wê bidest dixê bê. Minaq wê, di rewşa ceribandîna li labraturawê de ku wê li ser mişkekê wê were kirin wê dema ku ew hat dunyê wê, çavên wê werina girtin. Piştî bi çend mehan ku ew çavên wê hatin vekirin wê nebînê. Wê beşên ku ew rohiyê digirin ku ew ji wê pêşketinê re hatina girtin wê werê kifşkirin. Di wê rewşê de wê, ew wê bêî hîsa rohiyê wê bijî.

Ji aliyê fêrbûna hêstî ve wê di dewama wê de wê gelek tiştên ku mirov wê karibê bi empatiyê re bêjê wê hebin. Empati em çendî ku li ser wê binivîsênin jî lê wê ji aliyekê ve wê di serî de wê temenê wê yê rast gihiştina wê hûnera wê û pêşxistina wê di fêrûazmûnên jîyanî de bê. Wê di serî de wê weke aliyekê wê yê giring wê, di serî de wê, weke aliyekê giring wê, di serî de wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê empatî wê bi têngînên weke empatiya alaqaî, empatiya jîrî û empatiya

hêstî re wê di wê çerçoveyê de wê mirov dikarê wê fahmbikê. Wê ev wê weke aliyna fêrbûna empatiyê jî bin.

Empati wê di çerçoveya fahmkirina fêrbûna empatiyê û fahmkirina wê de wê, weke têgîn û nerîneka fahmkiriner a li dunya derve bê. Wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê fahmbikê. Dunya derve wê, ew hebûna wê ya heyî wê temenê têkiliyê wê bi wê re wê bi awayekê xwezayî wê bide çêkirin. Di çerçoveya têkiliya empatiyê de wê şêwayê têkiliya xwezayî û têkiliya bi hiş a empatiyê ku mirov wê dikarê wê bi wê re wê fahmbikê wê hebê. Di dewama wê de wê, di nava jîyane ku mirov di wê de dijî bi awayekê ku mirov carna ne di farqê de jî bê wê mirov wê bi mejiyê xwe re wê bi rêya dîtin û ankû rêyên din ên sehên xwe re wê têkiliyê wê dênê. Di dewama wê de wê weke aliyekê wê yê giring wê, di serî de wê mirov dikarê wê fahmbikê wê rewşên ku ew bi kirinê û hwd pêşdikevin wê di têkiliya fahmkirinê a bi wan re wê, di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê wê bê.

Dunyayek ku wê herkesek wê bi hevdû re wê di nava têkiliyek empatiyê de wê weke dunyayek aram û ku wê di wê de zor û şidet wê nebê bê. Di serî de wê dunyayek ku ew hevdû fahmdikê bê. Wê di pêşketina xwe de wê hemû vejene xwe wê li wê xarcbikê.

Mirov di nava dunyaye ku ew di wê de dijî wê gelek rewşên ku ew di wê de dijî wê hebin. Ji rewşên karûxabat bigira heta gelek rewşên din. Wê di wê rewşê de wê meji wê bi wan re wê hertimî wê meşkul bê. Mirov wê di wê rewşê de wê, hinek tiştina wê hilde li berçav û hinekan wê nikaribê hilde li berçav. Minaq wê dema ku wê mirovekê ku wî jîyane xwe hemû daya li karûxabatê wê li male wê hewser bê û ankû zaro û hwd wê li bendê alaqaşê bin. Wê demê wê ew mirov wê nikaribê wê bide nîşandin. Di wê demê de wê, navbeynî wê bikeve nava wan de. Wê, hêstên dijber, xamgînî, hêrsbûn û hwd wê, bi gelek awayan ên weke wan wê pêşkevin. Wê, di wê rewşê de wê rewşa kesê bi karûxabatê ve meşkul mirov dikarê ji du aliyan ve wê hilde li dest. Aliyê pêşî wê ber ku wî hemû jîyane xwe daya wê, ew wê, di wê rewşê de wê bi wê rengê wê, wusa di mejiyê mirovan de wê dih û war wê bigirê. Aliyê din jî wê, ew wê ji aliyê w ve wê, ew wê, di wê rewşê de wê, hey û alaqaş xwe wê hemûyî wê bide karê xwe. Wê demê wê, di wê rewşê de wê, di aslê xwe de wê, di wê rewşê de wê rewşa ji hevdû dûrketina li ser karûxabatê wê kesê re wê di serî de wê, dema ku mirov empatiyekê wê dênê wê, ew bê ku ew di serî de wê ew çî dijî, ber çî wê di wê rewşê de ya û ankû ew ji

aliyê wê kesê ve bi hêncet û hizrên wê re wê fahmbikê. Di wê rewşê de wê têkiliyê bi mejiyê wê kesê re wê dênê. Wê fahmbikê.

Fahmkirin wê dijjahra hemû pêşdarazan bê. Di serî de wê weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman. Di wê rewşê de wê mirov dikarê wê fahmbikê ku wê rewşa wê rewşê wê weke aliyekê giring wê, di wê rewşê de wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Di rewşa rewşa wê rewşê de wê mirov dikarê wê weke aliyekê giring wê, di serî de wê werênê li ser ziman ku wê rewşa wê di serî de wê, mirov dikarê wê fahmbikê. Di wê rewşê de wê, rewşa empatiyê wê, di çerçoveya hevdû fahmkirinê de wê ji hemû kesan re wê weke aliyekê pêwîst wê mirov dikarê wê hilde li dest û wê fahmbikê. Herkesek wê bi awayekê kêr zêde wê hinekî wê ew xoslet wê bi wan re wê hebê. Ev wê weke aliyekê xwezayî bê. Wê zêde pêşxistin û bi awayekê hişmendî wê derxistina li pêş weke şewayekê fahmkirinê wê empatiya jîrî bê. Di serî de wê, hingî wê weke hûnerekê û fahmkirinekê wê mirov dikarê wê bi çerçoveyek fahmkirinê a pêşketî re wê hilde li dest. Di nava jîyanek pêşketî we ku em bi gotina hemdemiyê re wê werênina li ser ziman de wê mirov wê bizêdeyî wê weke ku ew heya wan ji hevdû neyî û hevdû nasnekin wê bijîn. Kî çi dijî wê 'weke pîrsgirêka wan' wê were dîtîn û hanîn li ser ziman. Di serî de wê temenê têkiliyê a bi hevdû re wê bi wê re wê were ji holêrakin. Di rewşa empatiyê de wê, demê ku mirov wê hilde li dest wê, di wê rewşê de wê, di serî de wê têkiliyek wê were danîn. Piştî wê xosletên wê têkiliyê wê werina pêşxistin û fahmkirin. Wê hingî wê bi wê re wê, derfet û temenê pêşxistina empatiyê bi hişmendiya wê re wê mirov dikarê wê bahsa wê bikê û wê fahmbikê.

Di nava jîyane xwandinê de mirov dikarê hinek mînaqan bi wê re wê bide. Di aslê xwe de wê dema ku mirov wê li nava jîyane xwandinê a perwerdeyê binerê wê, di wê rewşê de wê mirov karibê empatiyê wê weke rêya fahmkirinê û gihiştina li hevdû di çerçoveyekê de wê hilde li dest. Wekî din jî wê weke rêyeka fahmkirinê û perwerdekirinê jî wê dikarê wê bikarbênê. Ev jî wê çawa bê? Di serî de wê, dema ku mirov li rewşa xwandavanan binerê wê, ji gelek herêmên cûr bi cûr wê berhev bibin. Xwendavanên ku ew hatina cem hevdû jî wê ji nava rewşên civaknasî ên cûr bi cûr wê werin. Hinek ji wan wê rewşa wan ya jîyanî wê baş bê û hinek ji wan wê nebaş bê. Hinek ji wan wê xizan bin û hinek ji wan wê nexizan bin. Wê, di wê rewşê de wê çerçoveyek ku wê dema ku ew were fahmkirin wê, bi hevdû re wê çerçoveyek fahmkirinê wê, bide afirandin bê. Li aliyê kesên ne xizan wê di serî de wê, rewşa kesên

xizan çawa û ew di nava çi şart û mercê de dijîn wê dema ku ew wê bizanibin û wê dîmenekê wê di mejiyê xwe de wê çêbikin wê di wê çerçoveyê de wê têkiliyek fêrbûyînî jî wê bi wê re wê bikin ku ew wê dênin. Di wê rewşê de wê, ev wê bo aliyê din jî wê wusa bê.

Wê demê wê dema ku ew di serî de wê rewşa hevdû bizanibin wê, di serî de wê, bi wê re wê aliyekê jîyanê bi aliyekê wan zaroyan û aliyê din ê jîyanê jî bi aliyê din ê zaroyan re wê bi şartûmercên wê re wê were dîtin û fahmkirin. Di wê rewşê de wê, zaro wê, hingî wê zanibin ku ew rewş bi xoslet û teybetmendiyên xwe re çawa an wê têkiliyê wê bi wê re wê dênin. Ev wê temenê civaknasiyekê perwerdeyê jî wê bi wan re di nava jîyanê de wê bi wan re wê bide çêkin.

Di wê rewşê de wê, di wê têkiliyê de wê dema ku zaroyek hat fêrkirin ku ew yê din xizan bê ku ew bi ne xizaniya xwe re ew li ser wê re ya wê, hingî ew wê weke rewşek ne empati bê. Wê mirov nikaribê wê di wê çerçoveyê de wê fahmbikê. Di dewama wê de wê, hem rewşa wê di rewşa kesên çermsipî û çermreş de jî wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê, empatiya nava wan wê hevdû fahmkirinê re wê, di serî de wê armanca wê ew bê ku ew hêstên ne rast û ne baş ên weke piçûk dîtinê, xwe ser re girtinê û hwd ên weke nîjadperestî û hwd wan ji nava têkiliya mirovan bide dûrkin bê. Di wê rewşê de wê, fahmkirina empatiyê wê, di temenê wê de wê rêgeza wê ya wê ya ew heya wê bi wê were fahmkirin ku ti kesek ne li ser ti kesekê re ya û ti kesek ji ti kesekê ne çêtir a. Di serî de wê mirov divê ku wê weke aliyekê fahmkirina empatiyê a bingihînî wê dikarê wê fahmbikê û wê werênê li ser ziman.

Empati di nava pêvajoya xwandinê de wê, divê ku mirov wê bi têgînek fahmkirinê ji nava malbatê û heta ku wê bigihijê pêvajoyên xwandinê ên perwerdeyê wê hilde li dest û wê werênê li ser ziman. Di dewama wê de wê weke aliyekê din wê di wê rewşê de wê têkiliya axiftina dêûbav û zaro a 'hevdû fahmkirinê' wê di wê çerçoveyê de wê xwediyê xosletên fahmkirinê bê. Di dewama wê de wê weke aliyekê giring wê di serî de wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman. Di dewama wê de wê, mirov dikarê wê fahmbikê wê, têkiliya nava dêûbav û zaro wê, di wê rewşê de wê, protîpa wê xwe di rewşa têkiliya zaro û zaroyan di hundirê hola xwandinê (klas) de jî wê, bide nîşandin. Di dewama wê de wê, zaro wê ew wê rengê têkiliya fahmkirinê wê esasbigirê û wê bi wê re wê, nêzî hevalên xwe yên di nava xwandinê de ên bi xwe re wê bibê. Wekî din wê têkiliya zaro a bi mamoste û ankû bi hizrên ku ew fêrdibê re jî wê di wê

çerçoveyê de wê mirov dikarê wê bi heman rengê wê werênê li ser ziman. Di wê rewşê de wê, zaro wê di wê rewşê de wê, ew wê, têkiliya empatiyê wê di xwandina xwe de ku ew wê dikê temenê perwerdebûyîna xwe de wê, bi wê re wê, pêşketina xwe wê bide çêkirin. Wê bi wê re wê xwe perwerde bikê. Wê temenê bîaqilbûnê, aqil meşandinê û hwd wê bi xwe re wê di nava xwandinê de wê çêbikê. An jî wê, rewşên ku ew di nava xwandinê de bi jîrî û ankû zêhnî rastî wan dihê wê bi wê di nava hewldana fahmkirina wan de bê.

Di rewşa xwandavan de wê mirov dikarê wê di serî de wê fahmbikê wê zaro wê bi aqilê hêstiyar wê zêdeyî wê li pêşbigirê. Di wê rewşê de minaq wê, dema ku wê bixwênê, têkiliyê bi hevalên xwe re wê dênê wê, çawa wê di xasasîyetek zû şikeştinê de bê wê, bi heman rengê wê ew têkilî wê di nava zaro û fêrbûnê de jî wê hebê.

Di wê rewşê de wê, mirov dikarê wê weke aliyekê giring wê, di serî de wê, werênê li ser ziman ku wê di wê rewşê de wê, bi zaroyan re wê, aqilê hêstiyar wê zêdeyî wê li pêşbê. Zaro wê bi wê re wê di pêvajoyên xwandina xwe de de wê dest bi xwandinê wê bikê. Angejebûyîna li hvalên xwe, mamoste û xwandinê û bi wê re zêdetirî fêrebûnê wê bi xwe re wê, bikê ku wê bide çêkirin. Di wê rewşê de wê, zaro wê, di wê rewşê de wê, di nava rewşek fahmkirinê de bê. Di pêvajoyên xwandina zaroyê de wê, bi rêgezên ku mirov nêzî yekê balix dibê mirov wê nikaribê nêzî zaro bibê. Di serî de wê weke aliyekê giring wê di wê mijarê de wê mirov dikarê wê fahmbikê.

Di wê rewşê de wê, di rewşa fêrbûna pêşxistina empatiyê a zaroyê de wê hin bi hin wê di wê rewşê de wê bi xwandinê re wê bibê. Dema ku zaro gihişt wê jî wê hingî mirov dikarê zaro ji du aliyan ve wê hilde li dest. Aliyê pêşî wê ji aliyê aktivbûyîna zaro û zêdetirî bi tevgerbûyîna zaro ve girêdayî bê. Aliyê din jî wê bi wê re wê zaro wê xwe di nava tûrek têkiliyan a bi hevalên xwe yên xwandinê re bê. Wê hingî wê di wê pêvajoyê de wê bidest sererastkiirna têkiliyên xwe weke yên mazinan wê bikê. Wê di wê rewşê de wê zaro wê ji du aliyan ve wê empatiyê wê êdî wê pêşbixê. Aliyê pêşî wê ji aliyê minaq û dager, û pêjnên ku ew ji xwe re weke minaq bigirê bê. Aliyê din jî wê ew bê ku ew di nava xwe û hevalên xwe de wê fahmkirinê wê pêşbixê û wê cihê xwe yê civaknasî wê kifşbikê, bi, kifşkirina cihê hevalên xwe yên civaknasîyê re.

Di wê rewşê de wê, aktivbûyîna zaroyê dikarê bi rengên weke rewşên egresif jî xwe bide nîşandin. Ev wê di dema ku ew mudahale li wê û pêvajoyên wê hat kirin wê bibê. Ber ku wê empati wê di temenê xwe de

wê, weke ku mirov di wê rewşê de kifşdikê wê pêşketinek keseyetî wê bihawênê. Di dewama wê de wê weke aliyekê din wê mirov dikarê wê fahmbikê wê rewşa zaroyê wê, di wê rewşê de wê, bi zêdeyî wê, di wê rewşê de wê, ji gelek aliyan ve wê pêşkeve. Zaro wê, di wê demê de wê çendî ku wê dem bi dem wê newênê ser ziman jî lê wê li bendî alikariyê di pêşxistina rewşên sererastkirinê ên di jîyane xwe de. Ber ku wê zaro wê bigihijê rewşek tevlîhev a pirralî di rewşa têkilî û fahmkiirnê de. Wê dem bi dem wê nikaribê hemûyan bi hevdû re bibê. Çendî ku wê ahengî di aliyekê de çekir wê di aliyê din de jî wê serkevtinê wê di wê rewşê de wê bi xwe re wê werênê.

Di wê rewşê de wê fêrbûnên ku zaro wan dikê wê di wê rewşê de wê pirezekirina wan wê bikê. Wê di wê pirezekirinê de wê, bigihijê encaman li gorî xwe. Wê, di wê rewşê de wê nerîna xwe, fahmkirina xwe û asta xwe wê kifşbikê. Di wê rewşê de wê, serkevtinên zaro ku ew wê bi wan aktiv bibê û angejekeê wê pêşbixê wê binketin jî wê temenê şikeştinan bin. Di wê rewşê de wê her rewş wê bandûra wê li gelek aliyên din ên jîyane zaroyê wê bikê. Di wê rewşê de wê, çerçoveya jîyane zaroyê a komplika wê di aslê xwe de ku wê zêde wê li wê newê hizirkirin û ankû wê newê dîtîn ji aliyê dêûbav û kesên li dorê ve wê ne tenê wê bê temenê binketinên wê wekî din wê temenê dûrketin û di xwe de mayîn û li derve girtbûyîna wê jî wê bi xwe re wê bide çekirin. Ev wê weke aliyna giring ên ku mirov dikarê wan di serî de bi rewşa zaroyê re wan fahmbikê û wan werênê li ser ziman bê. Di rewşa zaroyê de wê mirov dikarê bi wê aliyê ve girêdayî çerçoveya tûra têkiliyên zaroyê ên ku ew wan fahmbikê û ankû fahmkiriya derxê û fahmbikê. Di wê rewşê de wê zaro wê, di wê rewşê de wê, pêşketinên wê sedemên wê li şûna ku wê bi zaroyê re wê were lêgerîn ji van aliyan ve bi pêşketinên di jîyane wê de ku ew diviyabû ku ew werina kirin bi wan re mirov dikarê fahmbikê û werênê li ser ziman.

Di çerçoveya gotina ‘zaroktiyê’ de nêzîkbûyîna li zaroyê wê di aslê xwe de wê çendî ku wê ev gotin wê rewşek bi temenî a zaro wê werênê li ser ziman lê wê di rewşa fahmkirina zaroyê de wê ne fahmker bê. Di serî de wê, di wê de wê pêvajoyên pêşketinê ên bi demê re wê çawa wê li berçav wê werina girtin wê hinekî li ser wê bisekinê. Wekî din di wê çerçoveyê de wê, dema ku wê mazinek wê nêzî zaroyê bibê wê bi zaroktiyê wê nêzîbibê. Bi wê zaroktiyê re wê li şûna weke zindiyek û ankû mirovek piçûk wê nêzî bibê wê, di rewşek piçûkxistinê de ku ew carna bê ku ew di farqê de bê wê nêzî bê. Gotinên weke “tu zaroyî,

hinekî din mazin bibe, hingî tê zanibê' wê di wê çerçoveyê de wê, weke gotinna ku mirov dikarê di serî de wê werênê li ser ziman bê.

Zaro wan aliyan bi mazinên xwe re dibînê Heta ku ew çawa weke zindiyek nezan nêz dibê wê jî dibînê. Li wê rewşê wê carna wê bertekên xwe wê bide nîşandin. Û carna jî wê weke ku ew bertek nedayî nîşandin wê bimênê. Lê zaro wê, bi awayekê aqilaneê wê carna wê bertekên xwe wê bide nîşandin. Wê li ser rewşên din ên jîyanî ku ew yên mazin bi giranî wê kifşnakin re wê, bertekên xwe wê bidina nîşandin. Minaq wê dema ku wê zaro roja ku ew rastî gotinek bi wê rengê hat û di wê de wê bihizirê wê hin bi hin wê hizirên bi wê gotinê re wê di serê xwe de wê çêbikê. Wê, piştê wê, di rojên piştê de wê, çendî ku yê mazin ew weke ji bîrkiribê jî lê wê zaro wê jibîrnekê. Wê ew wan fahmkirinên xwe yên li ser wê hizirkirinê re ku ew bi encamî gihiştîyê de wê, bikê temenê bertekên xwe yên ku ew piştê wê bide nîşandin. Bertekên zaroyê ên carna li mirov weke nayêna fahmkirin û weke belesebeb û ankû bêsebeb wê werina dîtin wê di wê çerçoveyê de wê temenekê bi mejuyî wê di bin wan de wê hebê.

Zaro wê, di nava jîyane xwe ya derve û ya hundir ku ew mal bê û ankû hola xwandinê bê wê, bi wan re wê têkiliyekê wê dênê. Di wê rewşê de wê aheng û angejeya meji wê di nava wan de wê herê û werê. Di wê rewşê de wê mijare heybûnê ku wê li rewşan wê pêşkeve wê temenê xwandinê jî wê bi wê re wê bibê. Di wê rewşê de wê gelek mijarên di nava civakê de bi giştî rûdidin wê ser rewşa derûniya zaroyê wê ji gelek aliyan ve wê bandûra wê hebê. Rewşên weke alozî, nexweşî, tengezerî, zor û şideta nava malê, li sûkê û giştîya civakê û hwd wê, di aslê xwe de wê zaro wan wê ji temen ve wê bibînê û wê fahmbikê. Di wê çerçoveyê de wê ew hîskirina zaroyê a di wan rewşan de wê bandûra wê di xwandina zaroyê de wê bi awayekê negativ wê xwe ji temen ve wê bide nîşandin. Wê zaro wê bi wan re wê hin bi hin wê aheng, hey û angejeya xwe ya xwandin û fahmkiirnê wê karibê bide windakiirn. Di wê rewşê de wê zaro wê carna wê li ser bertekan re wê ew wê bide çêkirin. Û carna jî wê rewşên k uew rûdidin wê bişideta wan re wê ew bi zaro re wê pêşkeve. Di wê çerçoveyê de wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman.

Minaq pêvajoyên şerê rejima ên li kudistanê li ser serê civakê kurd wê ji temen ve wê ew wê bandûra wê were dîtin. Wekî din wê zaroyê kurd ku ew zimanê wan ê dayikê qadaxaya wê temenê wê têkilîdanîna bi empatî hwd wê ji binî ve wê were ji holêrakin bi hewirdora xwe re.

Têkiliya zimanî wê aliyê wê yê gotinî û aliyê wê yê hîssî wê bi hevdû re wê hebê. Dema ku wê bi tirkî bi zorê wê werina perwerdekirin wê aliyê gotin wê werina pêşxistin lê aliyê hissî wê ew newê û pêşnekeve bi wê re. Ev jî wê temenê dûrketin, pîrsgirêkên keseyetî û tengezeriyên bi zaro re wê xwe bide nîşandin.

Di wê rewşê de wê, rewşa zaroyê wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê, di serî de wê mirov dikarê wê fahmbikê û wê werênê li ser ziman ku wê weke aliyekê giirng ku mirov çendî ku di wê de kûr dibê wê aliyên wê yê nû û nû ên ku mirov wan kifşbikê û werênê li ser ziman kifşdikê. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê weke aliyekê din jî wê bi wê re wê dikarê wê werênê li ser ziman ku wê rewşa fahmkirinê a zaroyê wê di wê çerçoveyê de wê, bi zêdeyî wê weke aliyekê giring wê, xwe bi rewşê re wê bide nîşandin. Rewşa zaroyê wê, di wê çerçoveyê de wê, weke rewşek teybet a ku mirov wê, di serî de wê, di çerçoveya fahmkirina empatiyê a pirralî de wê hilde li dest û wê fahmbikê. Di temenê pêşketina wê de wê empati wê weke şewa û rêbazekê bi temen wê were dîtin. Di wê rewşê de wê, dema ku wê zaro wê di destpêkê de wê dest bi xwandina dibistanê wê bikê de wê, li dora xwe wê binerê ku ew çawa tevdigerihin, piştê wê jî axiftinên wan ên bi hevdû re wê fêrbibê ku ew çi bi hevdû re diaxifin û hwd wê, fêrbibê. Wê ev ew fêrbûn wê temenê têkiliyên wê ên hin bi hin ku wê pêşkevin jî wê bide çêkirin. Piştê zaro ku ew pêvajoyê jîyankir wê hin bi hin wê aliyên din jî wê fêrbibê û wê pêşketina xwe wê bi wê re di ahengekê de wê bide çêkirin.

Ji aliyê têngîna perwerdeyê ve ku mirov empatiyê hilde li dest wê gelek aliyên ku wê werina ser ziman wê hebin. Ji aliyê fêrbûnê, jêhatîbûyînê û hwd ve wê, mirov dikarê wê bi gotin bikê û wê werênê li ser ziman. Di dewama wê de wê, dema ku mirov wê, bahsaa perwerdeyê bikê wê, ne tenê wê, empati wê weke rêbazek fêrbûnê wê, karibê wê were bikarhanîn. Her wusa em li vir wê gotinê jî bikarbênin ku perwerdekirina bi empatiyê bixwe jî weke mijareke fêrbûnê û bi wê re wê, temenê pêşxistina wê di kes de di nava civakê de pêşxistinê wê weke aliyekê din ên ku mirov wê dikarê bikirpênê bê. Di wê rewşê de wê, di nava şewayên perwerdeyê ên weke bi têkiliya mirovan di nava pergalên tenduristiyê, perwerdeyê û hwd de wê, di wê çerçoveyê de wê empati wê, pirr zêde wê giringîya wê were dîtin. Minaq wê, dema ku mirov wê hemşîreyek wê dema ku wê ew wê, rewşa wê ya perwerdeyê wê were hildan li dest wê ne tenê wê weke alikarvaneka ku ew rewşên derman amededikê û wan de nexweş û hwd bê. Di wê rewşê de wê, ji aliyekê din ve jî wê, weke

aliyekê ku ew di wê rewşê de rewşa kesên nexweş fahmbikê û karibê bi wan re li ser êş û rewşa wan re bi wan te têkiliyek empatiyê jî dênê. Di wê warê de di serî de wê, empati wê weke ku me li jor hanî li ser ziman wê jêhatî û hûnerîyek wê pêwîst bê. Di wê çerçoveyê de wê, di serî de wê, karîna wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Ji aliyê din ve jî rewşên weke yên fêrkirina empatiyê wê weke mijare dersek xwandinê ku wê mirov wê karibê wê bikê wê, di serî de wê, temenekê fahmkirinekê bê. An jî amûrên xwandinê di nerînek empatikî de derbaskirina wan û di wan de bicihkirina wê weke aliyekê din ê fêrbûna wê mirov dikarê bi temenê wê re wê werênê li ser ziman.

Ji aliyê perwerdekirina empatiyê ve wê, dema ku mirov li wê dihizirê wê weke aliyekê giring hem wê bi rêbazî di nava perwerdeyê û pêvajoyên fahmkirinê de wê karibê were dîtîn û fahmkiirn û bê derxistin li têgihiştinê û hem jî weke temenekê were perwerde kirin. Lê bo ku ew were bikarhanîn bi awayekê afrîner û pêşketiner di serî de wê hewceyê fêrkirinek di dersên dibistanê de wê hebê. Bi wê re temenekê têgihiştinî bi nivîskî di amûrên wê de ji destpêkê û heta demên dawî ên perwerdeyê di hemû amûrên wê de were ser ziman wê di wê çerçoveyê de wê weke têgîn û çerçoveyek ku ew di jîyane nirov de hatî bi temenkirin jî bê.

Di wê rewşê de perwerdeya empatiyê wê, weke têgînekê wê, fêdeyên ne tenê bo xwandinê bi wê bi zêdeyî gihiştina zanînê bi rêyîn weke çavdêrî, aqil meşandinê, xwandinê re bê. Ji wê zêdetirî wê weke temen û awayekê têkilî wê temenê pêşketinên civakî, civaknasî û hwd jî wê, bi awayekê di aramî, ahengî û rehetiyê de wê bide pêşxistin. Wê, dema ku mirov di nava jîyane xwe de karî pêşdarazên xwe yên li ser kes, rewş û tiştan şkandin wê zêdetirî wê wêrebikê ku ew xwe tevlibikê. Wê di wê warê de jî wê empati wê perwerdeya wê weke aliyekê giring wê karibê temenekê fahmkirinê di nava jîyanê de wê bide çêkirin.

Amûrên perwerdekirinê ên perwerdeya empatiyê wê çendî ku wê ji amûrên fêrbûnên ên beşên xwandinên wê sîdwere girtin wê bi wê re wê bi çerçoveyek zanînê wê ew wê bi salixkirinên wê re ku ew were ser ziman wê di wê çerçoveyê de wê temenê wê bi xwe re wê biafirênê. Di wê rewşê de wê, empatî wê weke encamên wê yêmn sereka di jîyane mirov de wê, temenekê zanînê ê giştî û kûr wê karibê biafirênê. Di nava jîyane civaknasî de zêdetir bi hişmendî, tevger û bêtî pêşdaraz xwe tevlikirin û pêşwazîkirinê wê bi xwe re wê temenê wê biafirênê. Perwerdeya empatiyê wê di serî de wê temenê şikandina pêşdarazan bê. Di serî de wê di wê rewşê de wê, mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku

wê pêşdarazên me wê di rewşên jîyanê de wê pêşîya tevlibûnên me û pêşxistinên me di gelek waran de wê bidina afirandin. Gelek rewşên ku em di bin navê gotina fihêtiyê de wan salixdikin û dihênina li ser ziman wê ji wê zêdetirî wê aliyekê wan ê ku ew nehatî dîtin ê ku em di wê çerçoveyê de wê bi zanînî fahmbikin jî wê hebê.

Di nava jîyane civaknasî de wê, di serî de wê, mirov dikarê di dewama wê de wê werênê li ser ziman ku wê rewşa pêşdarazîyê weke ku me hinekî li jor hanî li ser ziman wê di pêşketinên mirov de wê weke nûqtayna astengîyê wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê, di serî de wê, werênê li ser ziman.

Perwerdeya empatiyê wê, di serî de wê aliyekê fêrbûnê ê pedegojikî jî wê di xwe de wê bide hawandin. Di wê rewşê de wê, di nava wê de wê, di serî de wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman. Di aslê xwe de wê di rewşa zaroyê de wê weke ku me hinekî li jor hanî li ser ziman wê, bi zaroyê re wê temenê empatikirinê bi awayekê xwezayî wê bi zaroyê re wê hebê. Wê di destpêka jîyan û pêşketina xwe ya weke bi xwandinê li dibistanê û hwd de wê bikarbênê. Lê bi demê re wê, ew wan xosletan wê weke ku wê li şûn xwe wê bihêlê. Kêm mirov wê, ew wê, pêşketinê wê heta demên balixbûnê wê karibin bidina domandin û pêvajoyên pêşketinê bi awayekê bi hişmendî bi wê re wê bidina jîyankirin. Di wê rewşê de wê, mirov wê dema ku wan xosletên xwe ji dest dide windakirin wê di aslê xwe de wê weke xosletna xwe yên fêrbûn û afrîner jî wê ji dest bide windakirin. Di wê rewşê de wê rewş wê were dîtin. Di wê rewşê zaroyê de wê ew wê were dîtin wê, bi kifşkirina wan xosletên zaroyê di demên wê yên piçûkatîyê de û bi wan re pêşxistina wan û hin bi hin di pêvajoyên pêşketin û xwandinê de wan bi gotinên ku ew di nava amûrên xwandinê de ku ew werina salixkirin ku ew hebin û ew xwe di wan de bibînê wê wan barî pêşaroja xwe jî bikê. Di wê çerçoveyê de wê êdî wê bi wan re wê hizirkiirna xwe wê bide domandin. Wê hişmendiya wê bi demê re wê pêşbixê. Wê, ji wê empatiya xwezayî wê bi ber ya bi hiş de wê gav bi gav wê herê û wê bi wê re wê pêvajoyên pêşketinê wê di xwe de û di nava jîyane xwe de wê bijî. Di wê rewşê de wê, zaro wê, wê êdî wê di awayekê rast û bi aram de wê pêşketina xwe wê, di nava jîyane xwe de wê bide çêkirin. Minaq di nava jîyane xwe de bi awayekê xwezayî bê û ankû bihiş bê çend caran mirov di rojeke xwe xwe de empatiyê fêra wê dikê. Ceribendinên wê dikê. Yanî jî wê di xwe de kifşdikê ku ew wê dikê.

Di wê rewşê de wê, di rewşa fahmkirina empatiyê de wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman wê, mirovê ku ew bi kesayet di nava civakê de pêvajoyên pêşketinê dijî û em wê weke zindiyek civaknas û derûnî û hwd wê salixdikin ku em bi wan wê fahmbikê wê emûpati wê weke xosletekê pêşketina jîyane nirov a bi hevdû re jî bê. Di wê çerçoveyê de wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê fahmbikê û wê werênê li ser ziman. Di dewama wê de mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê weke xosletekê mirov ê jîyanî û zindiyî wê xwe di wê çerçoveyê de wê bide nîşandin.

Empati bi aliyên wê yên zanînê û hişmendî ên fahmkirinê û aliyên wê yên xwezayî û fêrbûnê ên di jîyankirinê û kirinê de wê çerçoveya wê di nava jîyanê de wê xwe bi awayekê fahmkirinê re wê bide nîşandin. Weke xosletekê fahmkirinê wê bide nîşandin. Wê dema ku mirov wê tiştek, rewşekê, bûjenê û ankû zindiyekê wê bi hişbikê wê ew hişkiirna wê weke hebûnek têgînî wê bi me re wê bibê. Lê ji aliyekê din ve jî wê, ew tişt wê aliyê wê yê û weke rûyekê wê bê. Rêyê din wê aliyê wê yê din bê. Weke hiş a aliyê din ê hiş. Di wê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, fahmbikê. Bi têgînek felsefeyî ku mirov wê hizirbikê wê hebûn wê aliyê wê yê heyî bê. Ya vajî hebûnê wê nebûn bê. Bi têgîna aliyê din re em wê qast dikin.

Di wê rewşê de wê, weke aliyekê din ê wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman wê, di wê rewşê de wê, rewşa wê xwe bide nîşandin. Di wê rewşê de di aslê xwe de wê weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê rewşa empatiyê wê, di wê rewşê de wê, weke têgîneka fahmkirinê û ankû weke hûnera fahmkirinê wê mirov dikarê wê fahmbikê.

Fêrbûna empatiyê wê, di wê çerçoveyê de wê di nava jîyane me ya î ro a ku ew bi awayekê pirralî pêwîstiya fêrbûnê bi xwe re dide nîşandin û her wusa hin bi hin wê pêşketin wê di wê de wê bi carekê wê ji gelek aliyên ve wê bibin û wê bandûra wan di jîyane me de wê bigîştî û teybetî wê bibê wê, bi wê re wê empati wê temenekê fahmkirinê ku em dikarin bi wê re bi ser ve werin û fahmkirin re wê biafirênê. Di wê çerçoveyê de wê, di aslê xwe de wê, weke aliyekê giring ê fahmkirinê wê biafirênê. Wê, di nava jîyane me de ku mirov wê bi bandûra jîyankirin, karûxabat û hwd wê di bin pêvajoyên stresê û hwd de wê bijî wê, di wê rewşê de wê, weke têgîneka fahmkirinê a temen û alikar jî wê mirov dikarê wê hilde li dest bê. Mirovê dema me wê çendê ku wê weke mirovê dema hemdem wê were bi navkirin, çendî wê weke mirovekê bi zane jî wê were dîtin û wê were ser ziman jî wê, pêvajoyên stressê ku wê weke nexweşiyên

hemdem wê werina bi navkirin wê bijî. Di wê rewşê de wê dema ku mirov dikevê wan de wê herî zêde wê pêwîstî û pêdîvîya fahmbûnê wê di xwe de wê bi zêdeyî wê hîsbîkê. Wê di wê rewşê de wê, mihtacê empatî kirinê û danînê bê.

Di çerçoveya roja me de wê, empatî wê di wê çerçoveyê de wê, temenekê bi hişmend a bi kesê li rex xwe re wê bide çêkirin. Civakên î ro ên demên hemdem wê çendî ku wê weke 'civakên pêşketî' wê werina bi navkirin jî lê wê bi xosletên nava xwe ên ku ew dijîn re wê weke li hevdû beyênî bin wê bijîn. Bi salan wê du kes wê ciranê hevdû wê bijîn lê wê hevdû nasnekin. Wê di wê rengê de wê şewayekê pêşketinê wê hebê. Mirov wê zêdeyî wê, li xwe mujul bibê û bi xwe û pîrsgirêkên xwe ve wê alaquadar bibê. Di wê rewşê de jî wê di bin wan pîrsgirêkan de wê bitafisê û çilmisê. Wê bê bêhn bimênê.

Weke aliyekê din ê wê mirov dikarê wê jî wê werênê li ser ziman ku wê rewşa fahmkirina civakî wê, di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê giring wê bi xwe re wê bide nîşandin. Di rewşa fahmkirina civakê û têkiliya nava wê de wê, weke bêheybûyîna wan a ji hevdû û bi wê rengê jîyankirina wan wê, di wê çerçoveyê de wê, di aslê xwe de wê temenê pîrsgirêkên demê ên keseyetî, civakî û tendûrûstî jî bin. Di wê warê de wê, hin bi bin kifşkirina têgînên weke yoga, meditasyonê û hwd bo rehetiyê û çêkirina têkiliyekê bi xwe û xwezayê re wê, ji wê pêwîstiyê wê were.

Di wê rewşê de wê, di serî de wê weke aliyekê din jî wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê rewşên weke yên fahmkirinê wê di wê rewşê de wê werina dîtin ku wê temenê pêşketinê bi mejiyê civaknasîyê û derûnî re jî wê biafirênê. Di wê rewşê de wê, mirov wê di nava jîyane xwe de wê mihtacê van herdû mejiyan û pêşketina wan bê. Lê di wê rewşê de wê, civakên roja me wê weke civakên bécivaknasî ku ew dijîn wê, di wê çerçoveyê de wê, hinekî jî wê sedemên wê bi rengên pêşketinê zêhnî û hwd ên ku ew bi wan dijîn re jî wê li wê bigerihê. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê fahmbîkê ku wê rewşa fahmkirinê wê di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê giring wê xwe bi wê re wê bide nîşandin û dîyarkirin. Di dewama wê de wê, weke aliyekê giring ê fahmkirina empatiyê wê dikarê wê werênê li ser ziman û wê fahmbîkê.

Fahmkirina empatiyê di nava jîyanê de wê, di wê çerçoveyê de wê, li rex têgînên weke yên zanîstên civakî ên weke civaknasîyê û hwd û ankû weke bi wan re wê pêşketina wan wê di wê çerçoveyê de wê, temenekê aktiv û pêşketiner ên civakê wê bi wê re wê bide çêkirin. Di wê rewşê de

wê, temenê wê têkilîdanînê, fahmkirinê û derxistina li têgihiştinê wê bi afirênê. Di dewama wê de wê weke aliyekê din wê mirov dikarê empatiyê weke rêzkarîyek (disiplineka) zanîstî wê, pêşbixê û wê di wê çerçoveyê de wê, bi çerçoveya civakî li ser lingên pêşketinê ên weke bi perwerdeyê, civaknasîyê, têkilîyên navxweyî û hwd re wê di ahengekê de wê hilde li dest û wê werênê li ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê çerçoveyek fahmkirinê wê karibê bide me. Weke zanistekê fahmkirina min a empatiyê wê, di serî de wê ji ber van sedem û pêwîstîyên pêşketina jîyane mirov a bi hevdû re bê û ankû bi serê xwe bê wê bo wê bê. Di her rewşê de wê mirov wê, di nava rewşek civakî de wê bijî. Wê bi wê re wê, di nava rewşên jîyanî de bê. Wê bi wê re wê pêşketina xwe wê bijî. Her tiştê ku ew dijî û fêrîbê wê bandûr ji temen ve wê li jîyane mirov wê bikê. Mirov çendî ku ew pêşdikeve wê ji bandûrê re jî wê bi wê heman rengê wê vebê. Ev wê weke xosletekê pêşketinê bê. Lê di dewama wê de wê, rêyên bandûrê wê bi başî heta ku wê jê were wê bikê ku wan bi zanebûn bikê. Wê di wê çerçoveyê de wê, hişmendiya bi têngîna bandûrê re wê, di wê çerçoveyê de wê, weke felsefeyekê wê mirov dikarê wê hilde li dest û wê werênê li ser ziman. Hişmendiya bandûrê wê, di wê rewşê de wê, pêşketina jîyane me wê bi wê re wê, pêşkeve. Lê li vir wê mirov dikarê wê weke aliyekê din jî wê werênê li ser ziman ku wê rewşa fahmkirina wê bandûrê wê, çendî ku em li wê serwer in wê wilqasî em karibi bahsa pêşketina xwe ya bi xwe re a bihiş û li berçav bikin.

Weke zanistek civakî empati wê fêdeyên wê ji pêşketina civakê û mirov re wê di nava xwezayê de wê pirr zêde wê hebê. Di wê rewşê de wê, di warê pêşxistina mejiyê mirov de wê bi fîzîkî jî wê hinek aliyên wê hebin. Mînaq wê di wê rewşê de wê bandûra wê li xêv û pêvajoyên pêşketina xêva me di jîyane me de wê hebê. Î ro zanista roja me de wê dikarê bi awayekê hesanî wê kifşbikê ku wê rewşên weke yên negatîv ku mirov dijî, rewşên weke yên tenêtiyê û derûnîya wê temenê nexweşîyên weke *elzaymêrê* ku ew zû bi mirov re pêşkevin bin. Di wê rewşê de wê rewşa weke bêtêkilî û fahma wê bi tenêtiyê wê di dewama wê de wê ew weke rewşek bi tememî ji jîyanê qûtbûnê wê xwe bide nîşandin.

Ev rewşên ku em wan dijîn wê di wê çerçoveyê de wê bandûra wan di jîyane me de bi aliyên ku em dibînin û aliyên ku em nabînin re wê pirr zêde bê. Di dewama wê de wê weke aliyekê giring wê di serî de wê mirov dikarê wê, di serî de wê werênê li ser ziman.

Di felsefeya jîyane civakê de wê, têngîna têkilîdanê, hevdû fahmkirinê, bi hevdû re jîyankirinê, hevdû naskirinê û hwd wê hebê. Ev aliyên ku wê

yên ku ew zêde pêşketî na di jîyane roja me de wê, di wê çerçoveyê de wê weke aliyna temenê pirsgirêkên jîyanî û civakî ên jîyane civake roja me jî bin. Em ji wê aliyê ve wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê, di serî de wê, dikarin wê weke aliyekê giring ê jîyanî wê fahmbikin. Têkiliya mirov a bihevî re û fahmkirina wê, têkiliya mirov a bi xwezayê re û fahmkirina wê, bi zanînê re û fahmkirina wê di wê çerçoveyê de wê weke aliyna ku mirov diikarê wan werênê li ser ziman bin.

Empati wê, di wê çerçoveyê de wê, di aslê xwe de wê, her kesek ku ew car bi dengî wê dihênê li ser ziman û carna wê bi bîdengî dihênê li ser ziman wê banga pêşxistina wê di xwe de wê bikê. Di wê çerçoveyê de wê, di serî de wê, ev wê weke aliyekê giring ê fahmkirina mirov a ji jîyanê jî bê.

Mirov di nava jîyane ku ew dijî, şertûmercên ku ew bi wan dijî, rewşên ku ew bi wan pêşdikeve û ankû derdikevina hemberî wê ew wê hemû wê weke aliyna ku wê mirov wê di nava hewldana fahmkirina wan de bê. Azwerîya fêrbûnê a mirov wê hinekî wê di temenê wê de wê xwesteka jîyanê wê hebê.

Di wê rewşê de wê weke aliyekê din jî wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê rewşa fahmkirina jîyanê wê, di wê çerçoveyê de wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê rewşa wê, weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman.

Fahmkirina mirov wê, bi rengê wê re wê çerçoveyek jîyanî a ku mirov ew jîyankir wê bide nîşandin li berçav. Di dewama wê de wê mirov dikarê wê weke aliyekê giring ê fahmkirinê wê werênê li ser ziman.

Fahmkirina jîyanê wê, ne tenê wê weke fahmkirineka ku mirov bi wê dijî û êdî ew wê derbas dibê bê. Di dewama wê de wê mirov wê bi wê re wê, bigihijê fahm û têgihiştinê ku ew bi wê pêşîya xwe bibinê û bi wê re jîyane xwe bide domadin. Di wê rewşê de wê her mirov wê, xwediyê zanînek jîyanê a ku ew bi wê dijî bê. Ev wê ne girêdayî xwandinê a li dibistanê û hwd bê. Ya dibistanî wê tenê wê weke renekê fahmkirinê a bi hiş ku ew hatî pêşxistin bi zanînê bê. Lê li vir wê ahenge jîyanê û ew zanîna me çendî ku ew levbikin wê ew çendî wê karibin bibina temenekê pêşketinê. Zanîn ku ew mirov bi xwezaya jîyanê re bide hevnasîn wê hingî wê temenekê fahmkirînê ê esasî wê bi mirov re wê bide çêkirin. Wê mirov wê, ji deverekê wê barî deverekê bikê. Di wê çerçoveyê de wê, di serî de wê, zanîn û jîyan wê levkirina wan wê temenê jîyankirinê wê bi aqil bi afirênê. Ahenge jîyanê wê temenê sazûmana mirov a bi aqil û hwd hizirkirinê jî bê. Her tişt wê, di wê çerçoveyê de wê temenê wê bi xweza

û jîyanê û rewş û heyînên di wê de bin. Hemû jî wê berê wan bi ber pêşîya wan ve bê. Wê bipêşve wê herin. Ti tişt wê bi şûnve ne harikê. Ev wê weke destûrek jîyanê û xwezayê a ku mirov wê di serî de wê fahmbikê ku mirov li gorî wê dijî û jîyane xwe jî îdema dikê bê. Di wê rewşê de wê, rewşa fahmkirina me ya bi jîyanê re wê ji aliyekê ve wê wê, mirov dikarê bi xosletên empatiya xwezayî wê fahmbikê.

Empati wê, di serî de wê weke têgîneka ku ew di wê rewşê de wê, temenê fahmkirina me ya di derbarê mirovan de jî wê biafirênê. Minaq dema ku mirov wê zarokê bi pêşketina wê re wê bide berçav wê ew çawa bînê û hwd wê hinekî wê bi wê ve wê girêdayî bê. Di serî de wê, mirov ku mijarê ji vê aliyê ve wê hilde li dest wê dikarê bi wê rengê wê werênê li ser ziman ku wê zaro wê ji temen ve wê bi kirinên empatiyî re wê were hevnasîn kirin. Bi kirinên weke xwe naskirinê, di kirinê de bi xwe bawerkirinê, xwedîtînê, baş hizirkirina di derbarê kesên din de fêrkirina spaskirinê piştî kirinekê, tiştêkê, xwarin xwarinekê û hwd. Di wê çerçoveyê de wê, rewşên weke xwe bi rêz û hûrmet dîtina kesên din wê bê pê dayîn naskirin. Di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê din ê giring wê mirov dikarê wê, di serî de wê werênê li ser ziman.

Her wusa pirsên weke di derbarê kesên duyem de ku ew dibînê de ew çawa dibînê, nasdikê, dîbînê û hwd jî weke aliyekê din ê fahmkirinê bê. Di wê rewşê de wê, mirov wê bi wê re wê, dema ku wê, tiştêk pê dana fahmkirinê, dûbarekirinê, rewşên weke yên naskirinê bi bîrxistinê, bûhûrandina demê bi kesên dervî xwe ên ne weke xwe re, naskirina wan û fahmkirina wan wê weke aliyê ku wê zaro wê, di wê çerçoveyê de wê karibê bi wan empatiyê bi xwe re pêşbixê bê. Di rewşa zaroyê de bûyîna minaqek baş û axiftina di derbarê hêstan de wê, weke aliyekê din ê ku wê karibê bandûrê di wê çerçoveyê de bi başî wê bide çêkirin û pêşxistin bê. Dema ku zaro bi wê re li ser hêstan hat axiftin û salixkirina wan bi rewşan di mejiyê wê de hat kirin wê hingî wê ew wê weke rewşna hizrî jî wê cihê xwe wê bigirin. Di dewama wê de wê weke aliyekê din wê ev wê xwe bide dîyarkirin.

Zaro wê, bi hêstan wê hewirdorê kes, tişt û rewşan wê nasbikê. Wê di wê çerçoveyê de wê hêstên wê yên di derbarê kesên din de wê, di wê çerçoveyê de axiftina wan û bi wê re pêşxistina hizran bi wan re di derbarê rewş, kes û tiştan de bi wê re wê, weke aliyekê din ê pêşketinê wê karibê xwe bide nîşandin bê. Di wê rewşê de wê ew di mejiyê zaroyê de wê, salixkirinan wê bikê. Piştî wê re wê dema ku wê zaro wê, pirtûkan bixwênê bi wê re pêşketinê wê weke aliyekê baş bi bandûr bikê. Di wê

rewşê de wê. Xwandin wê weke aliyekê ku wê mirov dikarê gelek aktiviteyan bi wê re bi zaroyê re bikê bê. Minaq di demên razanê de dê û ankû bav wê bi wê re pirtûkê bixwênin. Wê bi wê re wê bi axifin bi awayekê bi rêkûpêk weke ku ew bi yekê mazin re di axifin bi heman cidiyetê û zanebûnê. Zaro di wê axiftinê de divê ku ew fahmbikê ku ew dihê hildan li cidiyetê, li wê dihlê hisandin, hêst û hizrên wê dihên hildan li cidiyetê. Bi wê re wê, di wê çerçoveyê de aktivîten ku ew bi wê re dihên kirin wê, di wê rewşê de wê, têkiliyekê wê bi wê re wê bidina afirandin.

Hêsta naskirinê wê di wê çerçoveyê de wê bi hêstan û kirina empatiyê re wê bi wê re wê bi zaroyê re wê çêbibê. Di dewama wê de wê weke aliyekê din ê giring wê mirov dikarê wê hilde li dest û wê werênê li ser ziman. Zaro wê, di wê rewşê de têkiliya zaroyê a bi empatiyê ku wê mirov dikarê wê hilde li dest wê, di wê rewşê de bi pirsîna pirsên weke kesê din ku ew alaqaşê dide nîşandin wê çawa wê xwe baştir wê karibê hîsbikê û çî bo wê dikarê were kirin. Yan jî wê dema ku wê rewşek ne baş û ankû baş bû ku mirov li ser wê re pirsê bipirsên bi rengê ku ew tu bana têyê çî hîsbikira û hwd. Wê di wê rewşê de wê zaro wê bi pirsên bi wê rengê re wê, têkiliyek empatiyê wê di mejiyê xwe de wê bide çêkirin.

Rewşên weke li şûnê dana hizirkirin wê weke rewşna ku wê, di wê çerçoveyê de wê mirov wê di wê têgihiştinê de wê bigihênê li hizrekê. Di serî zaroyê de wê, di wê çerçoveyê de wê, dîmenekê wê bide afirandin. Di serî de wê, zaro wê, bi wê re wê, rewşê wê dema ku wê xwe li wê rewşê hizirkir wê di mejiyê wê de bibê. Bi wê re jî wê bi gotinên ku wê di wê çerçoveyê de wê, naqandin û bi wan hevokên xwe avakirin wê, çerçoveyek hizirkiirînê wê di mejî de wê bide afirandin. Zaro dema ku wê, rewşa kesekê astengdar minaq ku ew li ser kursiyê dimeşê ku ew rûniştîya û ew nikaribê lingê xwe bikarbênê û ku zaroyekê din ew dît û jî wê hat pirsîn ku ew tû ba li şûna wê rûniştî li ser wê kursiyê astengdar têyê çî hîsbikira wê, di wê rewşê de wê, zaro wê di mejiyê xwe de wê, bi wê rewşê de wê pêşî bide hizirkirin. Weke aliyekê din wê fêrî xwe li şûnê dîtinê û hizirkirinê wê bikê. Di wê çerçoveyê de wê, ev rewş wê, di aslê xwe de wê, weke rewşeka ku wê mejiyê zaro wê, jî rewşa wê bibê rewşek din.

Ev rewşa ku mirov wê weke li şûnê hizirkirinê wê dikarê bi hinek rewşên din re jî wê hizirbikê. Minaq rewşên weke yên tamaşakirina filmekê û xwe weke lehengê wê filmê û qarakterê wê bi xosletên wê re li şûnê hizirkirin û ankû xwe weke wê û ankû weke wî hizirkirin wê, di wê

rewşê de wê, rewşek bi xosletî a teybet bê. Di wê rewşê de wê, rewşa filmekê bi qarakterên wê yên ku ew didênina li ber mirov ku mirov bi wê bihizirê wê, di aslê xwe de wê weke rewşek teybet bê.

Di wê rewşê de wê, rewşa filman wê weke rewşek teybet bê. Çendî ku wê film wê, ji nivîsekê, pirtûkekê û hwd wê peyxama wê û senaryoya ku ew ji wê hatî girtin wê, di wê rewşê de wê, çerçoveyek hizirkî bê. Lê wê di wê rewşê de wê kesên ku ew wan qarakteran divejênin wê di wê rewşê de wê, weke aliyekê afrîner ê wê jî wê derkevina li ber nerîna kesên tamaşavan. Minaq wê, di wê rewşê de wê di film de wê, kesê ku ew dileyizê wê, xoslet û qarakter wê ew wê bi wê re afirandin. Wê, di wê rewşê de wê, ew wê qarakter wê, bi wê re wê, çerçoveyek wê rewşê wê bi wê re wê, di mejî de wê, bi afirê.

Di roja me de wê gelek filmên weke yên 'science fiction' û hwd wê, werina çêkirin. Wê di wan filman de wê, qarakter û dem wê minaq wê li demek pêş weke li pêşarojê wê were hizirkirin. Wê, di wê de wê, bi awayekê wê were hizirkirin ku wê di pêşarojê de wê çi û çawa wê regekê pêşketinê ê mihtemel wê bibê. Di wê rewşê de wê, ew xiyalkirina ku ew dihê kirin wê, bi wê re wê, were afirandin. Wê bi wê re wê gelek hûrgilên wê, werina pêşxistin ji rewşên cilên ku ew dihên li xwe kirinê heta leyistoka zaroyekê ku ew bi wê dileyizê wê, ew wê bi wê rengê wê biafirê. Minaq di filmê "star wars" de wê qarakterên ku ew dihên pêşxistin wê di rastiyê de wê li jîyanê wê nebin. Weke 'wader' ku wê qarakterekê wê filmê bê wê, di destpêkê wî de sûreê wî yê elektornik ku ew bi rohiyê heya wê were tefkirkirin û wê bi wê re wê, ew wê, bibê. Di wê rewşê de wê, weke wê bi sedan hûrgilên ku wê di wê filmê de wê bibin wê, piştê wê bi demê re wê heta leyistokan wê bo zarokan wê çêbikin. Wê bi wê re wê, zarok wê xwe di mejiyê xwe de wê weke wan qarakteran wê bihizirê û tefkir bikê. Wê bi wê li xwe wê bihizirê.

Her wusa filmê 'wampirekê', 'afsûnkarekê', 'kesekê ji pêşarojê ku ew di demê de rêwîtîyê dikê û ew dihê dema me ya îro û ankû demek din ku ew dihê tefkir kirin. Minaq filmê "Back to the Future" wê filmek ji wan filmên ku em dikarin di wê çerçoveyê de wê werênê li ser ziman bê. Di wê çerçoveyê de wê li gorî wê qarakter, dîzayn û tefkirkirin û hwd wê, bi wê re wê were kirin. Wê cihanek wê bi wê re wê reng û awayê wê were hizirkirin. Wê di wê dema ku wê mirov wê li wê bihizirê wê, mirov wê, xwe li wê bihizirê. Wê di wê çerçoveyê de wê, di mejiyê zaroyekê de wê, ew wê weke dunyayek xeyali a 'rast' bê. Di wê çerçoveyê de wê, ew bi wê re wê hebê.

Di wê rewşê de wê, ev rewşa hizirkirin û tefkirina weke wê û ankû xwe li şûnê wê, di wê çerçoveyê de wê, di temenê wê de wê hizirkirina ku ew hinekî li pêş ya rewşa ku mirov wê dihizirê û ankû xosletên ku ew hinekî weke bi aqilê mirov weke yên cihanek bi afsûn û hwd re wê bibê. Di demên berê de minaq wê, di nava malbatek kurd de wê dema ku wê zaroyên xwe wê razênin wê çîrokên keçelok ku wê yek li dûv ya din wê were û bi hezaran çîrok wê bi wê rengê wê werina afirandin û vegotin wê hebûban. Wê keçelok wê ji şeklekê wê bikeve şeklê din de. Carna lehengekê ku ew şûr didest de bû, carna kesekê rêwîtîyên dirêj dikir bû. Carna kesekê bi keça key û ankû mîrekê dihat zewicandin bû û hwd wê, di wê rengê de wê çîrokên wî û ew cihane bi afsûn ku ew li dora wan vagotinan hûnayî wê bi wê re wê dîmenekê pîrr zêde vekirî û weke rast bê wê di mejiyan de wê biafiranda. Wê, dema ku ew çîrok dihatina gotin wê zaroyên kurd wê, xwe weke çîrok wê bihasibandan û ankû weke wî ku wê her tişt wê ji destê dihat wê tefkir bikiran. Wê di wê rewşê de wê, bi wê rengê wê, xwe di xiyalên xwe de wê weke wî û di cihane wî de wê bidîtan. Di nava wan vegotinên de wê, rewşên ku wê bi hetan vegotin wê, bi wê re wê, di meji de wê, çerçoveyek bi afiranda. Weke çîrokên keçelok wê gelek çîrokên din jî ku wê bihetan vegotin hebûn.

Di nava vegotinên çîrokî de wê, bi awayekê wê, zelal wê rengên qarakterî wê hebê. Wê, di wê rewşê de wê, bi xosletên cûda wê hebê. Di nava wê de mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê rewşên jîyanî wê, di wê çerçoveyê de wê, bi wê re wê werênê li ser ziman.

Di rewşa têkilîdanînê de wê mejiyê mirov wê, di wê rewşê de wê, di rewşekê de wê xwe di wê de wê bi awayekê konsentre wê bikê û wê bi wê re wê, di nava jîyanê de wê bijî. Di wê rewşê de mejiyê mirov ê xwe li şûna kesê duyem hizirkirinê ku ew diafirê wê, di wê mejiyê de wê, ji aliyekê din ve jî wê, xwe ji girtinê re jî wê weke ku wê vekê. Di wê çerçoveyê de wê mirov dikarê wê, weke aliyekê wê yê giring wê, di serî de wê werênê li ser ziman.

Di çerçoveya wê têtîna de wê, dema ku mirov bi têtîna empatiyê re bi wê re dihizirê wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê ast pêşketina fahmkirina civaknasî, derûnî û hwd wê, di dewama wê de wê weke pîvaneka ku wê mirov karibê li ser wê re wê empatiyê wê pêşbixê wê pêwîst bê. Di wê rewşê de wê, di serî de wê mirov dikarê wê weke aliyekê giring wê werênê li ser ziman.

Di serî de wê mirov dikarê bi wê re wê werênê li ser ziman ku wê empatî wê pêşketina wê û ankê wê têtîna wê, di sserî de wê, ji aliyê

gihiştina temenê çareserkirina pîrsgirêkan, têkilîdanîn û li dijî rewşên negativ ên diwar û hwd wê, weke têgîneka ku wê karibê ji mirov re weke perspektîfek pozîtiv jî wê di her rewşê de wê, xwe bide dîyarkirin bê.

Di warê fahmkirina hêstên kesekê din bi hêstên xwe wê, di serî de wê, temenekê fahmkirinê ê bi hêstî û aqilê hîstîyarî wê, di serî de wê di temen de wê pêwîst bê. Wê ev gihiştin wê di serî de wê, pîvanek fahmkirinê wê di temenê xwe de wê bihawênê. Wekî din wê weke şêwayekê fêrbûn û alimîna kirina wê empatî wê, weke çerçoveyekê wê were dîtin.

Wekî din wê ji aliyekê din ve jî wê nîşanaka wê bê ku mirov ne tenê li xwe dihizirê. Mirov wê, bi hizirkirinekê civaknasî û civakî wê li yê din jî wê karibê bihizirê bê. Di warê fahmkirinê de jî wê, xwediyê temenekê pêşketî bê. Wê xwediyê wê karîna fahmkirinê bê. Wê wekî din wê nîşanaka wê jî bê ku mirov wê karibê ji kesên din re bibê alîkar û pîrsigirêkên wan çareserbikin û ji wan re bibina alîkar. Ev jî wê weke aliyekê din ê ku wê di serî de wê temenekê fahmkirinê û hişmendiyekê wê pêwîstî wê bê.

Rewşên weke yên ku wê mirov ne xwediyê empatiyê bê ku mirov bi şîroveyan şikandinê şîrovebikê, xwe mazintir bide nîşandin, gûhdar nekê, ne herê cem kesekê din û ne jî bihêlê kesek were cem wê û hwd wê weke aliyna ku wê di çerçoveya nebûna têgîna empatiyê de ku mirov dikarê fahmbikê bê.

Kesê xwedî empatî wê bi hêstên xwe wê xwediyê wê karîna fahmkirina hêst û hizrên kesên din ên li dora xwe bê, li wan heyîder û baldar bê, ji wan ne dûr bê û wan fahmbikê bê. Wekî din wê bi xwe bawer bê û xwediyê hêstên berpirsîyarîyê bê. Bi aqilê xwe serwer û bi sehêr bê. Li pêş bê û bi fahm û hiş bê. Di warê civaknasî û pêwîstîniyên wê de wê, di serî de wê, xwe dûr negirê û wê xwe bi awayekê berpirsîyar wê bibînê. Wê ji jîyane civaknasî wê xwe dûr negirê. Wê bi xwe û bawerîya li xwe re wê, hertimî wê li pêş bê. Wekî din wê bi zanîn û jîra xwe re wê, xwediyê fahmkirinek mirovî a fahmkirinê bê. Wê bi xesasiyeta xwe ya empatiyî, zanîn û ankû jîra xwe, hişmendî û hêstîyarîya xwe re wê were dîtin.

Empatî wê aliyê wê yê hêstîyarî wê, mirov ji vekirin û parvekirinê re wê weke aliyekê wê vekê. Bi wê re wê mirov wê bi têkiliya ku wê dênê re wê temenek fahmkirinê wê bi wê re wê, wê pêşbixê. Aliyê din jî wê, bi empatiya hişmendî re wê, di serî de wê, hêza fahmkirinê re wê were ser ziman. Di dewama wê de wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê mirov

dikarê wê werênê li ser ziman fahmkirina kesê duyem bi hêst û hizrên wê re wê, weke aliyekê mirov ê mirovî jî bê. Mirov wê bi wê re wê ne weke kesekê bi tenê û tenê li xwe dihizirê bê. Wê bi gotinek din ne egoist bê. Hinekî jî wê dema ku wê li vir wê bahsa empatiyê wê were kirin wê ev wê bi aliyên wê jîyanî ên bi hevdû re jîyankirin û parvekirinê re wê were qastkirin. Aliyê din ê hêstî jî wê, di serî de wê, bi awayekê fahmkirin û sehêtkirina hêstan re jî wê mirov dikarê werênê li ser ziman. Empariya hêstiyarî wê, di serî de wê, di wê rewşê de wê werênê dîtîn. Minaq bijîşkek ku ew oparasyonên cerrahî dikê ew divê ku ew hêstên xwe fahmbikê û wan bikê bin sehê de. Bi wê re ew bi hêstên xwe karibê bi ser ve werê. Ev jî wê, hêzek hêstiyarî wê bi xwe re wê bide nîşandin û dîyarkirin. Empati wê di wê çerçoveyê de wê weke têgîneka fahmkirina hevdû, têkilîdanîna bi hevdû re û karîna xwe kirina cihê hevdû de bê. Wê di wê çerçoveyê de wê weke fahmkirinekê bê. Her tiştê ku ew zindî bê û ne zindî bê wê temenê empati bi wê re danînê wê bi hişmendî wê biderfet bê.

Em dema kju bahsa mirov weke kes û keseyetekê dikin em bi wê re wê hêstiyarî û hizira mirovî jî bi wê rew di aliyekê de di keviya mejiyê xwe de bi wê re dihizirin. Em bi wê re em dihizirin ku em çawa wê baştirin fahmbikin. Wekî din wê kesê din ê li hemberî me wê çawa wê me bibînê û fahmbikê.

Bıqasî ku em, dema ku wê têkiliyê bi kesên din û hêst û hizrên wan re dênin wê wilqasî jî wê weke aliyekê giring wê, mirov karibê xwe bi hizirkirin, fahmkirin û hêstiyariyên xwe re wê fahmbikê. Di aslê xwe de wê, di wê çerçoveyê de wê, ev wê weke aliyekê me yê ku em bi wê karibin bibînin û bi bihizirin jî bin.

Fahmkirina nava mirovan wê wan nêzî hevdû bikê. Wê wan bi hevdû bide nasîn. Wê têkiliyek bi hişmendî wê di nava wan de wê biafirênê. Mirov wê, têkiliyên ku ew bi hevdû re didênin wê ji aliyekê ve wê li ser pêwîstiyên xwe jî wê ew wê têkiliyê wê dênê. Minaq mirov wê, di nava xwezayekê wê bijî ku ew hertimî karibê bi hewirdora xwe re ew ew bihizirê, bibînê, bide û bistênê, fahmbikê û bi hevdû re aktiviteyan bikê. Wê, di wê rewşê de wê ya ku wê temenê wê biafirênê jî wê fahmkirineka bi hişmendî a ku mirov wê, xwe bigihêniyê de bê.

Di rewşa hevdû fahmkirinê a bi empatiyê mirov dikarê wê ji aliyê ve wê bişibihênê moastro'yekê ku ew bi kirin û tevgerên xwe yên ku ew dikê re wê, temenê tevgerên lêxistinên amûrên musikê û hwd wê biafirênê jî. Di wê rewşê de wê, di awayekê de wê bo ku ew kesên li dora

moastro bo ku ew karibin weke ku ew dihizirê ew tevgerên wî fahmbikin. Di wê çerçoveyê de wê, di wê çerçoveyê de wê, ew tevgerên ku ew ew wê bikin wê li pêşîya wan jî bi derfetî wê bi nivîskî wê hebê. Wê dema ku wê moastro wê şifa destê xwe wê bihajênê û wê bibê û bîrê wê bi wateyekê wê ew wê bibê û bîrê. Wê di wê rewşê de wê, ew wateya ku ew ew bi wê dibê û dihênê wê, di wê rewşê de wê, kesên li dorê ew wê bibînin. Wê weke wê lêxistina amûrê wê bikin û wê, bikin. Wê di wê rewşê de wê, dengdayina wê tevgerê wê weke aliyekê din ê ku mirov wê dikarê wê li wê bihizirê bê.

Empati wê weke ku me li gele deveran li jor hanî li ser ziman wê temenê wê li ser fahmkirina hevdû bê. Wê, bi wê re wê, weke aliyekê din jî wê mirov dikarê wê li wê bihizirê û wê fahmbikê û wê werênê li ser ziman wê hevdû fahmkirin wê di wê çerçoveyê de wê temenê têkiliyê a bi hevdû re wê biafirênê. Di warê empatiyê de wê, di wê çerçoveyê de wê, têkiliyek fahmkirinê bê. Di rewşa fahmkirina empatiyê de wê, têkiliyek fahmkirinê ku mirov wê dênê wê, di wê rewşê de wê, dema ku mirov gihişt hêstna û hizirna li yê ku em fahmdikin wê, hingî wê ew ji empatiyê derbas bibê û wê bibê sêmpatî. Sêmpati wê, kesên ku me hêst û hizirên wan fahmkirin wê hêstiyarîya ku em li hemberî wan hîsdikin wê ji wê re wê bê gotin. Sêmpati wê hinekî jî wê, ji empatiyê cûdatirî wê xwediyê hêstek ku ew dihê xwedîkirin li yê ku me ew fahmkir bê.

Sêmpati wê aliyê wê yê xwedîkirina hêstan li yê ku em fahmdikin ku wê bi xwe re wê werênê li ser ziman wê beremberê wê empatî wê, weke tîgîna ku mirov hêst û hizirên kesên duyem fahmbikê û xwe bikê cihê ku mirov weke wê fahmbikê. Baştirin fahmbikê. Û ew çî hîsdikin bi wê hêst û hizirê di xwe de ku em jî wê hîsbikin weke wan. Weke hevdû hîskirin wê, bi wê re wê weke aliyekê temenê parvekirinê wê bi tîgîna empatiyê re wê were ser ziman. Mînaq weke ku me li jor hanî li ser ziman êşa kesekê dervi me em tenê bi fahmkirina hêst û hizirên wê re wê fahm nakin. Ew di encama wê de wê, çawa wê ew wê dijî bi dilêşî û ankû vajî wê bi dilxweşî wê, bi wê re wê, hewlbêdayin ku ew wê fahmbikê.

Di empatiyê de wê beremberê hevdû hêst û hizirkirina li hevdû wê weke ku ew wê, bi gotina sêmpatiyê re wê were ser ziman wê nebê. Di sêmpatiyê de wê hêstên beremberê hevdû ku ew dihên xwedîkirin li hevdû wê hebê. Di wê çerçoveyê de wê, di awayekê wê rewşa du kesên ku ew hêz hevdû dikan em dikarin bi sêmpatiyê re wê mînaqa wê bidin. Rewşa dêûbav û zaroya wan mînaq bidin. Wê ji herdû aliyên jî wê hêstên li hevdû wê hebin.

Di rewşa xwedîkirina hêstekê li kesekê, li gelekê, li komekê, li tiştekê, li tîmek leyistikê û hwd wê, sempatiyê wê werênê li ser ziman. Wê, di wê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, fahmbikê. Çendî ku wê, têgîna empatiyê wê weke têgîneka ku em wê bi fahmkirinê wê dijîn û wê fahmdikin jî wê dem bi dem wê ew di nava jîyane asayî de wê newê kirin. Ya ku wê li pêşîya kirina wê asteng bibê wê çi bê? Ya ku wê li pêşîya wê asteng bê wê azwerî, ajo, hêstên xwe çêtir dîtîne, hevdû fahm nekirinê û hwd bin. Weke van mirov dikarê gelek hêstên werênê li ser ziman.

Bi têgîna empatiyê re wê weke ku wê zimanê hêstan hebê wê bibê. Wê mirov wê bi wan re wê hevdû bibênê, fahmbikê û nêz bibê. Mirov wê, dema ku wê hêstên xwe weke hêrsbûnê, hêzkiirnê, şabûnê, dilxweşiyê, nefretê, dilperîyê, dilşawitîna bi kesekê û hwd ve ku mirov wê bide nîşandin wê ev wê weke awayna hêstî jî bin. Wê, bi wan re wê mirov wê, bide nîşandin. Di aslê xwe de wê dema ku mirov van hêstan dide nîşandin wê, di temenê wan de jî wê fahmkirinek wê hebê. Di wê danîşandina wan hêstan wê ji aliyekê ve wê bi wan hizran bê. Di wê çerçoveyê de wê, di aslê xwe de wê, hêst wê aliyê mirov ê ku mirov wê xwe bi wê weke dijî û di jîyanê de heya jî wê dikarê bi wê werênê li ser ziman. Wê amûrekê weke hesinek ku ew robotek bê wê di roja me de wê hîsnekê. Lê mirov wê weke zindiyekê wê hîsbikê.

Empati wê di jîyanê de wê encama wê çi bê? Wê di serî de wê mirov wê zêdetirî wê baştir fahmbikê, bigihijê nêzîkatîyek fahmkirinê, bixweşbînî bibê û zêdetirî bi mantiq weke ku wê tevbigerihê. Li vir wê weke ku wê weke nakokiyekê wê were dîtî. Lê ev wê rast bê. Çendî ku mirov empatî wê, bi kesê li hemberî xwe re kir wê, di xwe de jî wê rehet bê, fahmbikê, bi pêşdarazan wê neji û di nêzîkatîyek rast wê fahmbikê.

Rousseau Wê dema ku ew bahsa empatiyê dikê wê bîrê ser ziman û bêjê ku 'mirovê xweza wê bi empatiyê nêzî hevdû dibin, yanî her mirov ku ew êşê dikişênê xwe dikê cihê wê yê ku ew êşê dikişênê û ew nexwezê ku êşê bikişênê bi wê re nexwezê ku ew jî êşê bikişênê."

Aliyê mirov ê sempatiyê zêdetirî wê weke ku wê dem bi dem wê beremberê bi bersivgirtina hin hêstan re wê pêşkeve. Tiştekê ku wê hazê bide mirov wê sempatiya mirov wê li wê pêşkeve. Dema ku mirov wê leyistikekê tamaşabikê ku mirov wê li xoşa mirov wê herê. Wê ji wê mirov wê dilxweş, kêfxweş û ankû vajî wê dilnexweş û kêfnexweş bê. Wê di wê rewşê de wê, bi hêstekê ku mirov wê, hîsdikê re wê ew wê bi hêstîyarîya xwe re wê bi bersivênê.

Ya ku empatiyê wê weke kirina wê hinekî zortir dikê wê çi bê? Wê di serî de wê fahmnekirinên me bin. Di dewama wê de wê, pêşdarazên me bin. Mirov wê çi dihizirê wê hizirkirinên mirov wê, ji aliyekê ve wê, hem temenekê hêsan ê empatiyê wê biafirênê û hem jî wê ji aliyekê din ve wê temenekê vajî wê biafirênê. Hizirkirin wê, dema ku mirov bi bihîstinekê bê û ankû regekê din ê weke wê bê ku mirov girt wê, ew wê, weke têgînekê wê di meji de wê bimênê. Mirov wê li ser wê re wê bihizirê. Ew hizirkirin wê bi awayekê xwezayî wê karibê di reng û awayê pêşdarazakê de ew were dîtin û xwe bide nîşandin. Di dewama wê de wê weke aliyekê giring wê, di serî de wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê hizra empatiyê wê, di wê çerçoveyê de wê, bi fahmkirina wê re wê, temenekê fahmkirinê bi element, fenomen, dîyarde û argûmanên wê re wê, pêşkeve.

Parvekirina mînaq a êşê û fahmkirina wê ji hevdû cûda ya. Yekê ku ew êşa xwe parvadikê û yê din ê ku ew wê dixwênê wê, weke hevdû wê, ew wê, nebînin. Di wê rewşê de wê, empati wê hinekî jî wê pêwîst bê ku mirov wê êşê fahmbikê. Empatî wê di aslê xwe de wê di awayekê de wê, dema ku mirov wê bihizirê wê, aliyekê zindiyî bê. Wê her tiştê ku ew dijî û bi jîyan bê wê karibê wê di wê çerçoveyê de wê hilde li dest. Empati wê mirov dema ku wê li wê dihizirê wê mirov dibînê ku wê di zanîna mirov bo kirina wê, di astekê de bûyîna xwediyê pêşketinê wê pêwîst bê. Weke ku car bi car kurd dibêjin mirovê pozbilind wê ti carî wê, nikaribê xwe bikê cihê mirovan, ber ku ew poza wî bilinda.” Ji wê gotina pozbilindiyê wê ya ku wê were qastkirin wê ew bê ku mirov xwe li ser mirovan re bibînê û yê li hemberî xwe piçûk bibînê. Kesên bi wê rengê wê weke ku wê werênina li ser ziman wê, ne bi derfet bê ku ew karibê bibê xwediyê sîyanek kirina empatiyê.

Di nava civakê de wê hertimî wê hizrên cûda, felsefe û fahmkirin cûr bi cûr wê hebin. Wê, di wê çerçoveyê de wê, dema ku mirov di nava malekê de jî binerê wê endamên wê malê ên bi hevdû re ne di hemhizrê de bin mirov wê rastî wê werê. Di wê çerçoveyê de wê, dema ku wê herkesek wê bi hizra ez rastim û hertimî divê ku ew weke min bê wê, hingî wê, bi tememî wê, weke ku wê xwe ser herkesekê re bibînê.

Di wê rewşê de wê, dema ku mirov wê cihêrengiya hizrî, bawerî û hwd a nava civakê û komên wê binerê wê, di serî de wê, di wê rewşê de wê, gelek hatinên hemberî hevdû û dijberîyên ku ew diafirin wê, ji nebûna empatiyê wê were. Di wê rewşê de wê, dijberî wê, sînorê wê bê ku mirov dev ji hevdû fahmkirinê berdabê bê. Di serî de wê mirov dikarê wê

werênê ser ziman ku mirov bihizirê di nava civakê de wê gelek kom û kes wê hebin û wê di serê wan de wê her yekê hizrên wan ên ku ew ji wê nayêna xwerê wê hebin. Di wê rewşê de wê yekê yê din wê herê nekê. Di wê rewşê de wê, ev wê temenê ne hatina cem hevdû a wan jî bê. Di wê rewşê de wê, dema ku ew hewldana fahmkirinê li hemberî hevdû pêşnexin wê ew hertimî wê bi wê cûdahiya xwe ya bi hizirkirinê wê li dijî hevdû wê bisekin in. Cûdahiyên hizrî, bawerî û hwd kengî di nava civakê de dibina cihêrengîyên civakî? Kengî ku mirov dest bi danîna empatiyê bi hevdû re kir û hevdû fahmkir. Kengî ku mirov empatî bi hevdû re danî. Kengî hevdû fahmkirin.

Jîyane civakê wê hertimî wê bo pêşketin û baş pêşxistina têkiliyek bi tendûrûst a bi hevdû re wê, mihtacê danîna empatiyê a bi hevdû re bê. Di wê çerçoveyê de wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku mirov ji vê aliyê ve li wê binerê wê, empati wê weke temenekê têkiliyî ê civakî ê nebê nabê jî wê were dîtin. Wê, di wê rewşê de wê empati wê temenê hevdû fahmkirinî bê ku mirov bi hevdû re ne di hemhizrê de jî bê.

Mijare civakê û empatiyê ku mirov wê bi hevdû re wê dihilde li dest wê çerçoveyek pêwîstî wê di çerçoveya jîyane wê de wê xwe bide dîyarkirin. Ku mirov di nava jîyanekê bijî û xwediyê jîyanek civakê bi nîrx û pêşveûnên wê re bê û mirov weke mirov û ankû weke zindiyekê civaknas hewceyî danîna têkiliyek fahmker bi hevdû re bê wê, demê empati wê weke çerçove û temenekê ku ew nebê nabê bê.

Di wê çerçoveyê de wê empat û civak wê ku mirov wê ji kûve wê li wê binerê wê weke aliyêna ku mirov bi hevdû re wê hilde li dest bê. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê weke aliyekê din ê giring wê werênê li ser ziman ku wê çerçoveya fahmkirina empatiyê wê çerçoveya jîyane mirov a keseyetî û civakî jî bê.

Di nava jîyane civakê de wê bi civaknasiyê ku mirov empatiyê wê bikê ku wê fahmbikê wê werê dîtin ku wê kesên ku ew bi xosletên civaknasî xwe pêşxistina wê baştirin wê temenê danîna empatiyê wê bi wan re wê hebê. Kesên ku ew di aslê xwe de ew di xwe de ne civaknas in wê zêde nikaribin wê têkiliya empatikî bi xwe û dora xwe re wê dênin û wê pêşbixin. Ji aliyê civak û civaknasiyê ve ku mirov têngîna empatiyê wê dinerê wê, aliyê wê yê giring wê bi fahmkirina civaknasiyê re wê were dîtin. Wekî din ji aliyê xosletên civakî ve jî ku mirov wê hilde li dest wê zêdeyî gihiştina têngî û xosletên civakî bi xwe re wê temenê wê pêşbixê. Di wê çerçoveyê de wê, di nava jîyane civakî de wê empati wê çerçoveya

hevdû fahmkirinê bê. Wê temen û çerçoveya têkiliyek civakî wê bi wê re wê biafirê bê.

Di nava civakê de wê gelek beşên civakê wê hebin. Weke bi zayendî jin û mêr, ciwan û balix, pîr û kal û hwd wê hebin. Di wê rewşê de wê, ev hemû di nava civakê de wê, bi awayekê wê weyn û rengekê wan û rolî wê di jîyanê de wê hebê. Wê bi hevdû re wê bijîn. Di wê çerçoveyê de wê, di serî de wê, weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê, fahmbikê wê di nava wan de wê têkiliya fahmkirinê di serî de nêzîkbûna li hevdû, fahmkirina hevdû û xwe li şûna hevdû hizirkirin wê bi wê re wê temenekê têgihiştineka bi hevdû re wê biafirênê. Mirov wê, di nava jîyane civakî de minaq rolên zayendî ên civakî ku mirov hilde li dest wê, hizirkirina li wan û xwe bi hevdû re hizirkirinê û fahmkirina hevdû wê, temenê dijberî, xwe ser hevdû re dîtin û ne wekheviyên nava wan de jî wê ji holê wê rabikê.

Ku mirov ji aliyê hebûna xwe ya zindiyî û pêşketinên wê yên biolojîkî ve wê hilde li dest wê pêvajoyên pêşketinê ên demdirêj wê mirov wê di jîyane xwe de wê bijî heta ku ew wê were vê dema ku ew di wê de dijî. Wê, di wê rewşê de wê di rewşa pêşketina mejî û karina xwe li şûna kesekê din hizirkirinê jî wê, di wê çerçoveyê de wê mirov dikarê wê fahmbikê.

Di wê rewşê de wê, dema ku mirov wê bi xûyzanî wê li mirov wê bihizirê wê bê gotin ku wê li ser dîtinên ji hevdû wê hevdû wê fahmbikin û wê ji hevdû wê bigirin. Ev rast a. Wê bi wê girtina ji hevdû re wê, xwe mirov wê hertimî wê di berçav de wê derbas bikê. Em çendî ku em di farqê dibin û ne di farqê de jî bin em li berçavê kesekê dervî xwe weke neynikekê na. Ew jî li berçavê me weke neynikekê ya. Wê, di wê çerçoveyê de wê hevdû bibînin û wê ji hevdû wê bi xuyî û hwd wê bigirin. Wê, di dewama wê de wê kirinên hevdû û rengên kirinên hevdû wê bibînin. Di dewama wê de wê, weke aliyekê din wê mirov dikarê wê, di serî de wê werênê li ser ziman ku wê rewşa fahmkirinê wê di wê çerçoveyê de wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê li vir mirov dikarê wê hilde li dest û wê fahmbikê.

Bêgûman wê dema ku mirov van pêvajoyan bi dîtina hevdû re dijî wê di mejiyê mirov de wê çerçoveyek fahmkirinê a ji hevdû ku wê bandûra wê li mejiyê me wê pîr zêde wê hebê wê mirov dikarê wê kifşbikê. Jialiyê psikiskî ve wê mirov wê, di wê rewşê de wê, pêşveçûnên mazin wê bijî. Gûharînen bi xuyî û hwd ku mirov bi psikiskî wê bihizirê wê, di serî de wê di temenê fahmkirinê wê wate û giringîya fahmkirina bi

empatiyê wê xwe bide dîyarkirin. Kesên ku ew serî li psikiskê dixin wê kesên ku ew pîrsgirêkên derûnî û hwd dijîn bin. Di wê çerçoveyê de wê, ew wê, fahmkirina wan û danîna empatiyê li ser rewşên ku ew dijîn re dênê û hwd wê weke aliyekê ku mirov dikarê di çerçoveya mijarê de balê bikişênê li ser ziman bê.

Empati wê ji aliyekê ve wê derîyê fahmkirinê ê bi me û kesê hemberî em re bi fahmkirinên ji hevdû cûda ên cûr bi cûr re jî. Di wê rewşê de wê dema ku mirov wê hilde li dest wê, di wê çerçoveyê de wê, empati wê, temenekê gihiştina zanînen cûr bi cûr bi hevdû re jî bê. Wê, bi wê re wê, fahmkirina empatiyê wê, di wê çerçoveyê de wê, bi zêdeyî wê weke temenekê gihiştina fahmkirinê ji wê dikarê fahmbikê û wê werênê li ser ziman.

Empatî ê fahmkirinên me wê, çawa wê bi hevdû re wê werina fahmkirin wê dema ku mirov wê, bi rewşên jîyanî û hwd re hat hemberî hevdû wê, hingî wê were dîtin. Em weha minaqekê di serê xwe bi vejênin û li wê bihizirin. Du ciwan ku ew malbatên wan berê diminati di nava wan de hebû wan hevdû dît û dildana hevdû. Bi wê re ew êdî hêz hevdû dikin. Di wê rewşê de wê, kesên li dorê wê, îî ser mijarê wê bêjin? Wê di serî de wê li gorî hêstên xwe yên dijber ên berê wê bihizirin û wê li dijî wê bisekin in. Lê wê dema ku wan empati ji aliyê herdû ciwanan ve kir û ew fahmkirin wê, hingî wê, bibînin ku wan dildaya hevdû û ew hêz hevdû dikin.

Weke vê gelek rewşên ku mirov dikarê ji nava jîyanê kifşbikê û wan werênê li ser ziman wê hebin. Wekî din gelek rewşên bi têkiliya nava çand û gelan jî wê mirov dikarê wê fahmbikê û bi wê werênê li ser ziman.

Çand û empatî

Civakek ku ew hebê wê bêgûman wê xwediye çand û pêvajoyên wê pêşketinê ên bi wê re bê. Di nava wê çandê de wê mirov xwediye fahmkirinên xwe yên civakî bê. Wê darazên mirov wê ji aliyekê ve wê bi wê re wê xwediye temenekê bin.

Dema ku mirov çandê û nerîne wê bi hevdû re hilde li dest wê, çand wê çendî ku wê weke nerînekê wê derkeve hemberî me jî lê ew nerîn wê, du dîmenên wê hebin. Ji aliyekê ve wê nerîna mirov wê çerçoveya wê weke nîrxên me yên civakî ên têgihiştinî wê bi çandê re wê çerçoveya wê biafirênê. Lê wê hertimî wê têgihiştinek gerdûnî jî wê li ser wê re wê weke dîmenê duyem wê xwediye fahmkirin û kifşkirinê bê. Di wê

çerçoveyê de wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê rewşa fahmkirina nerîna çandî wê di nava wê çerçoveya çandî, têgihiştina wê û têngîna fahmkirina giştî a gerdûnî de wê bi awayekê dû dûmenî wê fahmbikê. Ya ku wê dem bi dem wê bi temenê pêşketina mirov re wê nêzîkatîyên me yê çandî wê bi me bide şaşkirin û ankû ne rast li gorî demê jî wê, di wê çerçoveyê de wê, temenê wê bê.

Ji aliyê têngîna çand û empatiyê ve fahmkirinê wê dema ku mirov wê hilde li dest wê di serî de wê têngîna hevdû fahmkirinê wê bi wê re wê derkeve li pêş. Di dewama wê de wê têngîna têkilidanînê a li ser esasên wê yên ku ew rêgezê ji xwe re dikina bingihe wê pêşkeve.

Çanda civakê wê, dema ku mirov wê hilde li dest wê, di xosletê wê de wê bi awayekê xwezayî wê, xosletên empatiyê wê bi wê re wê hebin. Lê ew pêwîstiya bi hişkirina wan û fahmkirina wan wê hebê.

Çanda empatiyê wê, bi têngînî wê weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê werênê li ser ziman. Çanda empatiyê wê weke çandek hişmendî û têgihiştinê a bi fahmkirinê bê.

Empati û çand di temenekê hevdû fahmkirinê de wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman. Ev di nava du çandan de biqasî ku mirov wê dikarê wê werênê li ser ziman wê di nava çandekê bi xwe de jî wê dikarê wê werênê li ser ziman. her wusa wê, fahmkirina çandan a hevdû wê ne şaş û xelat bê.

Dema ku mirov bi çanda civakê re têngîna empatiyê wê bikê ku wê fahmbikê wê gelek aliyên ku wê di temenê wê de wê lêgerîna empatiyê wê derkevina hemberî me. Nava malbatê têkiliya nava jin û mêr, têkiliya wan a bi zaroyan re, her wusa têkiliya wan a bi derve re û hwd wê bi gelek aliyên din re wê derkeve hemberî me. Wekî din di nava civakê de wê gelek herêm û komên civakî û cûda wê hebin. Di serî de wê, di wê çerçoveyê de wê ev kom wê çawa wê bîndan dest û werina fahmkirin wê, di serî de wê bi nerîna li wan re wê mirov dikarê fahmbikê. Di wê rewşê de wê, nerînen ku ew komekê reddikin û yekê herê dîkin wê nêzîkarîten hîyararşîkî ên bi têngîna serdestî û bindestiyê ku ew hatina pêşxistin bin.

Mijare fahmkirinê wê weke mijareka pirralî bê. Di nava civakê de jî wê wusa bê. Wê hertimî wê civak wê di nava wê de wê hizrên nû wê pêşkevin. Wê bi wan re wê hizrên ku ew pêşkevin re wê nêzîkatîyên nû wê pêşkevin. Di wê warê de wê hebûna civakê wê, di nava wê de wê fahmkirina wê, bi hemû aliyên wê re wê weke aliyekê fahmkirinê ê giştî ê di derbaerê civakê de bê. Lê mijare nava civakê û komên wê yên

hundirîn wê di serî de wê weke mijare ku wê di demên hemdem de wê di serî de wê, mijarên ramyarî û hwd jî wê alaquadar bikê. Dema ku mirov bahsa fahmkirinê bikê wê demê wê têngîna ramyarîyê di serî de wê bêl ku ew komekê bê jî tû ji minî û ankû tû ne ji minî hemûyan di awa û reng û çerçoveyekê de weke hevdû hilde li dest û fahmbikê. Bi heman rengê têkiliyê bi wan re dênê.

Di çerçoveya civakekê de wê bêgûman wê bixwezê û nexwezê wê ji gelek aliyên ve wê temenê wê hebê. Lê li vir ya ku ew êdî dimênê wê ew bê ku ew were bi têngiştinkirin û derxistin li hisê bê. Çerçoveya çand û civakê wê bi temenên wê yên fahmkirinê ên hevbeş ên weke ziman û hwd nixrên hevbeş wê, di wê çerçoveyê de wê temenê wê biafirê. Têkiliyên fahmkirinê wê bi ziman re wê bibin. Wê bi wateyên wê yên ku ew li gotinê dihên kirin re wê bibê. Di wê çerçoveyê de wê, ew rewşa fahmkirinê wê bi wê re wê weke aliyekê giring wê, di serî de wê xwe bide nîşandin.

Çand wê aliyên wê yên têngîna ku wê pêşketina mirov wê bidina dîyarkirin wê ji aliyekê ve wê weke ku wê Hauser jî wê werênê li ser ziman wê darazên mirov ên 'rastî' û 'ne rastiyê' û hwd wê bidina dîyarkirin. Mirov wê, di nava civake ku ew mazin dibê de wê bi nixrên wê reng û awa bistênê. Di wê çerçoveyê de wê pêşketinek civakî wê bi wê re wê bijî. Lê ev pêşketina civakî wê mirov dikarê ji du aliyên ve wê hilde li dest. Ji aliyê çerçoveya çandê a civakî ve ku wê bibê wê, weke aliyekê teybet ê negîştî bê. Aliyê din ê giştî jî wê, di çerçoveya gelemperîya giştî a cihanî de ku wê, asta pêşketinê wê di wê de wê weke aliyekê kifşkar wê karibê xwe bide nîşandin. Mirov wê di roja me de wê bi rêyên têkilidanîna ên weke înternet û bi teknikê û hwd re wê heta deverên cihanê ê dûr jî wê xwe bigihênê. Wê, di wê çerçoveyê de wê, ew rewşa têkiliyê a giştî wê, aliyê netewî ê ne giştî ê teybet jî wê, bandûrê li pêşketina wê bikê. Di roja me de wê, kesek wê bi çend zimanan wê karibê biaxifê û têkiliyê dênê. Ev wê weke aliyekê ku mirov wê dikarê wê bi têngîna 'pirrçandî' re wê fahmbikê û wê werênê li ser ziman bê.

Bo hevdû naskirinê wê şartê pêşî wê têkilidanîna bi hevdû re bê. Piştî ku têkilî hat danîn wê fahmkirina bi hevdû wê pêşkevê. Ku hevê pêşdarazên di navê de jî wê hin bi hin wê weke qalibekê qaşayê ku ew li ber tava rojê dihalihê wê lê were. Di wê çerçoveyê de wê, ev wê weke aliyekê giring ê mirov wê dikarê wê, di serî de wê werênê li ser ziman bê.

Bo ku mirov mirovekê bi nerîna wî re ku mirov fahmbikê mirov, divê ku wî mirovî bi nerîna wî ya li dunyayê re wê fahmbikê. Her wusa wê

bibînê ku ew çawa dinerê. Weke aliyekê din ku mirov çandakê bi wê fahmbikê divê ku mirov bi referansên wê re wê fahmbikê û wê derxê li têgihîştinê. Bîkarhanîna referansên çandek din wê di serî de wê renegekê têkiliyê ê bi wê re jî bê.

Di wê rewşê de wê di rewşa hevnasîna bi çandan a bi hevdû re wê, di serî de wê, fahmkirina hevdû wê weke aliyekê wan ê giring wê, di serî de wê mirov dikarê balê bikişênê li ser wê. Mirovên ku ew ji deverêkê û çandek beyenî hatina nava çandekê û deverêkê wê di destpêkê de wê zor bê ku mirov wê têkiliyê bi wan re dênê. Lê wê ne zor bê ku mirov di destpêkê de di cih de empatiyê pêşbixê. Di wê çerçoveyê de wê bo ku mirov empatiyê dênê wê, têgînên weke referans ên weke ew kî ya, ji kû hatîy û hwd mirov wê, fahmbikê. Di wê çerçoveyê de wê ev wê destpêkên pêşî ên fahmkirinê bin.

Empati wê di serî de wê di destpêkê de wê di gelek rewşan de wê bo baş nîşandin û fahmkirinê wê gelek caran wê mirov bi sedemên pozîtîv wê bihizirê û wê karibê carna bêt ku ew nasbikê û zanibê sedema rast a kes ew, di serê xwe de ew hinek sedemên têkiliyê û fahmkirinê pêşbixê.

Di wê rewşê de wê, mirov wê, di wê reewşê de ev wê weke empatikirinê wê were dîtin. Empati kirinwê kesê li hemberî xwe bi hêncetên wî ku ew werina zanîn bin û ankû yên ku mirov ji serê xwe çêbikê bi awayekê mafdar dervê jî bê.

Di aslê xwe de wê têgîna empatiyê wê, di wê çerçoveyê de wê mirov dikarê wê weke aliyekê giring wê bi fahmkirina aqil meşandinê re wê, di serî de wê, fahmbikê û wê werênê li ser ziman.

Pêşxistina empatiyê wê, di aslê xwe de wê, ji aliyekê ve wê, hem hesan bê û ji aliyê ve jî wê pirr zor bê. Ji aliyê hesan ve wê weke ku me li jor hanî li ser ziman bi nasîn û fahmkirinê re wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman. Lê ji aliyê din ve jî wê, dema ku mirov ew têkili bi cihane mirov de bidest çûyinê pêde kir wê, rasti cihanek ku ew bi wê re nûka hevnasinê dikê wê were. Ev jî wê, weke aliyekê din bê. Di wê rewşê de wê, biqasî beyeniyên wê cihane nû wê wilqasî jî wê pêşdaraz û hwd ên ku em bixwe xwedîyê wan in ku em di farqê de bin û ne di farqê de bin wê karin wê temenê zoriyê biafirênin. Robert Katz wê ji aliyên sedemên serneketina pêşxistina empatiyê bi awayekê serkevtî wê têgîna etnosentrik jî wê weke sedema wê werênê li ser ziman. Ji aliyê din ve jî wê, Katz wê bahsa bûyîna mimîkan, dager gotina di hemwateyê de jî wê weke aliyekê temenê empatiyê ku wê hesantir wê karibê pêşbixê wê werênê li ser ziman. Dema ku mirov ji aliyê çandî û pêşketinê çandî ve

wê hilde li dest wê bêgûman wê cihêrengîyên ku ew bi cûdahi xwe didina nîşandin li vir mirov divê ku wan bi gotinekê jî bi kirpênê. Di tîkiliyek empatiyê de wê, çerçoveya heman çandî, zimanê û hwd de wê, dibê ku ew hesantir were ji mirov re. Lê aliyê din ê bi çandên din re danînê re wê ev aliyê cûda wê karibin weke aliyekê zortir jî di temen de pêşbixin. Di wê rewşê de wê, dema ku em weke Katz bihizirin wê demê em dikarin wê bêjin ku wê Mimîk, dager û gotin ku ew weke hevdû xwediyê wateyê bin wê di wê rewşê de wê, di kifşkiirn û tîkiliyel empatiyê de wê hesantir wê xwe bide nîşandin. Cihêrengî ku ew bi zimanî bê û ankû bi herêmî bê wê, di aslê xwe de wê, karibê mirov bi cihanek nû re rû bi rû re wê werênê. Wê demê mirov wê çawa wê karibê wê tîkiliya empatiyê wê dênê. Di wê rewşê de wê, empati wê, weke ku wê katz wê werênê li ser ziman wê ji aliyekê ve wê zimanê civakî û çandî ê şenber nbi gotinên wê re wê bikarbênê. Lê di di rewşa empatiyê de wê, zimanekê gerdûnî ê hebûnî wê hebê ku mirov wê li ser wê re wê, wê tîkiliya empatiyê wê dênê. Mirov ne tenê zimanê xwe yê civakî ê tîgînî û devkî ê axiftinê wê di wê çerçoveyê de wê bi empatiyê re wê bi tenê dikê.

Di rewşa her çandê de wê refaransên wê yên tîkiliyê wê hebin ku ew di tîkiliyê de ew dihên danîn bin. Lê weke ku wê carna wê were gotin 'zimanê mirovatiyê' wê weke zimanek gerdûnî bê. Wê demê wê li ser rewşa ku mirov zindî bê di heman qatagoriyê de bê û di nava heman xwezayê de dijî û hwd wê weke aliyna ku mirov dikarê bi wê re empatiyê dênê bê. Di wê rewşê de wê, zimanê mirovatiyê wê, di wê çerçoveyê de wê weke zimanekê gerdûnî ê tîkilidanînê a bi empatî bê. Mirov wê dema ku wê ji kîjan çandê were bila were wê, dema ku ew hatina hemberî hevdû li hevdû nerîn wê zanîbin ew jî weke wan mirov in. Wê dema ku wan hevdû dît wê xosletên xwe yên mirovtiyê wê bi hevdû re wê bibînin û wê bi wê re wê, tîkiliyek empatiyê wê bi xwezayê wê bi hevdû re wê dênin. Henri clay Smith wê di empatiyê de wê balê bikişênê li ser rewşa ji heman çandê hatinê. Ji heman çandê hatin wê aliyê empatiyê ê hesan û bi temen bê. Di wê çerçoveyê de wê, di nava wê civake ku mirov ji wê dihê wê, bi wê re wê, bi nerîna li rûdênê, rengên laş, pov û ankû por, awayên rabûn û rûniştinê, orf, adet, kevneşopî û hwd wê weke aliyna hevpar û hevbeş ên temenê tîkilidanînê bi zimanekê civakî ê tîgihiştinî û gotinî û hwd ku wê biafirênin bin.

Lê li vir wê jî mirov dikarê wê weke aliyekê din wê werênê li ser ziman wê hinek xosletên qarakterîstîkî jî wê hebin ku ew wê temenê danîna empatiyê de. Minaq wê kesên ku ew empatiyê didênin wê di rewşa kirina

alîkariyê de wê li pêşîya ên ku ew empatiyê nadênin bin. Wê aliyên wan ên şîyarî, hişyarî, heybûnê û hwd wê zêdetirî wê li pêş bê. Wê di wê rewşê de wê, zêdetirî wê bi tevger bin di nava jîyane civakî û hwd de.

Rewşên empatiyê ku mirov wan dênê mirov diakrê wan ji gelek alîyan ve hilde li dest. Minaq kesekê ku mirov empatiyê wê pêre dênê wê di wê rewşê de wê, dema ku mirov li wê dinerê wê rewşên minaq kesekê saqat ku mirov rewşa wê werênê li berçav wê demê wê ew ji wê bi bandûr bibê û wê bi wê re wê bixwezê ku ew wê têkiliya empatî bi wê pêşxistina rewşê re wê bikê. Aliyê din jî ku mirov bi awayekê Alturistikî wê bihizirê wê, ji xwe zêdetirî ku ew li kesekê din ê dervî xwe bihizirê bi wê re mirov dikarê wê werênê li ser ziman. Armanca alîkariyê a ku wê bi têngîna empatiyê re wê were ser ziman wê tenê û tenê wê aliyekê wê yê têngînî ê têngînî wê bi xwe re wê werênê li ser ziman. Lê wê ne hemû aliyên wê bin.

Wesley Schultz wê dema ku ew bahsa têngîna empatiyê dikê wê bête li ser ziman ku wê xuya alîkariyê a mirov wê ji berxwe wê biafirê û wê pêşkeve. Wê di wê çerçoveyê de wê ew wê werênê li ser ziman ku wê dema ku mirov xwe kir cihê mirovekê din û di perspektîfa wan de nerî wê alîkariyê wê bi wê re wê pêşbixê.

Robert Feldman wê ji aliyekê din ve wê bi rewşa hundirîn wê hilde li dest û wê bête li ser ziman ku wê temenê alîkariyê wê bi herkesekê re wê hebê. Wê di wê temenê de wê mirov wê têkiliyek empatiyî wê bi wê re wê dênê. Lê di rewşên ku wê mirov wê têkiliyê nedênê de wê rewş û derfetên wî ku ew têrê nakin wê bi wê re wê werênê li ser ziman.

Di nava jîyane mirov de wê mirov wê, dema ku mirov wê çerçoveya pêşketina mirov a bi meji re wê li wê bihizirê wê, mirov dikarê wê bêjê ku wê di aslê xwe de wê di awayekê de li hevdû hoyandî wê rewşek bi mirovan re wê hebê. Mêyla kirina alîkariyê li hevdû wê, di her demê de wê bi herkesekê re wê xwe bide nîşandin. Ev di rewşek weke ya nezekatî de xwe dide nîşandin û ankû ev di rewşek weke ya di rewşek din a di nava jîyanî de wê xwe bide nîşandin. Di wê rewşê de wê, rewşên weke yêmn rolleyistinê û yê jidil jî mirov divê ku wan ji hevdû cûda bikê û fahmbikê.

Minaq rewşên weke rol leyistinê wê, ji aliyekê ve wê temenê wê de wê empatî danînê bi rengê hizirkirinê, fahmkirinê, derxistinên li têngihistinê û hwd re wê hebê. Di dewama wê de wê mirov dikarê wê weke aliyekê din jî wê werênê li ser ziman ku wê rewşa empatiyê wê bi wê re wê pêşkeve. Empatî wê hêstek hebûnî wê di temenê xwe de wê bihawênê. Di serî de

wê, temenê wê yê têkiliyê ku mirov wê ji aliyê hebûna cûreyê zindiyî minaq weke mirovan ku ew ji kûderê û ji kîjan çandê bin wê, bi wan re wê, ji ber ku ew mirov in wê bi hevdû re wê dênin. Em hasab bikin ku 10 mirov her yekê ji deverê û çandê bi hevdû re dikevina giravekê de û mahsûr dimênin. Ti alikarî ji wan re naçe. Wê demê ew wê bi hevdû re wê dest bi têkiliya bi hevdû a empatiyê wê dênin. Piştî hin bi hin wê ew wê bidest pêşxistina wê bikin. Çendî ku ew di wê têkiliya empatiyê de pêde çûn wê temenê zêdetirî nêzbûna li hevdû wê bi xwe re wê pêşbixin û wê bidina nîşandin. Di dewama wê de wê ew wê weke aliyekê giring ku mirov wê dikarê wê fahmbikê.

Empati di serî de wê têkiliyekê wê pêşî bi awayekê telepatikî wê weke ku wê bi xwe re wê bide pêşxistin. Piştî wê ev têkilî wê di hundirê hevdû de wê bi nerînê ji hevdû wê întîbaya ku ew ji hevdû kirin re wê bi gotin bê kirin. Di dewama wê de wê li ser rewşên hevdû ên jîyanê re wê werina bi watelêkirin. Wê bi wê rengê wê gav bi gav wê bi hevdû re wê ew wê were pêşxistin.

Empati wê, di wê rewşê de wê dema ku mirov wê fahmbikê wê di aslê xwe de wê bi aliyên wê yên pozîtîv û nagatîv ve wê hilde li dest. Minaq aliyên weke yên depresyonê, stres, gûman, tirs û hwd de wê, weke aliyên nagatîv ve girêdayî wê têkiliyek wan a bi empatiyê ve wê hebê. Di wê çerçoveyê de wê, di serî de wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman wê rengê karkirina mejî wê di wê rewşê de wê dema ku wê weke ku ew çawa ku wê li ser sedema pozîtîv ve wê bihizirê ku wê rêya gûharand û bi heman rengê bi sedema nagatîv ve bidest hizirkirinê kir wê di wê çerçoveyê de wê, pêşketina xwe wê bide çêkirin. Di wê rewşê de wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê ew bê ku mirov wê, di wê çerçoveya di nava dualîteya aliyê pozîtîv û nagatîv de wê rewşê wê karibê ji aliyekê din ê fahmkîirna empatiyê ve wê derxê li têgihiştin û li hiş bi wê re mirov ku wê fahmbikê. Di wê rewşê de wê, aqil meşandina ku mirov wê bi aliyê nagatîv ve pêşkeve bê û ankû bi aliyê pozîtîv ve wê pêşkeve wê, di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê giring wê, bi ast û pîvane zanîn û hişmend û têgihiştina empatiyê ve girêdayî ku wê fahmbikê û wê derxê li têgihiştinê.

Nancy Eisenberg wê bahsa bi mazinbûna mirov re pêşketina empatiyê û karîna danîna wê bikê. Di aslê xwe de wê ya ku wê empatidanîna ku wê Eisenberg bahsa wê bikê wê empatiya bi hişmendî a ku ew dihe pêşxistin bê. Wekî din mirov nikarê bahsa di demên temen piçûkatiyê de nebûna empatiyê bikin. Wê di wan demên piçûk de jî wê bi empatiya xwezayî

wê, mirov wê, di nava jîyane xwe de wê bijî. Empati wê di wê çerçoveyê de wê, weke qatek ji pêşketina mirov wê pêşkeve. Di aslê xwe de wê dema ku mirov wê keseyetîya xwe civaknas wê hilde li dest wê di wê de wê weyn û rola mirov a ku mirov bi wê dirabê wê, di temenê wê de wê ew pêşketin wê bi gelek xosletên cûda ên ku em bi demê re bidest dixin wê hebê.

Ji aliyê têngîna darazê jî mirov dikarê wê bi gotina empatiyê ve girêdayî wê bêjê ku wê empati wê hinekî wê di xwe de wê di şewayekê darazî a bi mirov re wê bibê. Me li jor bahsa pêşdarazên me kir ku ew çawa wê bi rewşên weke yên darazê re wê ji holê rabin. Lê ev aliyê din ê hundirînî ku em dikarin wê bi aliyekê din û rengekê din ên fahmkirinê bi gotina darazê re wê werênina li ser ziman wê di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê din ê giring wê mirov dikarê wê, di serî de wê, fahmbikê. Di hundûrê xwe de wê, dema ku mirov wê di derbarê kesekê de gihişt hizirkirinekê wê ew yan bi herênî (pozitiv) bê û yan jî bi nerênî (negativ) bê. Debora Wasserman wê di derbarê daraza hundirîn de wê bîrê ser ziman û bêjê ku ew dikarê li şûna baştir bikê zêdetirî xirabtir jî bikê. Wê, di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê giring wê bi wê re wê, werênê li ser ziman.

Empatî wê dijminatîyekê wê bîguman wê pêşnexê. Lê li vir wê, darazên mirov ew ku pêşdikevin wê temenê pêşketina tîkiliyekê wê biafirênin wê di wê rewşê de wê rengê fahmkirinên mirov wê bi xwe re wê biafirênin. Di dewama wê de mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê rewşa daraza bi empatiyê wê, di wê rewşê de wê çerçoveya fahmkirinê wê bi xwe re wê biafirênê. Temenê wê ne tenê aqil meşandin lê wê çavdêrî û hwd jî wê di wê de wê hebin. Wekî din wê daraz jî wê biafirin. Ev jî wê weke aliyekê in ê ku mirov dikarê wê fahmbikê bê. Di rewşa danîna empatiyê de wê, weke rewşek vajî wê dema ku wê bê gotin çî rast û çî şaş bê. Wê di cihane xwe de wê ew wê bi temen bikê û wê fahmbikê. Wê bi wê re wê rêyek tîkiliyê wê dênê û wê fahmbikê. ..

Abdusamet yigit, Kurdistan, Cizira bota, 2014-2019

””””